

12. заседание

Срѣда, 26 декемврий 1923 г.

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 15 ч. 25 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провѣри по списъка присѣтствуващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь И. Лѣнарски: (д. ст): (Прочита списъка. Отъ заседанието сѣ отсъствували следнитѣ народни представители: Батоловъ Константинъ, Господиновъ Христо II, Домузчиевъ Василь, Драгановъ Пѣнто, Кабакчиевъ Христо, Недѣлковъ Лачо, п. Николовъ Маринъ, Парасковъ Василь, Пенчевъ Петъръ, Поповъ Проданъ, Разсукановъ Петко, Сребърниковъ Никола, Стефановъ Петъръ, Фаденхехтъ д-ръ Йосифъ, Цаневъ Александъръ, Чешмеджиевъ Григоръ и Юртовъ Георги)

Председателъ: Отъ 247 народни представители присѣтствуватъ 115. Значи, имаме нужното, споредъ правилника, число присѣтствуващи, за да считаме заседанието за законно.

Откривамъ заседанието.

Преди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, има да направя нѣкои съобщения.

Дадени сѣ отпуски по нестложни нужди на следнитѣ г. г. народни представители:

На г. Никола Мушановъ — 1-дневенъ отпускъ, за 24 т. м.

На г. Иванъ Симеоновъ — 1-дневенъ отпускъ, за 24 т. м.

На г. Христо Господиновъ II — 3-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 26 т. м.

На г. Григоръ Чешмеджиевъ — 4-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 26 т. м.

Въ бюрото на Народното събрание сѣ постѣпили следнитѣ предложения:

Отъ Министерството на правосѣдието предложение за одобрение указитѣ подъ № № 98 отъ 16 юний 1923 г., 161 отъ 1 октомврий 1923 г. и 173 отъ 25 октомврий 1923 г.

Пакъ отъ Министерството на правосѣдието предложение за одобрение указитѣ подъ № № 97 отъ 16 юний 1923 г., 109 отъ 27 юний 1923 г. и 163 отъ 14 октомврий 1923 г.

Сѣщо отъ Министерството на правосѣдието предложение за одобрение указитѣ подъ № № 15 и 16 отъ 25 октомврий 1923 г.

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти предложение за одобрение 18-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 27 октомврий 1923 г., протоколъ № 117, относно начина на експлоатацията държавното пасище „Черна-вода — Мерасж“ презъ 1924 г.

Освенъ това постѣпило е питане отъ г. Тодоръ Страшимировъ, варненски народенъ представител, до г. министра на вътрешнитѣ работи. Това питане ще бѣде съобщено на г. министра.

На първо место днесъ имаме питането на г. Петъръ Миновъ, народенъ представител отъ земледѣлската парламентарна група, отправено до г. министра на вътрешнитѣ работи. Г. Миновъ! Искате ли да развиете Вашето питане?

П. Миновъ (з): Да!

Председателъ: Имате думата.

П. Миновъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ името на парламентарната група на Българския земледѣлски народенъ съюзъ отправямъ къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи следното питане: — тѣ сѣ всѣчко петь дѣпреса. Първиятъ въпросъ е предизвиканъ

отъ министра на вътрешнитѣ работи г. Русевъ. Той е: молимъ г. министра да посочи она народенъ представител отъ Земледѣлската парламентарна група, който е държалъ връзка между земледѣлската емиграция и Българския земледѣлски народенъ съюзъ. Казахъ, че това питане е предизвикано отъ самия министъръ. Оня денъ, въ понеделникъ на 24 декемврий, при речта на г. Сакаровъ, министърътъ ни отправи това обвинение и ние желаемъ да знаемъ кой е този народенъ представител отъ нашата група, който е служилъ за такава връзка. Ние желаемъ да знаемъ това по две съображения. Преди всѣчко, да не би това да е една инсинуация по отношение на хората отъ нашата парламентарна група? Ние желаемъ да знаемъ този човѣкъ, за да можемъ да вземемъ съответнитѣ мѣрки по отношение на него и за да бѣде спокоенъ и самиятъ г. министъръ. Отъ друга страна, да не би пъкъ това обвинение да се хвърля отъ г. министра за тормозъ и заплашване нашата парламентарна група — пѣща, които твърде често се практикуватъ въ нашия партизански животъ. (Възражения отъ сговориститѣ)

Нѣкой отъ сговориститѣ: Особено презъ времето на джурбашиитѣ.

П. Миновъ (з): По тѣзи съображения ние желаемъ да знаемъ името на този човѣкъ, за да видимъ какво да припомнимъ съ него.

Вториятъ въпросъ, който отправяме къмъ г. министра, е: защо сѣ задържани членовеѣ отъ Българския земледѣлски народенъ съюзъ Недѣлчо Георгиевъ, бившъ народенъ представител отъ с. Деховъ, Свищовска околия, и свещеникътъ отъ сѣщото село? Защо тѣзи хора сѣ арестувани, докарани тукъ въ София, и, доколкото разбрахъ, сѣ намѣрени да бѣдатъ интернирани въ новитѣ земи? Г. г. народни представители! Нѣма защо да ви цитирамъ чл. 73 отъ конституцията, който гарантира личната неприкосновеностъ.

В. Георгиевъ (д. ст): Много късно. По-рано трѣбваше да се сътите, че има чл. 73 отъ конституцията.

П. Миновъ (з): Моля ви се, ако трѣгнете по сѣщия пѣтъ, ще трѣбва да мислите и за онова, което ще направятъ онѣзи, които ще дойдатъ следъ васъ. Вие нѣма да стоите вѣчно на властъ. Най-сетне, ако искате миръ, редъ и законностъ, нека този миръ, този редъ и тази законностъ съществува за цѣлия български народъ, а не само за тѣзи, които се числятъ къмъ Демократическия стговоръ и хората, които сѣ около тѣхъ. Азъ мисля, че това арестуване е незаконно, на следното основание. Не знамъ, може би и г. министърътъ на вътрешнитѣ работи по-рано не е знаелъ, но когато тѣ сѣ докарани въ София естествено той трѣбва да е чулъ за тази работа и я знае. Азъ подозиравамъ, че г. министърътъ знае напълно работата и вѣрвамъ, че още днесъ е готовъ да отговори, и за туй место питане се тури днесъ на дневенъ редъ отъ председателството.

Г. г. народни представители! Интернирането става съгласно разпорѣжданията на чл. 27 отъ закона за полицията. Споредъ този членъ: (Чете) „Съ разрешението на министра на вътрешнитѣ работи, полицията въдворява на мѣстожителство въ роднитѣ имъ мѣста бездѣлницитѣ български поданици и изпраща задъ граница чуждецитѣ“. Ние памираме идентично постановление въ чл. 10 отъ закона за столичната полиция, споредъ който градо-

пачалникътъ съ разрешение на министра на вътрешнитѣ работи може да направи същото по отношение на бездѣлници, просѣци, предсрочно освободени затворници, подозрителни лица и др.

В. Такевъ (д. ст): Кандидати за народни представители!

П. Миновъ (з): Г. г. народни представители! Екстерниране може да бѣде предприето само на чужди подданици, а интерниране споредъ цитирания членъ отъ закона за полицията може да се предприеме само като се изпращатъ отъ столицата лица, родени въ България, къмъ роднитѣ имъ мѣста.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тѣй ли бѣше по-рано?

П. Миновъ (з): Азъ ви казахъ, че ако се върви по сѣщия пътъ, кой знае къде ще отидемъ.

Другъ отъ сговориститѣ: Защо не си посипете главата съ пепелъ и да плачете?

Председателътъ: (Звъни) Моля, не прекъсвайте!

П. Миновъ (з): Тукъ е вториятъ случай. Родното мѣсто на Недѣлчо Георгиевъ е село Дековъ, свещеникътъ сѣщо е отъ това село, обаче тѣ не се задържатъ тамъ, не се държатъ подъ надзоръ въ тѣхното село, а се изпращатъ другаде нѣкаде, въ новитѣ земи — като че ли новитѣ земи трѣбва да станатъ новъ Сибирь за България.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Защо преди изборитѣ презъ м. априль изпратихте Атанасъ и. Мамоловъ въ новитѣ земи? Тамъ ли бѣше родното му мѣсто?

П. Миновъ (з): Азъ мисля, че тази мѣрка на министра на вътрешнитѣ работи е незаконна, не почива на никакъвъ законъ.

Трети въпросъ къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи: защо сѣ направени арести и въ Варненско?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Въ Шуменско сѣ правени.

П. Миновъ (з): Не, въ Варненско. — На 23 т. м. е подадена една телеграма до г. председателя на Народното събрание, въ която се казва: (Чете) „Върѣки опроверженията на официозитѣ, подписанитѣ 19 души сме задържани отъ Обществена безопасностъ 5 дни безъ всякаква вина. Възъ основа на кой законъ и конституция става това и се тормозятъ 19 семейства съ незаконното задържане. Наредете незабавното освобождение. Каравановъ, Кударовъ, Жековъ, Ангеловъ, Митевъ, Качамаковъ, Андрѣевъ, Годоровъ, Каролевъ, Божиновъ, Димитровъ, Стояновъ, Авджиевъ, Калчевъ, Цицеровъ, Едревъ, Ыбосевъ, Желѣзковъ.“

Друга телеграма има сѣщо до г. председателя на Народното събрание, подписана отъ трима души: Вълковъ, Деневски и Иванъ Кисювъ — тоже съ същото съдържание. Има подадени и още нѣколко телеграми. Искаме да знаемъ, дали тия лица се преследватъ за вулгарни престѣпления, или пъкъ нѣма никакво основание за тѣхното арестуване?

Четвърти въпросъ: защо сѣ арестувани въ с. Враждебна членоветѣ отъ Земледѣлския сѣюзъ Вергилъ Димовъ, Геновски и други — всичко десетина души. Не мога да знамъ подробности, но зная следното. Тѣзи хора сѣ устроили въ това село завчера, въ сѣбота, вечеринка и когато се е почнала вечеринката, станало арестуванетоъ имъ. Дали за тѣхното арестуване има законенъ поводъ и достатъчно основание, тѣй както изискватъ законитѣ въ страната — г. министърътъ ще ни каже.

Пети въпросъ къмъ г. министра на вътрешнитѣ работи: защо на 20 декемврий т. г. се е правилъ обискъ въ къщитѣ на народнитѣ представители отъ Търновския окръгъ, . . .

Н. Тарашмановъ (к): Въ цѣлия Търновски окръгъ.

П. Миновъ (з): . . . Тодоръ Панайотовъ отъ с. Бѣла Черква и на Велико Трифоновъ отъ с. Сломерь. Има ли нужда, г. г. народни представители, да ви споменавамъ за чл. 96 отъ конституцията, . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Има нужда.

П. Миновъ (з): . . . споредъ който петъ дни преди откриването на Народното събрание и презъ време на заседанията народнитѣ представители не могатъ да бѣдатъ сѣдени, а сѣщо и не могатъ да бѣдатъ затваряни.

И. Хрелопановъ (д. ст): Отъ коя парламентарна група сѣ тия депутати? Тѣ сѣ избрани като републиканци, съ републикански цѣвтъ?

Председателътъ: Моля ви, г-да, не прекъсвайте!

П. Миновъ (з): Обиски сѣ правени. Но, казвамъ, когато конституцията запрещава да бѣдатъ даже арестувани, какво може да даде поводъ въ къщитѣ на сѣщитѣ лица да се правятъ обиски? Ние не сме предъ постановлението на чл. 171 отъ закона за углавното сѣдопроизводство. Нѣма никакво основание да се прави обискъ на тия хора. Тѣ не сѣ подведени подъ углавна отговорностъ, за да се преследватъ и да имъ се правятъ обиски.

Та тия въпроси отпращамъ къмъ г. министѣра на вътрешнитѣ работи. И азъ мисля, че е крайно време да настане единъ истински миръ, редъ и законностъ въ страната.

Председателътъ: Има думата г. министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Министъръ И. Русевъ: Г. г. народни представители! Още отсега мога да отговоря само на три въпроса отъ това питане. Ако г. Миновъ желае непременно да отговори и на петѣтъ въпроса, ще трѣбва да отложи отговора си.

П. Миновъ (з): Не, отговорете по това, което Ви е известно.

Министъръ И. Русевъ: Г. г. народни представители! Министерството на вътрешнитѣ работи има данни, които доказватъ, че Недѣлчо Георгиевъ отъ с. Дековъ, свещеникътъ отъ това село, още единъ селянинъ, името на когото сега не мога да си спомня, и единъ народенъ представителъ отъ дружбашката партия тукъ, името на когото ще кажа поидиръ малко, сѣ организирани единъ каналъ за свързка между емигрантитѣ дружбани и комунисти и вътрешността на страната. Каналътъ почва — отъ къде иде, отъ коя сѣбѣдна страна иде, ще оставимъ на страна — отъ Бѣленския островъ, с. Бѣдени, върви до Дековъ, върви по-нататѣкъ — къде отива нѣма да кажа, докато не се заинтересува самата дружбашка партия . . .

И. Симеоновъ (д. ст): Недейте казва „дружбашка“, че се сърдятъ! (Смѣхъ вередъ сговориститѣ)

Министъръ И. Русевъ: Моля. Съ цѣль да се осуети работата на тоя таенъ каналъ, разпоредихъ тѣзи трима души — Недѣлчо Георгиевъ, свещеникътъ, и още единъ — да бѣдатъ взети оттамъ и интернирани. Тѣ не сѣ затворени, не сѣ арестувани, а сѣ интернирани. Съзнавамъ, че интернирането е една твърде страшна мѣрка, съ която може да се злоупотрѣбва и съ която мѣрка бившиятъ режимъ на дружбашитѣ извънредно много злоупотрѣбваше. Съ тази мѣрка ние не злоупотрѣбваме, затуй, защото вамъ е известно, че даже интерниранитѣ по мятежитѣ бѣха освободени преди свикванетоъ на Народното събрание, когато ние можехме да ги държимъ още интернирани.

За да се предпази отъ злоупотребуване, ако щете, да предпази самъ себе си, да се не увлѣка, азъ съмъ сподѣлилъ както давитѣ по откриването на канала, така и мѣрката на интернирането съ всичкитѣ си другари отъ Министерския сѣветъ. Ако народниятъ представителъ отъ дружбашката партия не е сподѣлилъ участъта на своитѣ другари, да бѣде интерниранъ, то е затуй, защото той е запазенъ отъ представителската неприкосновеностъ. Името му е Николай Алексиевъ.

Отъ сговориститѣ: Да стане!

Н. Алексиевъ (з): (Става и сѣда)

Министъръ И. Русевъ: Азъ не го познавамъ. Сѣщо не познавамъ, г-да, нито единъ отъ тѣзи четирима души. (Глъчка)

Председателъ: (Звъни) Моля, тишина!

Министъръ И. Русевъ: Това е отговорътъ ми по първото и второто питання:

Да ви дамъ сега данни и доказателства, мисля, г-да, вие, по известни съображения, сега не ще настояте и азъ ви моля да не настоявате, . . .

Отъ сговориститѣ: Нѣма нужда.

Министъръ И. Русевъ: . . . като знаете, че всичко това е известно на Министерския съветъ.

П. Петковъ (з): Дайте доказателства, и ние да се произнесемъ; та да го осъдимъ, ако трѣбва.

Министъръ И. Русевъ: Какво обичате?

П. Петковъ (з): Дайте доказателства, за да се произнесемъ и ние.

Министъръ И. Русевъ: Вие не сте дали доказателства, че се морализирате; за да ви дамъ доказателства. Когато дадете доказателства, че вземате актъ отъ престъпленията си; тогава ще искате нови доказателства. (Ражкошкатавния отъ сговориститѣ)

П. Петковъ (з): (Възразява нѣщо)

Отъ сговориститѣ: Долу! (Тропация по банкитѣ)

Председателъ: (Звъни) Моля тишина, г-да!

Министъръ И. Русевъ: Четвъртото питання е: (Чете) „Знае ли г. министърътъ, че въ с. Враждебна, Софийско, сж били арестувани членоветѣ отъ Земледѣлския съюзъ: Вѣргилъ Димовъ, Геновски Д. Грънчаровъ преди 2—3 дни, безъ да има основание за това? — Знамъ. Тѣзи господа поискаха да направятъ вечеринка, обаче, по сведенията на Обществена безопасностъ, тѣ сж искали подъ форма на забавление и вечеринка да устроятъ тайно заседание пакъ съ целъ да подпомогнатъ тайната организация. И когато Обществена безопасностъ ги открила тамъ, тѣ бързатъ да късатъ различни листчета и да ги изхвърлятъ презъ прозореца. На невинни забавления нѣма документи за късане и изхвърляне презъ прозорцитѣ.

Т. Влайковъ (д. сг): Тѣ отъ Враждебна ли сж или отъ тукъ?

Министъръ И. Русевъ: Отъ тукъ. — Намѣрили сж между тѣхъ двама въоръжени. Отъ вашата срѣда има хора, които сж се възмушавали отъ това нѣщо и сж ги съветвали да се откажатъ отъ тая привичка. Азъ апелирамъ къмъ този отъ вашата срѣда, който знае, да стане и да каже.

Председателъ: Кажете му името.

Министъръ И. Русевъ: Г. Дилиановъ го знае и самъ той се е възмушавалъ.

М. Дилиановъ (з): Тамъ (Сочи земледѣлцитѣ) отговарятъ, че всички се възмушаватъ.

Министъръ И. Русевъ: Не знамъ. Такива събрания е имало, г-да, не само въ Враждебна, а и на други мѣста. Въроятно, впоследствие и за тѣхъ ще ме питате и за тѣхъ ще ви отговоря.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Защо питатъ, като се възмушаватъ всички?

Министъръ И. Русевъ: На третото и на четото питання ще ви отговоря въ следующето заседание.

Председателъ: Г. Миновъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра на вътрешнитѣ работи?

П. Миновъ (з): Ще кажа дали съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра, следъ като отговори и на другитѣ питання.

И. Дилиановъ (з): Искамъ думата.

Председателъ: За какво?

И. Алексиевъ (з): За лично обяснение.

Председателъ: Имате думата.

И. Алексиевъ (з): Г. министърътъ на вътрешнитѣ работи каза, че единъ отъ народнитѣ представители отъ земледѣлската парламентарна група, именно азъ, е по-срѣдникъ, за да бѣде завързана връзка между България и емигрантитѣ въ чужбина. Азъ настоявамъ да се констатира тоя фактъ съ анкета, защото въ моя животъ нѣма таква нѣщо. Въ миналото съмъ служилъ и съмъ далъ достатъчно доказателства къмъ кое мога да се присеождиня и къмъ кое не. Никога и никога не съмъ мислил да бѣда човѣкъ, който да измѣня на своето отечество. Преди всичко, и като запасенъ подофицеръ, и като околийски началникъ въ миналото, и като членъ на обществото, за мене подобни работи абсолютно никога не могатъ да се заключаватъ.

Първото нѣщо, за което ви моля, е: за честта на Българския парламентъ, най-много за честта на депутата отъ Парламента, да бѣде анкетиранъ въпросътъ, и ако азъ съмъ извършилъ подобно нѣщо, ще напусна най-позорно Парламента, като приемамъ да бѣда изруганъ. Но подобно нѣщо нѣма. И азъ следъ като отидохъ въ моето село, абсолютно никѣде не съмъ излизалъ, никѣде не ходя, а, напротивъ, даже съмъ съветвалъ всички мои хора, селяни и приятели, които сж идвали при мене, и съмъ имъ казвалъ, че времената сж на събития, обаче не трѣбва да действуваме по единъ грубъ начинъ, а ще трѣбва да се примиримъ. Падания и качвания на властъ има — по какъвъ начинъ, не е важно; ако то е по начинъ незаконенъ, има, казвамъ, мѣсто, кѣдето тѣзи въпроси се поясняватъ, но не зависи отъ отлѣлнитѣ личности въ села и градове да могатъ да установятъ властъ по какъвто начинъ тѣ намѣрятъ за добре.

Председателъ: Г. г. народни представители! Минаваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: продължение дебатитѣ по отговора на тронното слово.

Има думата г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Последнитѣ отъ тежкия миръ на Нѣой, тежкото политическо положение, въ което днесъ се намира нашата страна, финансовата и стопанска криза, която ние преживѣваме, сж три нѣща, които ваети заедно търсятъ разрешението си и заслужаватъ всестранно обсъждане. Тѣ утрешния денъ могатъ и трѣбва да бѣдатъ предметъ на законодателни мѣрки и на мѣрки на управление отъ страна на правителството, но въ общи черти още при откриването на Народното събрание, тѣ намиратъ по своята важностъ мѣстото си въ дебатитѣ, които ние правимъ отъ нѣколко дена по отговора на тронното слово. Отъ тази гледна точка погледнато — по важността на материята, по важността на това положение, което азъ, както и всички преди менъ други оратори констатирахъ — считамъ, че дебатитѣ, които отъ нѣколко дена се нѣжатъ, не сж безплодни, че тѣзи дебати по отговора на тронното слово днесъ си иматъ мѣстото.

Отговорътъ на тронното слово въ страни, въ които по-големитѣ въпроси сж разрешени, въ които законодателството върви по нормаленъ редъ, въ които парламентарната работа е едно олицетворение и на спокойствието на страната, безспорно, представлява по-малка важностъ — въ Англия напр. се ограничаватъ съ заявленията на единъ или нѣколко отъ младитѣ депутати и се минава по-нататъкъ на дневния редъ. Но въ България, въ която отъ нѣколко години насамъ — по причини, които ще изтъкна по-нататъкъ — контролата на Народното събрание бѣше намалена до минимумъ и въ нѣкои отношения бѣше свършено премахната, възобновяването на практиката да се обсъжда общата политика на правителството и положението на страната при отговора на тронното слово е добре дошло. И отъ тази гледна точка, това връщане къмъ традициитѣ на миналото ще трѣбва да бѣде поздравено като единъ усѣхъ на Парламента да може да има една възможностъ повече — и то главна възможностъ — да контролира действията на короната.

Отговорътъ на тронното слово, безспорно, върви по пътя на важността на въпроситѣ си. И днесъ, като вземамъ думата да дамъ за себе си и предъ народното представителство обяснения на предложението, кѣето въ увида

съ пѣколко думи очертахъ, азъ ще следвамъ този пътъ, който е следванъ и въ написания текстъ на правителственото тронно слово и въ изработения отъ парламентарната комисия проектъ за отговорно слово.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Найденовъ)

Безспорно е, че единъ въпросъ преди всичко тежи на плещитѣ на България — това е мирътъ и неговитѣ последици. Отъ пѣколко години насамъ отъ височината на тая трибуна, пѣкъ и отъ министерската маса, всеилниятъ представителъ на дружбашкото болшинство, покойниятъ Стамболийски и други занимаваха постоянно българския народъ съ търсене причинитѣ за народната катастрофа. Този ходъ на мисли, който се засега косвено и отъ нѣкои отъ преждеговоритѣ, азъ нѣма да следвамъ, защото още преди години бѣше казано, пакъ отъ височината на тая трибуна, че когато едно Народно събрание се владее въ постоянното обяснение на миналото си, когато едно Народно събрание почне да търси кое отъ миналото може да послужа за поддрѣпа на неговата теза, тогава се забравя действителността, днешното положение, и се проуча утрешния денъ. Ето защо, имайки за задача по-скоро да посочимъ какво предстои утрешния денъ въ България, на нашето отечество, на правителството, и на болшинство, и на меньшество, въ това Народно събрание, азъ върху въпроситѣ за причинитѣ на катастрофата нѣма да се спирамъ, както нѣкои правятъ, а ще засега само последицитѣ отъ миналото.

Външната политика на България, обаче, която е господствувала отъ нѣколко години насамъ, отъ която е зависела вътрешната политика — политическа частъ и стопанска частъ — тази външна политика полека-полека излиза на сцената и става обществено достояние. Въ това отношение, г. г. народни представители, и азъ си позволявамъ да кажа нѣколко думи зарадъ нея.

Договоритѣ, които българитѣ сключиха въ Ньой, има свои последици, които, казахъ, тежатъ днесъ на насъ. Ние отъ нѣколко години виждаме усилията на българскитѣ правителства — на паднали правителства, на днешно — и може би за десетилѣтия още ще трѣбва да виждаме усилията на българскитѣ правителства, да може България да бѣде повѣрната въ положението, което заемаше преди нещастната балканска война, положение, когато България бѣше единъ авторъ на международна политика, единъ субектъ на политика.

Днесъ, обаче, външното положение на България е такова, че ние не можемъ да бѣдемъ спокойни въ веѣки единъ моментъ, и затова не можемъ да не обръщаме внимание на него, защото има условия, които въ веѣки единъ моментъ могатъ да поставятъ нашето отечество въ трудно положение.

Спомена се отъ ораторитѣ, които водятъ парламентарнитѣ дебати отъ нѣколко дена насамъ, че една частъ отъ тѣзи, които не сподѣлятъ идеята на днешното управление, които вчера бѣха въ управлението или които утре се готвятъ да създадатъ, по свое разбиране, нова държава, тѣй парочното съветско-работническо управление, стоятъ днесъ задъ предѣлитѣ на България, вѣватъ една пертурбация, влияятъ на държавитѣ, въ които живѣятъ, поставятъ своето отечество въ едно положение трудно и то дотамъ е трудно, че сами представителитѣ на политическитѣ партии, отъ които тѣ излизатъ, които сж засега, хората на които се памиратъ въ чужбина, отъ тая трибуна заявиха, че считатъ актъ на предателство всичкитѣ копѣлзовенци на тѣзи тѣхни другари, които сж налуспали своята земя, и вѣнъ кроятъ козини. Ето единъ въпросъ, който днесъ се отнася само за насъ, самитѣ, за насъ политически организиранитѣ хора въ България, изразители на които сме ние, представителитѣ на болшинството и меньшето въ нашето Събрание. И различieto между насъ, които днесъ представляваме правителственото болшинство, и такива политически организации, каквито сж дружбашката и комунистическата партии, не ми дава възможностъ да търся моста на примиренето, дотогава, докогато не настѣпятъ известни условия, които да помогнатъ на отчеството, т. е. дотогава, докогато не последва пълнитѣ тѣхенъ отказъ да си служатъ съ чужди държави, да влияятъ върху чужди сили въ вреда на своето отечество. Азъ, г. г. народни представители, не мога, казахъ, да намѣри моста на примиренето, но азъ не мога да се съглася и съ една концепция, която ни се проповѣдаше по-рано и която ще намѣри въ утрешния денъ своето разрешение, когато ще му дойде времето да се обсъжда необходимото опрощение, което днесъ се иска.

Вториятъ въпросъ, който се засега, и по който ние ще искаме да чуемъ отъ тази трибуна изложението на г. министра на външнитѣ дѣла, е въпросътъ за външното положение на страната. Това избѣгване отъ отговорности, което погрѣшно покойниятъ Стамболийски правеше — да не слага на разискване нито интерпелации, нито тронно слово, да не дохожда тукъ при разглеждането на бюджета, при общитѣ дебати по бюджета, да не дохожда когато се гледа даже неговия бюджетъ по Министерството на външнитѣ дѣла, а следъ венчико това да дойде да държи една речъ, да изсува своитѣ политически противници, безъ да направи каквото и да е фактическо изложение по външната политика на България — това избѣгване отъ отговорностъ трѣбва да престане, защото въ миналото то даваше лоши резултати. Отъ тази гледна точка едно изложение, което ще направи г. министертътъ на външнитѣ дѣла, е изложение желанно, е създаване на една традиция, външнитѣ отношения на България да могатъ да бѣдатъ донасяни, когато това е възможно, до знаието на народното представителство и чрезъ туй, до знаието на страната. Обаче преди още да чуя изложението на г. министра на външнитѣ дѣла по външната политика, казахъ, че България се намира въ тежко положение. България има една непосредствена задача: да може ли каквото и да е начинъ да се справи съ подписания въ Франция договоръ за миръ. Първото усилие, което веѣко българско правителство трѣбва да направи, е усилието да бѣдатъ разрешени всичкитѣ репарационни въпроси, да бѣдатъ изпълнени поетитѣ отъ българската държава задължения по договора за миръ въ Ньой и, изпълнявайки ги, да можемъ да дадемъ по единъ такъвъ начинъ доказателства, че въ европейското общезитие ние сме единъ коректенъ членъ. Не мога, прочее, когато обсъждаме този въпросъ, да не поздравя сегашното правителство — макаръ конкретнитѣ решения на въпроситѣ да сж важни за Парламента — което при всичкитѣ онѣзи събития, които преживѣхме отъ 4—5 месеци насамъ, полека-лека почва не само да подобрява международнитѣ ни отношения, но да урежда и всичкитѣ репарационни задължения. Спомена се тукъ, че следъ като бѣ уреденъ преди нѣколко месеца репарационниятъ въпросъ, въпроса за общото, глобалното наше задължение отъ два милиарда и четвъртъ златни франка, сегашното правителство е на пътъ да уреди изплащането на окупационнитѣ разходи по единъ полюбовенъ начинъ съ тукъ стоящата Междусъюзническа комисия, като делегатка на силитѣ победи толки. Надѣвамъ се, че г. министертътъ на външнитѣ дѣла ще ни съобща, че успѣшно се е постигнало разрешението и на този въпросъ. И помъ тая втора тежестъ по отношение на задълженията, които България при г. Стамболийски се поела, когато е решаванъ въпросътъ за общитѣ репарационни задължения, ще бѣде уредена, тогава ние ще можемъ да пареждаме и вътрешния животъ на нашата страна. По въпроса, прочее, за репарационнитѣ задължения, ние, народнитѣ представители, ще трѣбва да отиравимъ днесъ една покана къмъ правителството да ги свърши по-скоро. Влаченията, които ставаха въ миналото, помпознитѣ фрази, които отъ това мѣсто се казваха, че нищо нѣма да платимъ, залъгваха българския народъ и злужеха само като средство за печелене на гласове въ България, но въ края на крайщата резултатитѣ бѣха пакъ отрицателни: ние дразнехме, ние създавахме условия на недоразумения само, ние галехме българското обществено мнение, обаче получавахме отъ Репарационната комисия все по-голтѣми и по-голтѣми искания и често сключвахме стѣлкитѣ не тѣй, както чрезъ полюбовно преговаряне и разговаряне можехме да ги сключимъ. Напушането на тази политика отъ страна на сегашния министертъ на външнитѣ дѣла и отъ правителството е една мѣрка, която трѣбва да бѣде одобрена, и обяснението на която вѣрвамъ, ще чуемъ отъ г. министра, пѣкъ вѣрвамъ, че и резултатитѣ отъ нея ще ни бѣдатъ въ скоро време съобщени.

Не можемъ, г. г. народни представители, да търсимъ само да крикуваме и да забравяме факта, че предъ насъ стоятъ два или три проекта за конвенции, които ще одобряваме, които пакъ урекулирватъ нашитѣ отношения на победена страна съ силитѣ, които ни победиха. Тѣзи проекти за конвенции, които се сключиха съ Сърбия и уредането на репарационни въпросъ, сж една нова иридобика въ пъти, по който България върви и трѣбва да върви, за да се изгладятъ всички спорни въпросеи. Това е първата задача на българската външна политика.

Но когато ние изпълним задълженията си, втората важна задача на българската външна политика въ утрешния ден ще бъде да иска правата, които договорът въ Плей нъ даде. Това ще да бъде една задача, за разрешението на която трябва планирна работа, която може би ще изисква по-малко или повече години, но тази работа въ всеки случай ние ще искаме да се върши от страна на сегашния министър на външните работи и от министрите на външните дѣла въ бъдеще, за да могат и тѣзи въпроси да бъдат уредени.

Г. г. народни представители! Докато допреди 1912 г. България бѣше страна, която творѣше международна политика, днесъ вследствие нейното трудно положение, създадено отъ договора за мира, за едни, които непосредствено сѫ опасни за нейното съществуване, тѣ е обектъ, а за други, които могатъ да гарантиратъ нейното съществуване, тѣ даже не е и обектъ. Затова третата задача на въско българско правителство, това или следующото, което ще поиде е: да може България, чрезъ свята вътрешна работа и чрезъ работата, която ѝ предстои на международната сцена да бъде считана като единъ полезенъ елементъ за мира и за реда въ Европа и, чрезъ това, да може да добие гарантирано съществуване и пълно пълно спокойствие.

Но, ако ние въ днешния ден, можемъ да изтъкваме тѣзи разхвърлени мисли върху задачите, които трябва да преследва нашата външна политика, нека да ми бъде позволено днесъ при дебатитѣ по отговора на тронното слово да изтъкна и азъ едно искаме. Ако има нѣщо, което е повредило на българския народъ, ако има причина, която е могла да породѣ катастрофитѣ — между всички други причини, които сѫ били обезжидани отъ нашия Парламентъ и вѣтъ отъ него и които единъ денъ историкитѣ ще ценя — това е разхвърлеността на националната мисль на българския народъ, липсата на строго опредѣлена национална политика, липсата на национална дипломатия и отектвие на нейни органи, които трябва да ѝ изпълняватъ. Българскиятъ политически животъ се бѣше раздробилъ въ продължение на десетилѣтия извънредно много; общитѣ насоки на външната политика не бѣха установени и задължителни за всички политически организации, за народното представителство, за правителството и короната; външната политика бѣше достояние само на известни лица въ малкитѣ котерийки, които управляваха нашето отечество, котерийки, които отричаха работата на всички свои противникѣ. Вследствие на това, ние виждаме националната мисль въ България разпокъсана, и когато дойде да се твори националната политика, всички, които бѣше на власт, разваляше това, което е вършилъ неговия предшественикъ, върѣйки че това вредѣше на отечеството ни, и въ продължение на десетилѣтния отектвуваше една опредѣлена външна национална политика, липсваше ѝ и една национална дипломатия. Азъ на първо мѣсто тѣй разбирамъ задачата на 9 юний — че той трябва да отвори погъ пактъ, но въ курсъ въ външната политика на България, да имаме една национална дипломатия да имаме нейнитѣ органи, безъ които общитѣ решения и общитѣ национални мисли си губятъ значението. Когато дойде да се разглежда бюджетта на Министерството на външните работи, ние ще можемъ да кажемъ нѣщо повече по този въпросъ. Днесъ азъ приключвамъ съ пожелание, че ние трябва да направимъ външната политика обществено достояние, тѣй както направиха сѣрбитѣ въ 1840 г. и, които като преследваха неуморно до днесъ една външна политика, създадоха една велика империя на изтокъ. За да можемъ, обаче, г. г. народни представители, да бъдемъ силни въ външната си политика, ние трябва да създадемъ въ България единъ строгъ, установенъ законенъ редъ съ едно цвѣтущо народно стопанство. Обединението на българскитѣ граждани въ едно цѣло по голѣмитѣ въпроси, едно икономическо, стопанско развитѣване — това сѫ условията, безъ които България не може да си помогне въ утрешния денъ и да преследва своитѣ цели въ външната политика. Вътрешното заздравяване трябва да се установи даже, ако не съществуваше и никакъ външенъ въпросъ.

Преминавамъ къмъ очертаване на вътрешното положение отъ вчерашния и днешния денъ, за да направя изводъ за това, което трябва да се прави въ бъдеще.

България — нека никою не бъде обидно, нека никою се не сърди, когато може би ще цитирамъ горчиви истини — не получи достатъчно поука отъ катастрофитѣ, които ѝ постигнаха. Въ 1918 г., когато полковетѣ се връщаха по разпелни, когато се навърши пълна демобилизация, когато

на България се слагаше въпросътъ да запази това, което ѝ е останало, българскитѣ политически деятели не можаха да схванатъ две нѣща. Първото нѣщо е, че България трябва да бъде обединена въ името на своето запазване. Поне въ критическитѣ трудни врѣмена, които тогава тя преживяваше — за непастието още до днесъ тѣ не сѫ изменили — ней трябваше да добие една душа, да се обърне въ едно цѣло, за да види Европа, когато третира съ нея, че има работа не съ политически фракции, отъ които една ако откаже, друга може да послужи на чуждитѣ интереси, а да види, че тя има предъ себе си единъ народъ, който окончателно не може да бъде подгънатъ. Това България не направи, тя не се показа единна по отношение на външната политика, когато я накараха въ Парижъ да подпише договора за миръ. Второто нѣщо е, че тя не се показа единна и по вътрешнитѣ въпроси — изгърението ранитѣ отъ войнитѣ и възстановяване на нормалното положение. Ние, политическитѣ хора тогава, при страшната вражда, която се бѣше натрупала въ политическитѣ партии въ България, не можахме да разберемъ, че има нѣщо по-големо, което стои надъ насъ — отечеството ни, къмъ голѣмитѣ интереси на което ние имаме задължения. Ние, политическитѣ хора, се цѣпѣхме, ние се отрипахме едни други, както по вътрешнитѣ въпроси, така и по външнитѣ. И ние позволихме на това кукувиче пиле, назоваемо Стамболийски, да снесе яйцето си у насъ и да се издигне до положението на тиранинъ, който направи голѣми пакости на българския народъ, който постави предъ едно трудно положение България. Тия две нѣща отъ сѣлбоноснитѣ години 1918—1919 докараха това вътрешно положение, което днесъ се мъчимъ да цѣримъ. Причинитѣ за успѣха на земледѣлцитѣ сѫ нашата политическа разпокъсаностъ и дълбоката ненавистъ на политическитѣ водачи помежду имъ. Недейте да търсимъ причинитѣ за успѣха на земледѣлцитѣ само въ тѣхната зла воля, а трябва да търсимъ тѣя причини преди всичко въ насъ си, за да можемъ действително въ утрешния денъ да имаме единъ добъръ залогъ за политическитѣ групировки въ България. Преди четирѣ години бѣше политическа ересъ да кажешъ въ партийнитѣ клубове, че у насъ могатъ да бъдатъ събрани хора, близки по идеи, по чувства, по почтеностъ, за обща работа. Има и още много други причини, съ които може да се обясни нашата вътрешна слабостъ. Въ продължение на десетилѣтия ние отивахме между българския народъ и се наричахме едни други вагабонти, престѣпници и т. п., и по този начинъ отровихме цѣло едно поколѣние, отчаяхме го и дадохме възможностъ на нѣколко авантюристѣ да кажатъ: виждате ли, сами се признаватъ, че сѫ бедогни хора; елате при насъ, и това доведе Земледѣлския съюзъ на власт. Азъ съмъ отъ тѣзи политически оратори, които, обяснявайки събитията, не прощаватъ отговорноститѣ.

Признавайки нашата собствена вина, азъ ида да очертая управлението отъ четири години насамъ, за да може да се види дали е оправдано създаденото политическо положение следъ 9 юний. Защото, безъ да поставимъ правилно политическата диагноза, вие не можете да имате правилно разрешение на въпроситѣ, които предстоятъ въ бъдеще.

Минавамъ, прочее, къмъ това управление, което въ България се нарича управление на г. Стамболийски, управленно на дружбашитѣ.

Отъ петъ години насамъ нѣмаше у насъ селско управление. Селянинътъ по своето икономическо положение никогъ въ историята и нито въ една европейска държава не е билъ революционеръ. Ако проследите революционнитѣ борби въ всички времена до денъ днешенъ включително, ще видите, че селската маса навсѣкждѣ е консервативна, че тя и по икономиката си, и по психологията си, и по политическото си възрение е спирачка по отношение политическото развитие въ държавата. Провалянето на единитѣ на г. Лениниа въ Русия отъ 1917 и 1918 г., когато той издаваше своитѣ фетви за болшевикитѣ, преди още тѣзи едикти да бъдатъ отменени, стана руския селянинъ, който заяви, че никаква обществена собственостъ не признава, че той стои на принципа на частната собственостъ, и застави 300-тъ хиляди души комунисти да приравнятъ своята икономика къмъ концепцията, която рускиятъ селянинъ има. Въ България, обаче, благодарение на демагогията, която се развиваше отъ десетилѣтия, се създаде въ 1919 г. управлението на Стамболийски, на което управление му липсваше консерватизмъ. Това бѣ едно управление на хора, които нѣмаша, които нѣматъ и които нѣма да иматъ връзка съ селото дотогава, дока-

гато не се промѣнятъ условията, при които тѣ днесъ живѣятъ. То не бѣ управление на подбора извъ селската маса, нито управление на политическата партия. Благодарение на всички тѣзи работи, г. Стамболийски не представляваше българското село. Той имаше известна клиентела въ срѣдата на българските селяни, но цѣлата негова политика е отрицание на стопанската структура на българския народъ, отрицание, което ще бѣде констатирано при първия още законопроектъ отъ внесенитѣ 2—3 законопроекта, които ще дойдатъ тукъ да се разглеждатъ. И днесъ, следъ 4-годишно управление, ние можемъ да попитаме: какво вие, г. г. земледѣлци, въ продължение на четири години направихте за земледѣлнето и скотовъдството? Р. Дилановъ посочи за примѣръ, че въ тѣхно време се образувалъ синдикатътъ „Вжча“, съгласно закона за водитѣ. Въпросътъ е не какво земледѣлцитѣ сж направили по отношение на това или онова предприятие, а най-главно какво сж направили за българското село, съ какво сж задоволили тѣ неговитѣ нужди? Българското земледѣлие почива и днесъ, следъ 40-годишенъ свободенъ животъ на житото: Не е взета нито една мѣрка, за да се повдигне производството на земята и да се разреши правилно въпросътъ и съ българския левъ, и съ българския държавенъ бюджетъ. Ако вие, земледѣлцитѣ, се върнете къмъ себе си, ако вие се отървете отъ възпитанието на фразитѣ, които бѣха натъкани въ главитѣ ви фрази за голѣми работи, за велики патища, за велики международни акции и се приберете въ срѣдата, отъ която сте излѣзли и която представлявате, вие ще видите, че нищо не сте направили за земледѣлнето и скотовъдството въ България. Въ Сърбия въ 1889 г. радикалната партия създаде законъ за подобрене скотовъдната раса и въ продължение само на 15 години въ долината на Морава говедната раса бѣше промѣнена.

М. Дилановъ в): Ама въ 15 години!

Р. Маджаровъ (д. сг): Питамъ азъ, въ продължение на 4—5 години по отношение на втория голѣмъ отрасълъ на българското стопанство; скотовъдство, какво направихте вие? И си отговарямъ: нищо. Защото вие се измѣстихте, благодарение на вашя основенъ недѣжъ, въ една област, където не ви бѣше мѣстото.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Въместо пастири станаха държавници.

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие излѣзохте отъ съсловността, каквие начело г. Стамболийски и неговитѣ другари и характеристиката на вашето управление е: разруха по всички направления. Отъ малката, кратка, съ нѣколко луми обрисувана картина, която ще очертаа предъ васъ, ще видите, че въ момента, когато 9 юний настѣпваше, не бѣше останала нито една област въ българския политически, държавенъ и общественъ животъ, на която да не бѣше нанесена разруха, която да не бѣше разбъркана, въместо да бѣде поправена. Първото зло, което управлението на г. Стамболийски върше въ продължение на 4-годишното си управление, бѣше създаването безъ нужди на закони граждански, на закони углавни, на закони за окръжнитѣ, за градскитѣ и селски общински съвети. Всѣки единъ случайно недоволенъ чиновникъ, който не е могълъ, благодарение на своето незнание да прокара своитѣ абсурди, вливаше подъ кожата на респективния министъръ и въ България се създаде грамада томове отъ закони, които сж въ явно противоречие и съ логиката, и съ вътрешния редъ, и съ политиката, и съ науката, и съ доктрината, съ това, което съществува въ цѣлия свѣтъ, придобивитѣ отъ който свѣтъ ние вземаме.

Второто зло, което имаме въ продължение на 4-годишното управление на дружбашитѣ, това сж политическитѣ преследвания. Г. г. народни представители! Азъ оставахъ ошуденъ, когато чуехъ отъ устата на г. Сакарова, поставяйки днешното управление като обвиняемо, искайки пълна политическа амниция за своитѣ приятели, да казва, че и днесъ има политически преследвания и че трѣбва да се анкетира тѣлата на днешното българско правителство. Политическитѣ преследвания, които ставаша презъ време на дружбашитѣ, дадохъ този резултатъ, че българскиятъ народъ привикна къмъ голѣмитѣ злини и ще му трѣбватъ много години, за да почне той да реагира противъ тѣхъ. Политическитѣ преследвания почнаха отъ най-обикновеното, за да свършатъ съ най-лошото. Днесъ се пледира да бѣде зачитанъ този или оная моментъ да

бѣде зачитанъ човѣшкиятъ животъ, да бѣде зачитано правото на хората да се изказватъ, правото на хората да се събиратъ и да обсъждатъ, обаче това не съществуваше когато управляваха дружбашитѣ. Тогава ние виждахме политическия хора да бждатъ убивани; тогава бѣ убитъ Такевъ, тогава стана агентата въ Одеонъ, тогава се взѣри бомба между разхождащитѣ се ученици по офисовитѣ улици; тогава журналисти като Грекова, или бждаци магистрати, какъвто бѣше Чуклевъ, се убиваха по улицитѣ — и една подробностъ — тогава видѣхме какъ убиваха и тѣхнитѣ убийци. Всичкитѣ тия убийства, които правѣха човѣшкия животъ една безпенаца, имѣха една строго опредѣлена целъ: да се погисне обществената съвестъ, да спре обществената критика, да спре свободното мнение. Това е най-голѣмото зло, което направиха господа земледѣлцитѣ, когато управляваха. И това е апологията на Стамболийски, който тукъ отъ това мѣсто, съ малкитѣ си скрити звѣрски очици, обръщайки се къмъ опозицията се подсмиваше, когато комуниститѣ, негови съюзници, реагираха, заедно нѣкой си сдруженъ работникъ нѣкъде въ Ючъ-бунаръ билъ разстрелянъ отъ полицията на Пастухова, защото заграбилъ градска мѣрка. Измѣстваха се въпроситѣ, за да нѣма политическа отговорностъ. Той се подсмиваше и казваше: „Това ви стига“. Всичко това, г. г. народни представители, доведе минатата година дотамъ, че да се играе съ човѣшкия животъ и да бждатъ избивани чрезъ организирани действия на властѣта всички политически организирани хора въ България. И това завърши по-нататкъ дотамъ, че да може министърътъ на вътрешнитѣ работи — сега е въ затвора и пита се, защо е тамъ — да заяви, че той ще потопа въ кръвъ цѣли окръзи въ България, ако тѣ посмѣятъ него или г. министъръ-председателя да ги затронатъ въ тѣхното спокойствие. Следването на тѣхната политика на унищожаване създаваше въ България едно положение на пълна несигурностъ — не само на стопанско население и разруха, но и на пълно политическо престѣпление, което сискуваше да убие и последния пролѣсъкъ на гражданскитѣ добродетели, придобити презъ 40-годишното съществуване на България, създадени съ усилията на цѣла редица поколения и отъ преди освобождението на България. Това е положението, което ние имаме. Може ли да става въпросъ въ днешния денъ, че на това положение — тѣй както се изрази първиятъ ораторъ по отговора на тронното слово г. Пастуховъ — трѣбваше да се намѣри отдушникъ и да се явятъ — независимо отъ това дали сж военни или граждански — спасители на обществения редъ въ страната чрезъ 9 юний?

Г. г. народни представители! Независимо отъ всички тѣзи политически преследвания, ние имаме и нѣщо друго презъ дружбашкия режимъ — общо разхищение на богатствата въ България. Вчера г. Дилановъ, знаейки много добре какво става въ известни ведомства, пледираше за известни закони, но той се омѣлчаваше за разхищението на общественитѣ богатства. Азъ съ него заедно въ комиситѣ зашнцавахме едно отъ най-голѣмитѣ богатства въ България, за което днесъ малко се говори, както и въ всички Народни събрания малко се е говорило, но което се разпиляваше и се разпилява, богатство, което е първо или второ по значение въ нашата страна — горитѣ. Какво става съ родопскитѣ гори у насъ въ България? Не искамъ да ви кажа, че навѣкъде тѣ се експлоатиратъ безъ огледъ на общественитѣ интереси, безъ огледъ на разбиранята на държавника, който трѣбва да притѣнява велаята и желанието на днесъ живущитѣ, за да може да остави богатство и за бждашитѣ поколения. Говоря само за иглолистнитѣ, за боровитѣ гори, които подъ булото на една или друга формация бѣха подложени на страшно опустошение, на страшна сѣча, която, за съжаление, и днесъ, при всички преследвания, не престава. И милиарди богатства изчезватъ всѣки денъ. Когато дойде да се гласува законътъ и ще ви се дадатъ статистики, ще видите ужасени, какъ изчезва едно богатство. И туй се проповѣдаваше отъ силнитѣ власти имеюши. Около двама-трима дружбашки депутати се въртѣха всичкитѣ доставки, всичкитѣ търгове; всичко, което може да бѣде взето, се даваше на тѣхъ. И когато се правѣха опити да бждатъ прекъсвани тукъ, парламентарното имъ болшинство ревѣше закаиваха се министри и нѣкой по-смѣлъ изяждаше нѣкой и другъ ритникъ тукъ въ Народното събрание.

Метила ли искате, какво не? Всичко се бѣше обрнало на една комисионерска банда, която се разнишаваше. Унищожаваша се закони, за да могатъ да иматъ приходи. Въ момента, когато се унищожаваше законътъ за зацѣтата

по горските дъла, бѣха опосквани общини, които имаха спорни гори. Тукъ сж бирдопскитѣ народни представители, и тѣ ще кажатъ, кои депутати отъ кои села по колко адвокатско възнаграждение сж вземали.

Нѣкои отъ сговориститѣ: По 20—30—50 хиляди лева.

М. Дилиановъ (з): Да се излиза съ имена и конкретни факти.

Р. Маджаровъ (д. ст): Георги Дамяновъ е вземалъ отъ Стъргелъ, Долно-Камарци, Буново, Мирково, да не продължаваме — отъ 15—20 села. Ние ще говоримъ много нѣти по това, докато сме тукъ.

М. Дилиановъ (з): Ще ги поискаме тогава. Не сме ние, които ще ги защитаваме.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. Дилиановъ, не прекъсвайте.

Р. Маджаровъ (д. ст): Тази картина ще бѣде разкривала дълго не за лично отмъщение, но защото не трѣбва да се повтаря това, което е било и защото, рисувайки миналото, ще предупреждаваме бъдещето. Когато ние осъмнахме на 9 юний, първото нѣщо, което трѣбваше да откриемъ, бѣ, че най-големитѣ и хубави здания въ София бѣха притежание на властимающитѣ и бѣха пригответили и проектъ за препродаването имъ на държавата. Купуваха се отъ Калъчевъ, отъ Иванъ, Драганъ, отъ хора — вчерашни секретарь-бирници, голѣми здания по за 5—10 милиона лева и се търгуваха.

Нецененето на човѣшкия животъ, политическиятъ атентати, унищожението на труда на хората, унищожението на принципа, че обществената и частна собственостъ трѣбва да бѣде пазена и обръщането на управлението въ една разбойническа банда, която си играеше съ живота, съ имота и съ реда въ страната — това е, което бѣше станало господствуващо и което задушваше България и на което задушване се намѣри отдушникъ на 9 юний.

Г. г. народни представители! На какво се дължи това? Може би ще се срѣднемъ много нѣти съ нашитѣ другари отъ земеделската парламентарна група по този въпросъ. Азъ го казахъ. Когато хората отъ една обществена срѣда, която тѣ представляватъ, нѣматъ за задача да даватъ културна и научна насока на общественото развитие, когато тѣ сж се откъснали и сж станали авантюристи, които сж се нагърбили съ една обществена работа, тѣ отиватъ всѣкога къмъ това, което бѣха.

Бѣше ли короната въ своитѣ права презъ земеделското управление? Азъ чухъ, за моя радостъ, председателятъ на широкосоциалистическата партия да казва: „Ако Стамболийски, който много по-рано трѣбваше да падне, не падна, причината бѣше, че короната бѣ изгубила всѣкакво значение, че тя не можеше да реагира противъ растящото разтлене политическо, икономическо и стопанско на страната“. Въ България нѣмаше правителство, защото у министрь-председателя имаше готови укази, подписани, за оставкитѣ на всички министри. И ние презъ миналата зима, при голѣмата криза въ земеделското правителство, присѣдствавахме на това, какъ министрь-председателятъ смѣняваше министритѣ, безъ да сж подавали оставки — тѣ си отиваха въ къщи министри, за да не осъмнатъ утре такива. Тукъ имамъ едно саморъчно писмо отъ г. Стамболийски до неговъ приятель, писано преди една година, когато той бѣше въ Европа да урежда отношенията ни и тукъ ни разправяше, че тоялкъ ледоветѣ. Той се занимаваше съ това, да пише отъ странство на своя другаръ какви органи да създаде, за да може да унищожи своитѣ собствени колеги въ кабинета, Турлаковци и др., както е изрично казано въ писмото му. Ние, прочее, имахме вече намаление, унищожение на авторитета на министерската властъ, тя не съществуваше, освенъ волята на единъ или двама, които бѣха убийци, които бѣха престъпници, а другитѣ падаха единъ по единъ като гнили круши. Народното събрание нѣмахме; това което днесъ констатираме — министрь да отговаря на всѣко едно питане на парламентарнитѣ групи — тогава ние го нѣмахме; нѣмахме удовлетвение да чуемъ отговори нито на интерпелации, нито на питаня. Иарѣдко само, и то за да ни напсуватъ, можеха да ни дадатъ презъ годината отговоръ на едно или две питаня. Не се отговаряше на питаня и задитваня и Народното представителство бѣше лишено отъ правото на контроль. Вториятъ элементъ

на държавата — законодателната властъ — не съществуваше. Дружбата — една группировка отъ хора, които не представляватъ народа — бѣше, която управляваше окръга, околията и общината. Това е първата рекапитулация. Тая группировка, която присвои само за себе си правото да управлява държавата, мимо Парламентъ, мимо изпълнителна властъ, съ тѣй нареченитѣ свои изпълнителни комитети, не можеше да не дойде до положението сама да започне да унищожаватъ себе си. И въ момента, когато ставаха пригответленията за изборитѣ на 22 априль, надпреварваха се кой да стане по-вѣрентъ подданикъ, обаче това не помагаше, защото една комисия, съставена отъ двама-три души, пишеше вече имената, които трѣбваше да попаднатъ въ списъка на народнитѣ представители. Ние виждаме вече да се пригответлява това, което на 22 априль стана. Необузданата воля на една групичка отъ нѣколко души стоеше надъ цѣлия народъ и искаше действително, de facto, да унищожи всѣкакво понятие за държавно управление, за редъ, за култура и цивилизация.

Всичко това бѣше премахнато отъ 9 юний. И азъ днесъ се питамъ: може ли да става въпросъ, и може ли да има подобно обвинение по отношение на правителственото болшинство — да бѣде чучо то отъ г. Сакарова, а то се каза, ако се не лъжа, и отъ единъ отъ земеделцитѣ — че 9 юний е една позорна дата за България?

Г. г. народни представители! Само този фактъ на премахването на злото, което съществуваше при дружбашитѣ, е достатъченъ да оправдае 9 юний.

Но азъ ще изчерпа още едно събитие, за да завърша съ констатирането на фактитѣ, и да дойда до крайното си заключение.

Друга една обществена сила, съ която ние третирахме, съ която ние третираме и днесъ, съ която, за съжаление, вѣроятно, ще се справяме и утрешния день — нека не ми разбиралъ господата (Сочи комуниститѣ) гъриво думитѣ — това е Комунистическата партия, Комунистическата партия, ни казваше г. Сакаровъ, не била мислила за революция. Азъ се чуя на това твърдение. Не искамъ да излагамъ имена, но Комунистическата партия е решавала бунтоветѣ, тя е била готова за тѣхъ, и само предвидливостта на властта осуети комунистическата революция въ България и погивването на България. Азъ не знамъ дали г. г. министритѣ ще бѣдатъ въ състояние да четатъ известни документи, които биха атестирани зле България. Азъ мога едно да ви казвамъ: не може да се каже, следъ като бѣха извършени арести на 12 септември, на 14 септември бунтоветѣ въ Новоагорска и Старозагорска околии, а шестъ дня следъ това планомерно цѣла България се запалва и само летящитѣ отряди, които денонощно сно-вѣха, можаха да предотвратятъ общия пожаръ, който заплашваше България, че не е имало предварителни пригответления, азъ не мога да предположа, че това е станало импровизирано, че то е пригответено въ 4—5 дена, когато самитѣ канали за отстъпление презъ сръбската граница чакъ до Москва сж били предварително пригответени. И тия хора, водителитѣ, които миналата година ре-вѣха противъ така нареченитѣ граждански партии, нѣмаха онзи куражъ да защитятъ своето положение, а се отрекоха като Юда отъ Христа!

М. Маджаровъ (д. ст): Това е най-позорното.

Р. Маджаровъ (д. ст): Тѣзи хора, които говорѣха за кръвъ, за отмъщение, тѣзи хора, които искаха да унищожатъ цѣли класи въ България, тѣзи хора, които живѣха само съ мисълта за разрушение, които се блѣскаха по гърдитѣ, когато всесилниятъ Стамболийски стоеше тукъ, тия хора, които се осмѣляваха да нападатъ народни представители тогава, които биваха отъ тѣхъ полупребити при смѣха на дружбашкото болшинство — какъвто бѣше случайтъ съ Пастухова, когато ние отървахме — тия хора, когато главитѣ имъ бѣха заплашени не, но когато се искаше отъ тѣхъ да приематъ една отговорностъ, едно признание на фактитѣ, тѣ се уплашиха и предъ страха се отрекоха отъ своитѣ убеждения и казаха: „Ние не знаемъ, тѣзи двама, които сж въ Москва, само тѣ сж знаели!“

Г. г. народни представители! Бунтътъ се яви като дѣло на Комунистическата партия; той бѣше нейна минала проповѣдъ и бѣше изпълненъ на 22 септември; той и днесъ е въ главитѣ на хората, защото тѣ и въ международно отношение и вътре въ страната си тѣй сж възпитани да правятъ. И нѣма защо да не констатираме фактитѣ такива, каквито сж, защото ако ние се поддадемъ на лъжливи заключения, то и решенията, които ще вземемъ,

ще бъдат опасни, и ние ще държимъ България въ всѣки моментъ въ едно положение на държавна и обществена несигурност. Но, като рисувамъ по такъвъ начинъ положението и като се чужа какъ могатъ тия хора днесъ да издѣлатъ да говорятъ и да хвърлятъ клеветата, че сж лишени отъ право на съществуване като хора, да говорятъ една такава неистина, както г. Сахаровъ се опитваше вчера да каже това — питамъ се, г. г. народни представители, какво искатъ г. г. комунистите, и отговарямъ: тѣ искатъ залавяне на тѣхния животъ, тѣ искатъ възстановяване на конституционнитѣ гаранции и на законитѣ въ страната. Е добре, иматъ ги. Ами че тѣ иматъ българското правосъдие. Защо не апелиратъ тѣ къмъ българското правосъдие? Защо не дружбашатъ — както погрѣшно говорѣше вчера г. Дилановъ — не апелиратъ къмъ българското правосъдие за дѣлата си, напр., отъ 17 септемврий? Защо ще искатъ обща амнистия, а да не апелиратъ къмъ българското правосъдие, напр. за Александръ Ботевъ, който има следствено дѣло за 400.000 л. чекове, взети рушветъ? Че може ли по такъвъ начинъ да бъде управлявана една държава, въ която не може да бъде различено виновното отъ невинното, когато въ нея не може да има санкция по отношение на престѣпленieto, когато въ нея ще притурваме всѣки денъ престѣпленията, които ставатъ? Искайте правосъдие и тогава българскиятъ народъ ще ви разбере. Безспорно е, че не трѣбва да има отъмяние. Но и въ интереса на самитѣ движения — комунистическо и земеделско — е, щото тѣхнитѣ оратори, като признаватъ днесъ, че тѣзи, които сж избѣгали, правятъ козни по отношение на своето отечество и ги наричатъ предатели, въ края на своитѣ речи да не казватъ: помилвайте ги, амнистирайте ги, дайте имъ възможностъ да дойдатъ тукъ, да управляватъ България. Това е единъ въпросъ, който не може да се реши на лека ръка; това е единъ въпросъ, който ще занимава главитѣ ни дълго време, за да нѣма тамъ отъмяние, а да има въ много отношения прощение. И тогава човѣкътъ на убеждението ще може да отиде въ къщи, а човѣкътъ, който е сторилъ престѣпление, ще трѣбва да отговаря.

Ето единъ въпросъ, който при отговора на тронното слово трѣбва да бъде обожденъ; този въпросъ е сложенъ на разглеждане и ние ще трѣбва да му дадемъ отговоръ.

Г. г. народни представители! Това искамъ да кажа по отношение на комунистите, и ако го споменувамъ, то е затуй, защото днесъ има една тенденция да се раздѣля действителността на Комунистическата и Земеделческата партии.

Може би на нѣкои отъ васъ, които сте нови въ тази Камара, ще ви направятъ впечатление заявленията на г. Сахаровъ, че той нѣма нищо общо съ земеделцитѣ, и тѣзи на г. Дилановъ, че той нѣма нищо общо съ комунистите. Ние, които сме живѣли въ този Парламентъ, имаме политически факти отъ миналото, които ни учатъ, че има друга обществена властъ въ България, която предстои на вниманието на българското народно представителство. Въ днешния денъ ние нѣмаме случайно събрание по отношение на отговорности на хора — едни на 12 септемврий, други на 9 юний — за да можемъ да кажемъ, че тѣ сж били раздѣлени. Отъ 1919 г., следъ като широкитѣ социалисти излѣзоха отъ кабинета, започва дружбата между комунисти и земеделци.

Искате ли доказателства по отношение на тази политика? Редица закони бѣха гласувани заедно въ парламента; когато се правѣше критика и евентуално трѣбваше да се получи болшинство, ако болшинството го нѣмаше, г. г. комунистите напускаха заседанията на Събранието за да се получи болшинство; Врангеловата афера бѣше едно съзаклятие — тукъ е неговиятъ авторъ (Сочи земеделцитѣ и комунистите). Тогава комунистите ревѣха и викаха: дайте ни ги, за да можемъ да действуваме.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д. сг): Кажете кой е автора!

Р. Маджаровъ (д. сг): Не знамъ лицето.

М. Маджаровъ (д. сг): Косовски.

Р. Маджаровъ (д. сг): Въпросътъ за отношенията между комунистите и земеделцитѣ. Ами че г. Стамболийски, бидейки въ Генуа, когато той защитава работитѣ на България и приготвяла на такива като Васъ, г. Дилановъ, съдбата, той, казвамъ, не се крие, и въ едно свое писмо изрично казва да се погрижатъ неговитѣ хора да бъде добре уреденъ комунистическия конгресъ, да му се даде обективна критика и да се даватъ благоприятни отзиви

по отношение на г. г. комунистите. Това е година порано преди да стане събитието 9 юний. Ами, че тая работа си вървѣше. Не бѣше безъ значение заявлението на Стамболийски тукъ, че ще даде властта на комунистите, но никога на широкитѣ и никога на васъ (Сочи сговориститѣ). Стамболийски казваше това, и въ секретното си писмо (Показва го) предава същото: (Чете) „Погрижете се за това“.

К. Николовъ (д. сг): Отъ кого е това писмо?

Р. Маджаровъ (д. сг): Отъ Стамболийски.

К. Николовъ (д. сг): До кого е адресирано?

Р. Маджаровъ (д. сг): Въ него се казва какъ да образуватъ единъ съветъ.

Т. Теодоровъ (д. сг): Ако не е печатано, прочетете го — всичко, което е излѣзло отъ този звѣръ, е важно за българския народъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Чете) „Сжщо колонитѣ си трѣбва да отвори и за комунистическия конгресъ и да дава и за него безпристрастенъ отчетъ, съ тенденция благоприятна за тѣхъ.“

П. Петковъ (з): Кой Ви даде това писмо?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Това не е важно.

П. Петковъ (з): Говорите за правосъдие. Не може частно писмо да отива до народенъ представителъ (Възражения отъ сговориститѣ. Пререкания между Петковъ и сговориститѣ. Глъчка)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

В. Молловъ (д. сг): Вие върнете документитѣ на министерството.

П. Петковъ (з): Говоря за факта, че нашата кореспонденция, нашитѣ частни писма се разхождатъ отъ този партизанинъ на болшинството до онзи.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Какво да ви правимъ, като сте ги оставили въ държавната архива.

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля тишина, г-да.

Р. Маджаровъ (д. сг): И Стамболийски питаше, отъ къде имахме документитѣ за неговитѣ чекове, когато ги четѣхме отъ тази трибуна. Документитѣ, това сж *corpus delicti* по престѣпленията на една тайфа, която ограбваше и убиваше въ България. Не е важно отъ къде идатъ.

П. Петковъ (з): Важно е.

Р. Маджаровъ (д. сг): Тѣ могатъ да бъдатъ у менъ, както мога да ви прочета напр. и едно писмо отъ г. Петко Петковъ, ако се не лъжа отъ 1911/12 г. до едно лице. Тѣзи работи, г. Петковъ, ще се научимъ да ги казваме и много още работи ще казваме. Не е важенъ въпросътъ и недейте го измѣства; не съмъ отъ тѣзи политически хора, които ще се смутятъ или ще може да имъ се направи диверсия. Тука е въпросъ за престѣпленieto, което се извърши въ България, тука е въпросъ за единъ човѣкъ и за една тайфа, която прави съюзъ съ комунистите. И за България, не за васъ, е важно да констатирамъ, че и въ днешния денъ има единъ съюзъ между комунисти и земеделци, отъ който България, нейния държавенъ строй и нейнитѣ интереси изискватъ да бъде залавена. Това е нашата задача, която пояснявамъ не за васъ, а за България.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Прочетете въпросния пасажъ отъ документа.

Р. Маджаровъ (д. сг): Ще дойда и до него, недейте ме пресича, защото времето ми минава. Намъ ни говорятъ: ама, г. г. народни представители, на 9 юний участието на дружбашитѣ съ комунистите въ Плевенъ се отрича. Ами на 22 септемврий масовото участие на земеделцитѣ заедно съ комунистите въ Берковско и Фердинандско?

М. Дилиановъ (з): Ние казахме и на г. министър-председателя и го молихме да се взематъ съвременно мѣрки, защото знаехме, че обезглавенъ и обезвѣренъ нашиятъ съюзъ, ще има хора отъ него, които да се подадатъ на комунистите. Ние винаги сме били противъ комунистите и ще бъдемъ противъ тѣхъ.

А. Сталийски (д.сг): Васъ, г. Дилиановъ, и вашитѣ не Ви слушаха въ земеделско време?

М. Дилиановъ (з): Нѣма нищо общо между нашата и тѣхната програми.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Нѣмате думата г. Дилиановъ.

В. Молловъ (д.сг): Различието е, че тѣ сж червени, а ние оранжеви.

М. Дилиановъ (з): Ако вие бѣхте едно здраво тѣло, Стамболийски не можеше да диктаторствува.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

В. Молловъ (д.сг): И вие го поддържате.

Н. Топаловъ (д.сг): Следствието ще докаже, кой е писалъ отъ тукъ на комунистите и дружбашитѣ въ Чирпанъ и Стара-Загора да взематъ заедно участие.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: (звъни)

Министъръ И. Русевъ: Въ изборитѣ бѣхте заедно, г. Дилиановъ.

Р. Маджаровъ (д.сг): Какъ, г-да, азъ да таксувамъ друго-яче събитията отъ 9 юний и 22 септемврий, когато ви казахъ, че на 9 юний комунистите бѣха съ дружбашитѣ, а на 22 септемврий дружбашитѣ бѣха съ комунистите? Какъ да таксувамъ събитията, когато на 18 ноемврий осъмнахме, безразлично дали листитѣ сж комунистически или дружбашки, при положението, че нито единъ гласъ да не биде загубенъ и въ най-затѣтенитѣ колиби, а всички гласове бѣха събрани за кандидатитѣ, които тѣ представяватъ? Това е ясно — едно еляно, едно паралелно движение; това е ясно дотамъ, че представители на Земеделския съюзъ, представители, които днесъ сж въ централното управително тѣло на Драгиевата партия, дохождаха да искатъ съдействието отъ насъ, за да може този мръсенъ, споредъ тѣхъ и насъ, позоренъ съюзъ между комунисти и земеделци да биде разкъсанъ. Ние можемъ да посочимъ имена, но не е въпросътъ да внасяме личенъ елементъ тукъ. За мене едно е фактъ, че е спрѣно движението на два разрушителни елемента, едно движение, което българската власт, българската държава чрезъ своитѣ законно установени органи трѣбваше да спре.

Намъ ни се говори за политическитѣ убийства. Нито азъ, нито нѣкой другъ отъ насъ може да биде апологетъ на политическитѣ убийства въ България. Но, г. г. народни представители, политическитѣ убийства сж едно лошо нѣщо въ нашата страна. Политическитѣ убийства въ гражданската война бѣха отрицателно нѣщо и тѣ можеха да бждатъ премахнати. Но политическитѣ убийства, когато днесъ ги таксуваме като една последица отъ едно разбъркано състояние между две разрушаващи държавни строй и националната ни култура сили, тѣзи политически убийства въ вчерашния день, когато студеното оржжие извъ заугла премахваше и граждани, и журналисти, бѣха системата, къмъ която не азъ тузъ отъ тази трибуна, а вие (Сочи земеделцитѣ), които търпѣхте това управление, привикнахте българския народъ, да не реагира срещу нея. Този е последниятъ общественъ фактъ, който имахъ, г. г. народни представители, да констатирамъ по отношение на положението днесъ и да си направи заключението. 9 юний е премахналъ тази работа, се казва. Премахналъ ли я е и ще оправдае ли задачата си — ето вториятъ въпросъ, върху който азъ ще искамъ да се спра.

(Председателското мѣсто заема г. председателътъ)

Г. г. народни представители! У всѣки народъ има известни максими, които сж общи за всички; има известни установени нѣща, които не съставляватъ различие между гражданитѣ въ културнитѣ страни. Понятията за държавната идея, за нацията, за културата и морала въ управлението, за правовата държава създаватъ модерната държава. Имаше ли ги въ бившия режимъ? Ето, тоя въпросъ днесъ се слага на разрешение и тамъ азъ търся

първата смисълъ на събитията, които станаха, за да биде провалено управлението на Стамболийски. Защото безъ тѣзи четири основни понятия не можете вие да имате никога една държава правилно благоустроена, не можете да имате едно развиваше се общество. Тѣзи елементи не могатъ насъ, прочее, да ни раздѣлятъ. И при все това, ако азъ критикувамъ цѣлото дружбашко управление, азъ го критикувамъ не само защото въ миналото е вършило това, а защото съмъ убеденъ, че и днесъ въ концепцията си Земеделскиятъ съюзъ остава този, който бѣше въ 1908 г., когато държахме речи и казахме на земеделскитѣ депутати: докогато вие поддържате съсловното управление, докогато смѣтате българската интелигенция като насменъ факторъ, за да улеснява вашитѣ планове, вие ще бждете въ всѣки моментъ опасни за управлението на България. Тогава ни се възразяваше, а днесъ събитията оправдаха нашата критика. Г. Драгиевъ — казва г. Христо Димитровъ — е избѣгнѣлъ.

Х. Димитровъ (з): Не съмъ казалъ подобно нѣщо.

Р. Маджаровъ (д.сг): Г. Драгиевъ си отиде отъ българския Парламентъ по две причини. Първо, казаха му, че ще го убиятъ. Той ще ви стане водителъ, питайте го. Азъ знамъ по-добре тази работа отъ всѣки депутатъ. Втората причина — защото всичко, което бѣше мечталъ за съсловното управление, рухна подъ тази банда, която се бѣше обърнала на банда да плякосва България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) И, г. г. народни представители, ако ние имаме този опитъ отъ миналото, този печаленъ резултатъ, до който дойдохме, азъ се питамъ днесъ, когато казвамъ, че държавната и национална идея и културата сж основитѣ на всѣко модерно общество, азъ се питамъ, казвамъ, нѣма ли опасностъ за утрешния день не само отъ заплахата, че земеделци и комунисти разрушаватъ, но и отъ възпитанието, което тѣ ще даватъ? И днесъ, когато се прехитявъ вече опита на миналото, азъ чувамъ вашата сбирка, г. Дилиановъ, въ Стара-Загора, да казва: „Запазваме съсловния характеръ на нашата организация“. Новъ пжтъ? Не! Сжщата проповѣдь, сжщитѣ резултати въ утрешния день.

П. Петковъ (з): Допущането на интелигенцията въ Съюза е решено.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ама на такава интелигенция като Васъ.

В. Поповъ (з): Азъ дадохъ тази редакция, г. Маджаровъ, и ми се струва, че не е хубаво да се цитира и оборва само първата частъ.

Р. Маджаровъ (д.сг): Вие запазвате основата, а тя е най-главния елементъ — само опашката пада.

В. Поповъ (з): Вие разбирате смисъла стриктно.

Р. Маджаровъ (д.сг): Азъ разбирамъ смисъла стриктно, защото опитътъ ме е научилъ. Въ тия работи вие сте младъ, оставете г. Дилиановъ да ме пита.

М. Дилиановъ (з): Ще видите и другъ отговоръ.

Р. Маджаровъ (д.сг): И казвамъ, г-да, ние при все туй и днесъ, следъ събитията на 9 юний, имаме все сжщата концепция, която утре ще се развие и която е утрешната опасностъ, както имаме сжщото заявление на трудовата партия, или както искате я наречете, но тя е все Комунистическа партия, която си върши своето разрушително дѣло, и утре пакъ ще го върши. Ние днесъ, прочее, трѣбва да обаявимъ борба на това. Каква ще биде борбата, това ще биде задача на управлението. Преди всичко намъ е необходимо да създадемъ управление, при което да могатъ тия начала, за които говорихъ, да възтържествуватъ; намъ е необходимо въ нашата земя да създадемъ туй, което европейскитѣ народи сж създали — да можемъ да възстановимъ законността въ България съ силнитѣ политически организации, които, имайки по-голямата частъ отъ общественото мнение съ себе си, зацѣпвайки голѣмитѣ политически и стопански интереси на народа, да могатъ чрезъ свобода да управляватъ.

М. Дилиановъ (з): Избройте ги, споредъ Вашето мнение, г. Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Нали знаете, че азъ не оставямъ безъ отговоръ.

М. Дилиановъ (з): Да, знамъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Това е първата наша задача. Ние имаме за задача, прочее, предъ видъ на положението, предъ видъ на опасността отъ разруха, която на утрешния денъ може да се яви, да създадемъ, въ името на защитата на по-големитѣ интереси, като оплотъ, една нова обществена сила въ България. Това е задачата на правителственото болшинство днесъ, това сж неговитѣ задължения. Върху това днесъ повече азъ нѣма да говоря, защото не разполагамъ съ време и защото считамъ, че о грѣшка да се говори за това въ българския Парламентъ, където трѣбва да се върши държавна политика.

М. Дилиановъ (з): Време имате; председателятъ още не Ви е правилъ бележка.

Некой отъ сговориститѣ: Нѣмаше нужда. Вие да му правите бележка.

Р. Маджаровъ (д. сг): То е работа, която ще стане вънъ отъ Парламента. Но за мене е важно днесъ това: за сбръщане управлението въ България на партийно, почиваще на болшинството отъ общественото мнение и на силитѣ отъ Парламента, необходимо е да бжде създадена тази обществена сила. По тоя въпросъ азъ свършвамъ.

Отъ къде ще се черпятъ тия сили, г-да? Единъ отъ ораторитѣ постави този въпросъ, а другъ го разви. Нека ми бжде позволено и на мене да кажа каква ще бжде тази политическа формировка, която ще излиза отъ максимитѣ, които споменахъ и отъ програмата, която по-нататъкъ вкратце ще развию и която ще бжде допълвана тепърва въ парламентарната работа на нашето Народно събрание.

България е селска страна, дребно земледѣлска страна въ селото, тя е еснафска и съ слабо развита търговия, индустрията ѝ е въ самия зародишъ. Явно е, че отъ това се опредѣля къде е цѣлата клиентела на политическитѣ течения, на политическитѣ партии. Когато вие ще искате въ тази маса отъ приблизително еднообразни социални елементи да създавате само различни, вие ще правите щепене, вие ще раздѣлите една обща клиентела между себе си. Разбира се, че и днесъ, както и утре даже, по отношение на Демократическия сговоръ, представенъ като правителствено болшинство, задачата, която изтъкна г. Пастуховъ, пръвъ отъ ораторитѣ, е една и сѣща. Ние ще създадемъ, ние ще крѣпимъ тази обществена сила, ние ще поддържаме и ще зашицаваме това, което се казва интереси на българското земледѣлско-скотовѣдно стопанство — една отъ първитѣ най-близки наши задачи на утрешния денъ. Това ще бжде изворътъ, това ще бжде силата, това ще бжде насоката, главната насока по отношение опредѣлянето на политиката; тогава ще може да се каже, че ние работимъ за прокарването на утрешната наша голѣма програма.

Г. г. народни представители! Последниятъ въпросъ, който се слага, е нужда отъ една голѣма обществено политическа сила, която да обърне управлението на партийно, първо, и второ, че основата на тази обществено-политическа сила трѣбва да бжде дребната собственост, еснафътъ, търговецътъ, която основа ще опредѣля и характера на управлението. Това е, казвамъ, последниятъ въпросъ, който азъ имамъ да засегна. Всѣка политическа организация изпълнява обществена роль. Когато пъкъ тя се обърне и на парламентарно болшинство, поставя си и държавни задачи. Ние сме длъжни да изтъкнемъ нѣколко нѣща тукъ, защото отъ тѣхното разрешение ще зависи живота и на нашятъ и на тѣхнитѣ политически организации.

Въ България преди всичко има единъ боленъ въпросъ, за който не искахъ да спомена, но на който ме наведе г. Дилиановъ — народното образование. Народното образование и възпитание у насъ, въ България, е било занемарено до крайностъ, защото сме гледали само да създадемъ количествено повече училища, а не сме обръщали внимание нито на тѣхното качество, нито на подготовката на ученика, който ще бжде бѣдливия гражданинъ. Една отъ причинитѣ за кризата, която днесъ съществува, една отъ причинитѣ за появяването на оная опасностъ, която на 22 септемврий имаме въ лицето на комунизма и която бѣше констатирана и отъ г. Минчо Дилиановъ, е тази, че ние не обръщаме внимание на българското училище не по отношение убежденията на хората, но по отношение на възпитанието, по отношение застъпването на известни на-

учни максими, въ името на които ученикътъ трѣбва да стане утре човѣкъ не на враждата, а на примирението, да стане не безотечественикъ и да се срами да носи името на нацията, отъ която произлиза, а всѣкога да казва, че е българинъ. По-нататътъ трѣбва да има едно стремление по отношение на училището, да развиете културнитѣ способности на ученика, за да не може сухото обучение, което получава въ училището, да го обърне на утрешния денъ въ звѣръ, както сме виждали и както можемъ за нещастно да видимъ на утрешния денъ хора, които, еднажъ облечени въ власт, могатъ да злоупотрѣбятъ съ нея, защото нѣматъ основнитѣ елементи на гражданското възпитание. Това е първиятъ въпросъ, който се слага. Намъ се каза отъ г. Дилиановъ, че законитѣ за народната просвѣта е тѣхенъ. Всичкитѣ постановления на този законъ сж стари, освенъ едно — да се създаде типъ на образование, което не съществува никъде въ европейскитѣ държави: да вземете детето да го прекратите презъ три, или четири, или петъ типа школи, които да разхвърлятъ неговата мисль и да създадатъ единъ полуграмотенъ, полуобразованъ човѣкъ.

Вториятъ въпросъ, който предстои на насъ, г-да, независимо отъ въпроса за скупотията и другитѣ въпроси, които се възбудиха отъ г. Пастуховъ, като въпроса за прехраната на населението, е чиновническиятъ въпросъ. Тѣй както днесъ България върви, ако ние непреустроимъ нашето народно образование, ако ние не приспособимъ народното образование къмъ неговитѣ естествени цели, а и за въ бѣдаще продължаваме да изкарваме само дрейсирани гимназисти, полугимназисти и др., то въ България — която имаше въ миналото на хиляда души петъ службогонци, а днесъ има петдесетъ, а въ бѣдаще ще има хиляда на хиляда — ще се създаде една гладна армия отъ лумпенъ пролетариатъ, която ще вика за служби, която не ще признава нито идеи, нито култура, която ще се изидя помежду си и ще разстройва държавния организъмъ. Съ партизанството по отношение на чиновника, което се раздуха въ последнитѣ десетилѣтия до максимумъ, за напредъ не може да се върви. Чиновническиятъ въпросъ ще трѣбва да се урежда постепенно-постепенно. Какви ще бждатъ условията, . . .

П. Аленовъ (с. д): Служебенъ стабилитетъ трѣбва преди всичко.

Р. Маджаровъ (д. сг): . . . при които ще бжде разрешенъ чиновническиятъ въпросъ — този въпросъ не е поставенъ на обсъждане днесъ. Ще трѣбва да има капацитетъ въ работата, ще трѣбва да има и количество въ работата, ще трѣбва да се обърне внимание и на качеството на работата, на умненето на чиновника да върши своето дѣло, ще трѣбва да се обърне внимание на неговата подготовка за по-високитѣ длъжности, ще трѣбва да се гарантира неговиятъ стабилитетъ — това сж основнитѣ положения, които ще бждатъ разглеждани и обсъждани въ утрешния денъ. Но при разискване отговора на тронното слово предстои да сложимъ чиновническия въпросъ на вниманието на Народното събрание, да го сложимъ на вниманието на правителството и да съзнаемъ, че ние ще трѣбва да се боримъ за разрешението на този въпросъ. Г. г. народни представители! Опититѣ ме е довелъ до заключението, че чиновническиятъ въпросъ не може да бжде разрешенъ въ два-три дни, не нито въ година-две, неговото разрешение трѣбва да бжде една отъ напѣтитѣ главни задачи. Всѣки денъ, всѣки месецъ, всѣка година ще трѣбва да бжде привнасяно нѣщо, за да разбере българскиятъ народъ и тия които се учатъ, че чиновникътъ е постояненъ, че е гарантиранъ неговиятъ стабилитетъ, че свободнитѣ чиновнически мѣста могатъ да се заематъ само отъ достойни и способни, а не всички да гледатъ на държавата като на изворъ за блага.

Единъ отъ ораторитѣ на правителственото болшинство, отъ което излизамъ и азъ, каза, че България е земледѣлска страна. Действително, България е селска страна и тя ще има за дълги години още или селска демагогия или селска демокрация. Ние преживѣхме селската демагогия, въ утрешния денъ ние ще трѣбва да създадемъ селската демокрация. Тукъ единъ въпросъ се поражда. Законитѣ по Министерството на земледѣлието ще минатъ — ще си кажемъ думата. Но голитѣ закони, г. г. народни представители, нищо не даватъ. Трѣбва въ България да създадемъ управление на творчество, а когато управлението е творческо, съзидателно, то често и безъ закони минава. Трѣбва да се разбере у насъ, че всичката работа, която предстои на българския народъ — нѣщо което казвахме

на г. Стамболийски въ продължение на 4 години, но той ни казваше, че ималъ работа изъ Европа и не му оставало време да мисли за това — е да се увеличи производството. И въ тоя смисълъ трѣбва да бъдатъ взети необходимитѣ мѣрки, да бъдатъ създадени необходимитѣ закони. Ако има едно различие между васъ, земледѣлцитѣ, и между насъ, казвано много пѣти отъ насъ отъ тази трибуна, то е, че докато вие г. г. земледѣлци, въ продължение на 4 години вършихте голѣма политика вѣнъ, ние — тъй наречената „градско-адвокатска партия“ — подканяхме и молѣхме да се заемете съ уреждането на въпроса за увеличението на селското земледѣлско и скотовѣдно производство. Това е първиятъ въпросъ, който ще предстои на насъ да го разрешаваме. Той е възможенъ, той е лесенъ. И когато г. Дилановъ казваше, че за 15 години е невъзможно да се направи това, азъ мога да му кажа, че по частна инициатива селско-градскитѣ партии въ България сѣ успѣли да постигнатъ добри и много добри резултати. Ако има нѣщо, което днесъ трѣбва всички, и правителството, и насъ, народнитѣ представители, да интересува — и тамъ можемъ да намѣримъ примирението въпрѣки всичкитѣ грѣшки и фалшиви концепции на г. г. земледѣлцитѣ — то е, всички заедно да търсимъ и да намѣримъ средствата, да изберемъ пѣтищата, за да можемъ да постигнемъ действително повдигането на земледѣлското стопанство. Азъ съмъ единъ отъ тѣзи, които считамъ — и когато дойде законътъ за земледѣлскитѣ катедри, азъ ще се изкажа по-подробно — че България само следъ нѣколко годишна работа може да ви даде едно производство съ 30—40% повече, а то значи плащането на всичкитѣ наши задължения, които имаме, само въ едно десетилѣтие. Това е първата задача, това е една блѣскава реформа, на която ние обръщаме вниманието сега, при общитѣ дебати по отговора на тронното слово и съ която едновременно ние педираме защитата на българския селянинъ.

Но когато тукъ се говори това, което и вчера се говори отъ г. Диланова, азъ съмъ длъженъ да критикувамъ. Днесъ ние плачемъ, когато г. министърътъ на финанситѣ иска пари. И затова въ началото на своята речъ, азъ ви казахъ, че ние прекарваме една голѣма стопанска и парична криза. Днесъ българскитѣ селяни нѣматъ пари. Кой е който ще трѣбва въ днешния день да имъ помогне, г. г. народни представители? Това сѣ банковитѣ учреждения. А вие г. г. земледѣлци подкосихте, чрезъ вашитѣ председственици интереситѣ на селското население. И за да не споменавамъ тукъ подробности, ще ви посоча само отчетитѣ отъ 25 т. м. на Земледѣлската и Народната банки. Отъ тѣхъ вие виждате, че всичкитѣ средства, съ които Земледѣлската банка трѣбва да разполага — и то тѣкмо когато има нужда държавата да помогне на земледѣлското стопанство — ги нѣма; заедно съ тѣзи средства, изчерпани сѣ не по-малко отъ стотина милиони и отъ средствата на Българската народна банка. Въ 1921 г. ние педирахме: не посѣгайте на Българската земледѣлска банка, оставете я да бъде изворъ, за да може единъ день, когато българското земледѣлско стопанство има нужда, да му подпомогне, за да бъде спасено. Г. Оббовъ не послуша — прогараха закона и днесъ всички тѣзи средства лѣтсватъ при голѣмитѣ нужди на населението. Двойната грижа, която днесъ трѣбва да има народното представителство и правителството, е да възстанови кредита по отношение на българския земледѣлецъ, разрушенъ отъ земледѣлското управление и да възстанови пѣтищата за увеличение на българското земледѣлко производство — единъ въпросъ игнориранъ въ 4-годишното земледѣлко управление. Това е втората наша задача по отношение на стопанството.

Г. г. народни представители! Азъ чухъ отъ г. Диланова да казва тукъ онова, което никога не беше казвано въ земледѣлския Парламентъ — че, бидейки селска демократия, вследствие промѣната на условията, земледѣлското население не може да съществува, не може да цѣвти, ако нѣма посредникъ, който ще може да изкара неговитѣ сурови продукти на пазаря т. е. българското търговско сѣсловие. Ако тази истина беше казана въ 1919 г., щѣхме да имаме една погответна търговска класа, която да покрива ресурситѣ на държавния бюджетъ. Но тогава се усвои една политика за преследване на търговското сѣсловие, която се изрази въ една мафия отъ хора, които упорствуваха по всички направления и създадоха верижната търговия. Законниятъ, естествениятъ търговецъ, който беше придобилъ дребни левове въ дългогодишна работа, беше замѣненъ отъ скридия се отъ време на войната и обивилъ се следъ това правителственъ парти-

занинъ и отъ цѣла една мафия, която се занимаваше съ обирание на хората съ тъй наречената верижна търговия. Тамъ е смисъла на анкетата, която се иска за синдикатитѣ. И когато, г. г. земледѣлски депутати, утре ще дойде анкетата по отношение на Българската земледѣлска банка — която анкета ще трѣбва да стане — когато се види, че само миналата година синдикатитѣ сѣ могли да изтеглятъ нелокрити разноси отъ 180 милиона лева, които сѣ загубени пари за Българската народна банка и сѣ повреда по отношение бюджетото на земледѣлското и скотовѣдско стопанство въ България, когато казвамъ, утре ще разглеждаме въпроса, вие ще видите, че синдикатътъ не е обединявалъ срдѣствата и усилията на българския земледѣлски стопанинъ, а че той беше една мафия отъ адвокати и адвокатшки — имената на които цитирахме отъ тази трибуна — които образуваха синдикати, излякоха десетки милиони, а сега ще ги броимъ на стотици милиони, и които нѣма да постѣпятъ въ касата на българската държава, въ касата на българския търговецъ, нѣма да постѣпятъ въ касата на автономното чисто земледѣлско учреждение — Българската земледѣлска банка, която никому не принадлежи, освенъ на българския земледѣлецъ. При таково положение, казвамъ азъ, всичката тази спекула вършена незакононо отъ хора и синдикати, които подъ булото на кооперацията вършеха голѣми работи, пропихи съ голѣми доставки, съ голѣми гешефти, съ забогатяване, тази спекула докара пропадането на обществени учреждения. Премахване на злоупотрѣбленията, прочее — и тукъ се радвамъ, повтарямъ, на изказаната мисълъ отъ г. Минчо Диланова, и бихъ билъ радъ да бъде възприета отъ земледѣлската парламентарна група, ако тя по обичай не вземе да го дезавуира, както направи съ Христо Димитрова — и консолидирането на търговското сѣсловие, е другата задача, която предстои въ реда на всички мѣроприятия, които трѣбва да се взематъ.

За българската индустрия много се е говорило. Ние презъ миналия режимъ въ бюджетарната комисио си чувахме главитѣ. Г. г. народни представители! И днесъ въ България ние имаме непосредствената задача да създадемъ една индустрия. Ние имаме почти запретиелни мита, запрещаващи вноса на известни предмети; ние имаме такива високи мита, че достатъчно е България да я организираме добре и ние ще имаме мѣстна индустрия добре организирана въ много нейни клонове. Г. министърътъ на желѣзницитѣ ще ви каже, каква сума се харчи за превозването и пренасянето на вагони, на локомотиви, за да бъдатъ поправяни вѣнъ, а това поправяне може да става и у насъ. Защо да не може да се създаде една голѣма фабрика и въ България, за да може сама българската държава да произвежда локомотиви, където даже ще могатъ да бъдатъ произведени и земледѣлски машини? Този въпросъ достатъчно беше обсъжданъ въ 1921 г. — и нека си разкриемъ тайната — министърътъ на войната, Томовъ, се съгласи, но спекулантитѣ не искаха да има такива работи у насъ, осуетиха това, за да могатъ тѣ да правятъ спекула. Нѣмамъ време да се просирамъ повече. България, на която толкова ѣтегне не може да има друга концепция освенъ правилното покровителство на всички обществени сѣсловия и класи. Това е третото, въ този редъ на нѣщата, което трѣбва да стане днесъ.

И четвъртото, което трѣбва да стане, това е възстановяването на конституционнитѣ свободи и гаранции — и съ него ще свърша.

Г. г. народни представители! Показване на конституционнитѣ гаранции и свободи не е оплакването на този или онзи представител днесъ отъ опозицията, че той не се е билъ ползвалъ отъ свободитѣ и конституционнитѣ гаранции, не е това, че хората на една партия, която стои въ основата на едно съзаклатие целѣше, при опасността България да не смѣстествува, да направи революция, ще бъдатъ задържани день или два повечко и предадени на българското правосѣдие. Конституционни свободи и гаранции значи, чрезъ една правилна организация на политическитѣ партии да се урегулира обществения животъ на страната и да се повдигне едно обществено мнение за запазване на днешния строй; конституционни гаранции значи премахването на всички закони, които противоречатъ на тая конституция, която, г-да комуниститѣ не признаваха миналитѣ години, а въ днешния день плачатъ за нея. Всички противоконституционни закони, безразлично дали тѣ засѣгатъ наши приятели или неприятели, дали ще засѣгатъ едини или други социални или политически класи въ България, ще трѣбва да бъдатъ премахнати. Въ България трѣбва да се разбере, да се даде примѣръ чрезъ отмѣняването на противоконституционнитѣ закони и тѣхъ.

нитѣ ефекти, че ако на утрешния денъ дойде другъ да злоупотребява съ властѣта, която случайно му е паднала въ ръцетѣ и иска да си играе съ основния законъ — конституцията — да знае, че за това ще има тая санкция, че неговиятѣ заместникъ ще ги премахне и да се убие ишахътъ у хората да си служатъ съ противоконституционни закони.

Това сѣ въпроситѣ въ България, които въ днешния денъ подлежатъ на разглеждане. Едни отъ тѣзи въпроси ни дѣлятъ, но голѣмата частъ отъ тѣхъ ни събиратъ. Ние трѣбва да разберемъ една мисль, че врѣмето за общо творчество е настъпило въ България; ние трѣбва да разберемъ, че ние трѣбва да бѣдемъ групирани по такъвъ начинъ, че никакви лични мотиви, никакви практически котерийни мотиви, никакви търсения на различия — най-тънцитѣ различия, за да можемъ да обособяваме своитѣ мисли — не трѣбва да съществуватъ за насъ. Ние трѣбва да разберемъ най-сетне — и тамъ е назначението на държавната идея, която се отрича отъ тѣхъ (Сочи комуниститѣ), и която ние днесъ, които сме правителствено болшинство, искаме да я признаемъ — че частната личностъ като отива къмъ партийната группировка и политическото движение, трѣбва да отива въ служение на държавата, вмѣсто обратното. И ако българската държава е при това съзаклатие, което продължава и до днешенъ денъ, както го имахме и до вчера; ако преживяваме тая тежка финансова и парична криза, която г. министърътъ на финанситѣ констатира въ интервюта и въ речи; ако имаме една политическа анархия и безправие, които създаватъ безсилнето на тѣхъ и на тия (Сочи комуниститѣ и земеделцитѣ), но безсилнето и на насъ — ако, казвамъ, констатираме туй нѣщо, тогава общитѣ усилия не сѣ гола фраза, тѣ трѣбва да се обърнатъ действително на едно задължение: да забравимъ всѣкакви различия и да го изглаждаме. И тамъ е смисъла на думитѣ на г. Пастухова, който казваше, че туй тѣй се върши. Той отправяше зовъ къмъ парламентарното болшинство, че трѣбва да бѣдемъ съдружени, за да можемъ да изкараме България на добъръ край. Всички частни, всички котерийни, всички фракционни различия трѣбва да бѣдатъ забравени предъ общественитѣ интереси.

Ние ще трѣбва да разберемъ единъ въпросъ. Ние имаме да изпълняваме маса реформи, засегнати туку отъ менъ накратко и неспоменати отъ другите г. г. оратори отъ тая трибуна, реформи, които засѣгатъ цѣлокупни интереси отъ финансовъ, стопански и политически характеръ за страната. Тия реформи ще трѣбва да ги обсъдимъ общо и съ толерантностъ. Време е вече въ България да настѣпи едно примирение по отношение на хората. И ако изтъквамъ тази толерантностъ, то е, за да протестирамъ противъ този начинъ, по който се водятъ борбитѣ отъ г. г. дружбашитѣ и до днешъ днешенъ, и противъ тази алюзия, която правѣше г. Сакаровъ, представителъ на Комунистическата партия, който ни каза: дайте ни на насъ пропка и анкетирайте правителството за едно или друго убийство, което е станало въ Сарамбей, Пловдивъ, Назарджикъ или другаде. Така толерантността не се разбира, защото ако трѣбва да се анкетира правителството за дѣяния, за които не е отговорно и които не се поменаха отъ тая трибуна, тогава логическата последица ще бѣде пълното непримѣнение, неприлагане на законитѣ по отношение на тѣзи, които сѣ извършили престѣпни дѣяния на 9 юний.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Моето казване е само за анкета.

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие сте старъ политиканъ, а азъ още по-старъ отъ Васъ. Ние знаемъ какво значи анкета, не се крийте задъ формитѣ. Анкета — това значи референдумъ на 18 ноември 1922 г.! Това е тѣй по вашитѣ понятия и по българскитѣ понятия. И, ако казвамъ, вие не можете никога безъ тази толерантностъ, която трѣбва да съществува, обръщамъ се къмъ насъ и казвамъ, че и ние имаме сѣщитѣ задължения. И азъ изтъквамъ тоя въпросъ днесъ и искамъ разрешаването на политическитѣ въпроси да стане не по мъсть. При наличността на едно съзаклатие, ние ще искаме да има милостъ, но ще искаме и гаранция, че България нѣма да попадне въ положението, въ което попадна на 22 септември — положение, съ което не билъ съгласенъ г. Сакаровъ, съ което не билъ съгласенъ и г. Лукановъ и все пакъ положение което бѣ създадено отъ цѣлокупната Комунистическа партия. Ние ще трѣбва, прочее, да обсъдимъ тоя въпросъ при една гаранция, а тя е запазването на държавния строй.

Г. г. народни представители! Съ тѣзи думи азъ свършвамъ върху нѣколко само отъ повдигнатитѣ въпроси.

Безспорно е, че материята, която третираме ние туку, обхващаща пълната държава — татъвъ е смисълътъ и на отговора на тронното слово — е толкова голѣма, че колкото и да се мъчи човѣкъ да обяснява и излага фактитѣ, да създава положения и да показва програми, това все пакъ е недостатъчно. Ние ще имаме случай, било по поводъ на питанията за контролъ на управлението, било по случай на внасянето на законопроекти отъ правителството, било по поводъ на бюджета, да обсъждаме всестранно управлението и да можемъ, обсъждайки го, да намѣримъ средства за издѣржаване на сегашното положение. Но въ всѣки случай, онова, което изтъкнахъ, онова, което мисля, че трѣбва да легне днесъ въ основитѣ на нашитѣ грижи, това сѣ тѣзи голѣми общи въпроси, които интересуватъ днесъ България и които изискватъ пълната наша грижа; които изискватъ не само право на политическа принадлежностъ отъ страна на правителство и на опозиция, но които сѣ едно задължение, може-би, за всички ни. Не можемъ да се извиняваме ние, по-старитѣ хора, защото едно правителство като управлява държавата, опозицията — тѣй ни учеха по-напредъ — не била отговорна за дѣянията, които било вършило това правителство. Не можемъ да се извиняваме нито ние отъ правителственото болшинство, нито ние отъ опозицията, за мѣрнитѣ, които въ днешния денъ ще бѣдатъ създадени. Тѣ сѣ общи дѣла на българския Парламентъ и тѣ трѣбва да останатъ такива. Тѣ сѣ задължения, тѣ не сѣ права на политическитѣ партии. Съ тѣзи задължения ние ще трѣбва да се проникнемъ съ тѣло и душа, за тѣхъ ние ще мислимъ, въ името на тѣхъ ние ще действуваме, г. г. народни представители, защото ако ние днесъ не успѣемъ да туримъ редъ въ нашата страна, ако не успѣемъ да премахнемъ тоя редъ на нѣщата, който съществува при г. г. земеделцитѣ до 9 юний, нашето дѣло на 9 юний ще пропадне и тогава въ България ще зацарятъ окончателно и простотия, и дивотия. А следъ тѣхъ ще дойдатъ престѣпленieto и разврата, общественото и частно разхищение, които сѣ станали нѣщо обикновено. Това сѣ нашитѣ задължения; въ името на тѣхъ азъ мисля, че ние трѣбва да работимъ. Тѣзи задължения засѣгатъ нашата културна, национална държава, каквато трѣбва да имаме предъ видъ, да я почитаме и да действуваме въ името на нея — тѣ сѣ България. И когато ние говоримъ за България, тя не трѣбва да бѣде една гола фраза, а тя трѣбва да бѣде отказъ отъ много лични и обществени блага, които имаме въ общитѣ цели, които преследваме — спасението и възстановяването на нашата държава и нашия народъ. Тамъ личнитѣ недоразумения сѣ престѣпления, тамъ разцеплението е престѣпление, тамъ гонението и съзаклатието сѣ престѣпление. Въ името на единението само ние не ще можемъ да вършимъ тия престѣпления. И бѣдете умѣрени, че ако ние се проникнемъ отъ тази задача, да имаме задължението, да имаме всѣкъдневната си мисль къмъ възстановяването на България, тѣзи думи, съ които азъ почнахъ и тежатъ днесъ на българския народъ, ще загубятъ своята смисль. И ние ще имаме и външни добри отношения, ние, г. г. народни представители, ще имаме и правилно организирана и регулирана политическа мисль въ България, въ различнитѣ политически группировки, които ще могатъ да вирѣятъ една до друга, но само следъ свършването на въпроситѣ. И вмѣсто тази голѣма стопанска, финансова и парична криза, ние ще имаме едно стопанско процъпяване чрезъ социално примирение, което днесъ е свързало насъ отъ Демократическия сговоръ и г. г. широкитѣ социалисти, по концепции тѣй различни, но по нуждитѣ на българската държава въ толкова близки отношения. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Х. Димитровъ (з): Г. Маджаровъ! Имаше да прочетете едно писмо. Азъ Ви моля да го прочетете, защото отъ него ще се види, че е имало земеделци, които не сѣ мислили като Стамболийски.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ (д. сг): (Отъ трибуната) Почитаеми, г. г. народни представители! Каквато и оценка на дебатитѣ по тронното слово отъ една, отъ друга или отъ трета страна и да се дава, значението на тия дебати въ една нова камара, следъ извършването на известнитѣ крупни събития отъ политически и правенъ характеръ иматъ значението по моето разбиране, да дадатъ единъ диагнозъ на мисльта, на менталитета на оная, които носятъ отговорността по управлението, и на оная, които законитѣ сѣ ги поставили да контролиратъ.

Събитията, които преживя нашата страна отъ 1915 г. до 1918 г. и отъ 1920 г. до 9 юний 1928 г., сж събития, които показватъ, какъо нашата нация извърши презъ това време едно голѣмо напрежение на силитѣ си, за да постигне резултати, каквито бѣха неизбѣжни следъ едно 40-годишно самостоятелно съществуване. Извършиха се усилия, събираха се общественитѣ групи и тѣхнитѣ представители, за да създадатъ възможности за по-спокойни и по-реални перспективи. Тия събития и тия усилия ни доведоха до това положение, че и въ нашата страна станаха възможни събития като 9 юний. Една ликвидация съ всичко онова, което отстраняваше нацията отъ нейния правъ път, отъ най-результатното събиране и подбиране на нейнитѣ сили, за да разреши своитѣ народни и държавно-правни проблеми, бѣ необходимо да се извърши заради това, защото преразходътъ на обществени сили бѣ извънредно голѣмъ. Азъ не съмъ тукъ, за да полемизирамъ съ когото и да е, нито да повтарямъ. Въ краткото време, съ което разполагамъ, азъ искамъ да обърна вниманието на почитаемото народно представителство върху нѣколко обстоятелства, които, по моемо разбиране, ние сме длъжни да имаме предъ видъ и сме длъжни да изтъкнемъ, за да се направи една пълна диагноза на онова, което мисли нацията, на онова, което мислятъ нейнитѣ представители, на онова, което трѣбва да се върши.

Днешното време, почитаеми г. г. народни представители, се характеризира за насъ отъ нѣколко факти съвършено нови въ нашия общественъ животъ, които поставятъ вследствие на това и съответнитѣ въпроси за правилното тѣхно разрешение. Въ нашата страна, въ нашето общество има преди всичко да се констатира тоя крупенъ фактъ — вниманието на широкитѣ народни маси къмъ общественитѣ и политическитѣ въпроси днесъ е много по-голѣмо, отколкото всѣки другъ пътъ досега. Тоя голѣмъ общественъ интересъ, който свързва маситѣ и поставя въпроса за оформяването на ония импулси, които трѣбва да се дадатъ на политическата сила, следва отъ голѣмитѣ промѣни, които настѣпиха въ нашия животъ вследствие на войната. Войната бѣ едно отъ най-крупнитѣ явления въ нашия общественъ животъ, защото постави цѣлата нация, съ всичкия нейнъ активъ, въ движение, сблъска гражданитѣ и общественитѣ групи помежду имъ, сблизиха ги въ известни пунктове, въ известни случаи, за да ги отдалечи въ други и да изтъкне противоречията и несъгласията, постави въ движение общественитѣ групи, за да ултъжни политическата атмосфера и да ги сблизиха съ държавата, като институция, бдяща за интереситѣ на цѣлото население. И вследствие на това войната изтъкна и недостатѣцитѣ на нашата държавна организация или още по-правилно изразена на начина на функциониране на тази държава и на нейнитѣ институции, постави я съ всичката ѣ уредба като централенъ пунктъ на общественото внимание и създаде всичката онази широка основа на същността на нейната акция, на която оценката трѣбваше да бѣде направена позитивно, по-всестранно. Народнитѣ маси, общественитѣ групи и граждани, вследствие на тѣзи голѣми движения, на тѣзи голѣми напрежения, които изискваха войнитѣ, дойдоха до непосредственъ контактъ съ държавното устройство, съ факторитѣ на държавното строителство и изтъкнаха съ по-голѣмитѣ авторитетъ, съ съзнанието на по-голѣмото свое право да наложатъ своитѣ искания, да опредѣлятъ характера на управлението, и заедно съ това, тѣкрайната между гражданитѣ и дефектитѣ на онова строителство и политическо творчество, което до тогава вършеше държавата, изтъкнаха на решителенъ преденъ планъ. Дефектитѣ на нашия политически строй, дефектитѣ на нашия общественъ мораленъ строй, дефектитѣ и отрицателнитѣ страни на нашето народно стопанско устройство по такъвъ начинъ станаха очевидни предъ тѣхъ. Измѣчения, омудрения отъ голѣмия опитъ, който му дадоха войнитѣ, гражданитѣ, постави самата държава съ нейнитѣ институции, естествено, на нови изпитания. Преоценка на целноститѣ се извърши по плоскостта на цѣлата наша страна въ лицето на всичкитѣ нейни граждани. Естествено е, че това изтъква на пръвъ планъ обществения интересъ — онова, което представлява политиката въ даденъ моментъ — и подлага на една най-обстоятелствена критика лица, които носятъ тежеститѣ на управлението, както и лицата, които носятъ тежеститѣ на политическия контролъ въ страната. И това се изрази, г. г. народни представители, въ констатацията на вторъ единъ фактъ: участието на народнитѣ маси, на гражданитѣ въ изборитѣ се увеличи. Направенъ би билъ трудътъ на приятелитѣ на бившия режимъ да изтъкватъ, какъо това е тѣхна заслуга и на първо мѣсто, вследствие въвеждане на института

на задължителното гласоподаване. Не, г. г. народни представители! И преди въвеждането на задължителното гласоподаване манифестира се участието на по-голѣмо количество граждани предъ урнитѣ. Това бѣ изразъ материаленъ на тоя по-голѣмъ общественъ интересъ, на тѣзи по-голѣма заинтересованостъ въ уредбата и функционирането на държавнитѣ, на общественитѣ учреждения.

Другъ единъ фактъ, който азъ дължа да изтъкна предъ васъ, това е пренасянето на центъра на тежестта въ нашия политически животъ отъ ония пунктове, където той бѣше до войнитѣ, въ селата. Селото заговори по-решително, по смѣло. То навлѣзе дълбоко въ онова, което представлява същността на политическитѣ моменти и на дѣйствиата на отговорнитѣ фактори въ управлението. Которийността, която характеризираше дотогава партийния животъ, се подложи на една постепенна ликвидация и вследствие на това моралниятъ елементъ взе едно по-предно мѣсто, наложи се въ политическата дейностъ, въ политическата работа. Азъ не се съмнявамъ, че вие сте констатирали — отъ собствения опитъ на всѣкого едного — какъо въ това отношение нашиятъ политически животъ зарегистрира единъ голѣмъ успѣхъ. Не е въпросътъ само въ това, че третирането на общественитѣ и политически въпроси въ повече мѣста, между повече граждани, между повече участници въ политически събрания не ставаше по тоя методъ, по тоя начинъ, както това се извършваше дотогава. Заедно съ това, г-да, се обнаружиха голѣмъ кризисъ въ нашата държавна и интелектуална култура, обнаружи се какъо всички онѣзи пукатици, които дотогава бѣха наминати и всичката оная работа, която бѣ извършена имаха основни дефекти, недостатѣци, и вследствие на това създаде се единъ по-голѣмъ обмѣтъ на мисли, създадоха се повече поводи на недоволство и на по-голѣмо безпокойство въ обществото. Стана явно, че нашето културно развитие, политическото творчество, стопанското творчество на нашата държава и на нашата нация засѣгаха повече върховетѣ, а не отиваха въ основитѣ на нашата народна политическа, морална и стопанска сграда. Вѣрно е, че ние българитѣ действително сме зарегистрирали голѣмъ успѣхъ въ много отношения. Но тия факти, които азъ изброявамъ, доказватъ едно — че основата върху която това културно, интелектуално, стопанско и политическо творчество се струпваше, бѣ основа тѣсна; тя обхващаше по-малко лица, по-малко обществени групи, засѣгаше повече върховетѣ на нашето общество. Съ други думи, плоскостта на нашата национална, политическа и стопанска творческа работа бѣ действително сравнително по-тѣсна, отколкото това изискваха интереситѣ на демокрацията, къмъ осъществяванетоъ принципитѣ на които се стремѣше българскиятъ народъ отъ първия денъ на своето освобождение. И нашата държава, съ всичко онова, което извърши въ лицето на управнитѣ въ последнитѣ два режима — които причиниха такива голѣми трансформации въ политическия и социалния животъ — показа какъо процесътъ на развитие, на който се е подлагала, не е билъ процесъ на създаванетоъ на държава, на граждани, а е билъ по-скоро процесъ на създаванетоъ на подданица въ държава, на изгълнителни, на граждани съ съкратени фактически пълномощия. Въ такъвъ единъ моментъ, при такава една констатация, естествено бѣше да изтъкне фактътъ на озлоблението, което бѣ засегнало душитѣ на голѣма частъ отъ наше общество и вследствие на това да затрудни работата на държавата отъ тоя моментъ насетне. Г-да! Този фактъ на озлобление, на взаимно неспоразумение, на подчѣртаване и засилване умишлено на дисонанситѣ между общественитѣ групи и тѣхнитѣ представители — това е единъ отъ най-голѣмитѣ факти, който споредъ моемо разбиране, обяснява голѣмитѣ затруднения, предъ които наше общество въ последнитѣ десетъ години бѣ поставено, а стои и днесъ. Това е атмосферата, въ която ние се намираме и въ днешния денъ. Тая атмосфера е, която създаде и хипертрофията въ режима, който трѣбваше да бѣде ликвидирани на 9 юний; тя е причината, която създаде едно генерално очистване, какъото се явяваше актътъ на 9 юни. Всичкото това бѣше последиствие на другъ единъ голѣмъ фактъ, който бѣ игнориранъ въ голѣма степенъ: масата отъ наше население се подложи на единъ голѣмъ, широкъ процесъ на огражданяване. Селото, всѣки населенъ пунктъ — въ лицето на своитѣ предни представители — бѣ застаенъ да се обогати съ повече нужди и неудовлетворението на тѣзи нужди да засили момента на озлоблението и незадоволството, да търси начини за едно бързо задоволяване на тия нужсове и да има прищипото въ всѣка своя акция остро чувство на липса. Процесътъ на огражданяванетоъ обхваща цѣлата маса на населението у

насъ. Този процесъ, г-да, се шири, той все по-дълбоко и по-дълбоко навлиза въ нашата нация, увеличава нуждите и поставя проблеми на практическото политическо поле. Не бива, тогава когато се прави една диагноза на онова, което въ даденъ моментъ съществува — и което представлява отъ себе си реална основа за бъдеща работа — когато е дума за творчество да се игнорира той голѣмъ фактъ — разширяването на огражданяването, разширяването или по-добре павлизането на голѣмитѣ нужди, представляващи отъ себе си културата и културното издигане, въ широката маса на нацията. И въ сжшностъ проблемата, която бившиятъ режимъ отчасти засѣгаше съ нѣкои свои мѣроприятия, не трѣбваше да бѣде унищожението на града, съсипването на онова, което градската маса съ своя трудъ, съ своитѣ лишения, съ своето упорство въ продължение на вѣкове е създавала и създава, а бѣ: обръщането на нашето село въ градъ, доставянето на селото, на селската маса ония възможности за удовлетворяване културнитѣ потребности, които характеризиратъ градския животъ. Въ това отношение допринесе и голѣмото развитие на пшеницата и съобщенията, които дадоха възможностъ за нахлуването на тая вълна на заразяване съ нови потребности, на разпространението на културата, която засегна и най-отдалеченитѣ пунктове отъ централитѣ. Търговията на нашата страна, която настани следъ тия голѣми трансформации въ нашия политически, стопански и културенъ животъ, пренесе своя центъръ на тежестта върху първичнитѣ материали, върху това, което собствено произвеждатъ 87% отъ нашето население: земледѣлскитѣ произведения, суровитѣ материали за индустрията — т. е., върху това, което е главниятъ обектъ на стопанството ни, съ което живѣе нашата народна маса въ стопанско отношение. И тая търговия днесъ е собствено мирова търговия, защото голѣмитѣ унищожения, които донесоха войнитѣ и социалнитѣ конфликти следъ войнитѣ до днесъ, сирѣха процеса на по-съвмѣстно и равномѣрно произвеждане на тия материали, както бѣ до войнитѣ и до тия конфликти има известни страни, които иматъ въ това отношение привилегия — между тия страни сме и ние. Търговията съ тия материали стана търговия мирова. Търговията съ нашитѣ житни произведения, които сж най-важнитѣ, които ангажиратъ поминѣка на най-голѣмата частъ на населението и осигуряватъ неговото съществуване, е търговия, която се върши подъ ударитѣ на всички колебания и рискове, създавани отъ всемирния пазаръ. Това значи, че размѣнното стопанство, което не бѣ успѣло до войнитѣ да нахлуе навсѣкѣ, изъ цѣлата плоскостъ на нашата страна, паралелно съ развитието на пшеницата и съобщенията и съ широкото разпространение на новата вълна за културно издигане, ликвидира съ всички остатѣци на натуралното стопанство у насъ и постави всѣки единъ производителъ, малъкъ и голѣмъ, предъ лицето на онова, което създава всемирния пазаръ. За тия колебания, за тази неизвестностъ днесъ носи рискъ всѣки единъ. Това именно поставя стопанството на всѣкого едногo — въ лицето и на тия, които нѣмаха дотогава абсолютно никакви връзки освѣнъ съ най-близкия населенъ пунктъ — въ еднакви, равни, граждански условия. Търговията влѣзе въ селото и се настани тамъ, както бѣ дотогава само въ градоветѣ. Войнитѣ, които сблъскаха голѣми народни маси отъ различни култури и отъ различни мѣстности, всадиха у всички нови нужди. Г. г. народни представители! Считамъ себе си за освободенъ отъ задължението да ви привеждамъ сега статистически данни, за да ви доказвамъ това — смѣтамъ, че ние сами сте го констатирали, за да нѣма нужда отъ по-детайлни доказателства; това е единъ общественъ фактъ, който ние всички знаемъ: елементарниятъ комфортъ, елементарнитѣ удобства, които днесъ сж необходими на срѣдния човѣкъ, на срѣдния нашъ гражданинъ, сж на много по-високъ уровеньъ, отколкото тѣ бѣха до тия събития, на които азъ фиксирахъ началото отъ 1915 г. И вследствие на това, по моему разбиране, се поставя голѣмата проблема: не унищожението на града, не даже толкова издигането на селото въ градъ, което въ всѣки случай е една практическа императивна проблема за разрешение, а децентрализацията на нашата гражданска, политическа и интелектуална култура. Не ще съмнение, че поставянето на тая проблема засили дисонанситѣ между общественитѣ групи и народнитѣ маси и постави на управленето, на властѣта, на институцията държава, нови задачи, разшири кръга на онова, което тя обзателно въ даденъ моментъ трѣбва да извърши, за да бѣде постигнато елементарното, минималното спокойствие въ обществото, въ нацията. А това значи, че оныи минимумъ отъ колективни потребности, който въ дадения моментъ нашата държава трѣбва да посрещне, е много по-голѣмъ,

отколкото това бѣ до тия събития. Това, разбира се, откри голѣмия въпросъ за увеличаването на нашия бюджетъ, откри голѣмия въпросъ за икономитѣ и за предпоставянето на едни нужди предъ други въ зависимостъ отъ ония средства, които въ даденъ моментъ могатъ да бѣдатъ разполагаеми.

Училищата, г-да и благоустройството — като оставямъ всичко друго на страна — поставятъ днесъ на практическото управление едни отъ най-тежкитѣ и мъчно разрешими проблеми. И заради това въпросътъ за огражданяването, за децентрализацията на културата води непосредствено следъ себе си и повдигането на въпроса за финансирането. И тукъ дерайлира миналиятъ режимъ. Ако всичко това, което казвамъ, е вѣрно, естествено е, че за едно управление, каквото бѣше миналото — ако демократически мотиви обясняваха неговитѣ акции — първата му задача въ това отношение бѣ: подбирането на ония положителни елементи въ обществото, които трѣбваше да извършатъ пионерната работа въ той процесъ. Но тукъ, казвамъ, повтарямъ и твърдя, дерайлира миналиятъ режимъ. И неговото дерайлиране бѣ въ това, че той откри борба на мислящия елементъ въ нашето общество, като искаше да го компрометира въ неговата акция, въ неговия манталитетъ, въ неговото съществуване, и заедно съ това да липи и себе си, като управление, като представителъ на единъ колективитетъ, на една нация, отъ ония сили, които самата култура, самото естествено развитие на колективния животъ поставяше въ непосредствена услуга. Той дерайлира затова, защото той мислящъ елементъ се постави подъ подозрението, че разпространява отрицателнитѣ страни на културата и представлява отъ себе си паразитирующа частъ въ обществото. Трѣбва да се уговоримъ още отсега, както сме се уговорили и въ миналото по тия поводи и по тия случаи. Ако е въпросъ за борба съ обществения паразитизъмъ, ако е въпросъ за борба съ спекуляцията и съ покварата въ управленето и въ културата, то тая борба, почитаеми г. г. народни представители — тамъ бѣше тѣснитѣ кръгъ на прозрението, презъ които гледаше бившиятъ режимъ — не само въ градоветѣ трѣбва да бѣде пласирана, но и въ селата. Отрицателнитѣ моменти въ това отношение, по моему разбиране, сж по-скоро подчертани въ лицето на селскитѣ представители на мислящия елементъ, отколкото въ градскитѣ. И спекулатата, и паразитизмътъ, и покварата сж сжщо така събрани въ селата, както сж събрани тѣ и въ градоветѣ. И за да бѣде правилна действителността по отстраняването на тия отрицателни моменти въ нашия социаленъ и политически животъ, тя трѣбва да обхване цѣлата страна въ лицето на всички нейни представители и населенн мѣста. Имаше едно нѣщо обаче, което не се е игнорирало, и което и днесъ ние не можемъ да игнорираме: то е обстоятелството, какво дребната собственостъ има тѣзи културни и социални преимущества, че тия кали характеритѣ, създава волята, утвърба чувството на самостоятелностъ и създава атмосферата на положителното, реалното творчество. Но не единствено представителитѣ на тая собственостъ сж въ селата — тамъ е грѣшката — тѣ сж и въ градоветѣ, тѣ сж повсемѣтно, дето въ това отношение държавата е дала възможностъ да се възбуди производството, да се създаде култура, и всѣки педостатъкъ, който би се констатиралъ въ тая дейностъ, той нѣма да бѣде свързанъ само съ едно населено мѣсто, само съ единъ населенъ пунктъ, а съ всичко онова, което съставлява сжшността на културната и стопанска работа на нацията по цѣлата територия. Но ония политически и етнографски ядра, и които самата нация си е създадала за работа въ тази посока — за децентрализация на културата, за осигуряване процеса на огражданяването, за създаване на средства за финансиране на този процесъ и за борба съ спекулатата, съ развалата, съ паразитизма — тия ядра, т. е. градоветѣ и селата, като политически организации миналия режимъ, а повече или по-малко и по-раннитѣ режими, сж ги игнорирали. Моята дума е за самоуправителнитѣ тѣла, общинитѣ на първо мѣсто и окръжията на второ мѣсто. Тѣхъ нашата властъ, нашето управление, държавата въ лицето на бившитѣ режими, които азъ визирамъ, и специално миналиятъ режимъ до 9 юний, се стрѣмѣше да депримира, колкото е възможно повече, да скърати тѣхния размахъ, да ги постави въ такива рамки на дейностъ, щото въ всѣки единъ моментъ контролата на централната властъ, преимуществено въ лицето на администрацията, да скръत्या всѣка проява на собствена инициатива. Този въпросъ, по моему разбиране, представлява проблемата за най-активна политика въ близкото бъдеще. Защото, почитаеми г-да, не само по тия съображения, които изложихъ, но и защото съ ковитѣ тежести,

които Ньойският миръ възложи на нашата държава — визира се, преди всичко, самостоятелността и работата на държавата — работата на самоуправителнитѣ тѣла не е ограничена. И азъ съмъ убеденъ, че управлението ще събере въ тоя фактъ възможността, една по-голяма частъ отъ онова, което досега е правила или което се е чакало да го извърши държавата, да го пренесе върху самоуправителнитѣ тѣла, като имъ гарантира пълна самостоятелностъ за творческа работа въ рамките на своитѣ компетенции и локални условия. Тогава, именно, съ създаване на достатъчно финансови средства за такава една дейтелностъ, при единъ новъ методъ на разпредѣленieto на така нареченитѣ задължителни разходи, които правитѣ самоуправителнитѣ тѣла — облигаторнитѣ задължения, и факултативнитѣ, свободнитѣ, въ които се проявява замаха и собствената инициатива на самоуправителнитѣ тѣла — тѣ ще добиятъ другъ видъ, и съ непосредственото свързване на културната и стопанска работа на тия самоуправителни учреждения съ нуждитѣ на гражданството, ще се даде възможностъ за едно по-лесно, по-бързо и по-леко понасяне на плащанията отъ отдѣлнитѣ граждани въ полза на самоуправителнитѣ тѣла. Така самоуправителнитѣ тѣла ще могатъ да свържатъ своята служба и своето съществуване по-непосредствено съ нуждитѣ на гражданството, за да си създадатъ една самостоятелна финансова система, достатъчно доходна, за да имъ гарантира замаха, както казахъ, и инициатива въ тѣхната работа.

Въпроситѣ за бюджетната автономия и за самооблагането на самоуправителнитѣ тѣла — жертва, споредъ моето разбиране, на практическата политика на утрешния денъ — поставиха, като първа задача за разрешаване, голѣмиятъ въпросъ за децентрализацията на културата у насъ, за посрещането на потребноститѣ, които процеса на ограждаването създава. И само по този начинъ азъ съмъ убеденъ, че онова чувство остро често пѣти, създаваще психологията на недоволство и на взаимно неразбиране, ще може да бѣде намалено и ще може да изчезне; само по този начинъ ще може да се съкрати възможността да съществува оная голѣма демагогия, която се вършеше у насъ въ последнитѣ три години и която отово изглежда, че си мобилизира кадри. Азъ очаквамъ въ това отношение г. министра на вътрешнитѣ работи да даде възможностъ на представителитѣ на самоуправителнитѣ тѣла — окръжната и общинитѣ — въ лицето на най-компетентнитѣ отъ тѣхъ, да дадатъ изразъ на своитѣ разбираня въ областта на тия голѣми въпроси отъ кардинално културно и политическо естество. Азъ съмъ убеденъ, повтарямъ, че само по този начинъ ще може съ една действителна, последователна, свързана вътрешно логически политика, да се даде възможностъ терена на демагогията, на съсловността и на локалния патриотизъмъ да се съкрати. И голѣмиятъ, отдавна повдигнатъ, но забравенъ днесъ въпросъ — въпросътъ за голѣмъ или за малкъ окръгъ, като самоуправителна самостоятелна единица, и околнята като единица самоуправляваща се относително онова, което върши окръгътъ въ размеритѣ, които има днесъ — ще намѣри своето правилно разрешение.

При това положение, г-да, въпросътъ, който следва и който се поставя въ връзка съ онова, което изложихъ, за менъ е: коя е задачата на управлението? И ако трѣбва накратко да изрази задачата на управлението, споредъ моето разбиране, тя е, да се организира мобилизацията на политическата и стопанската демокрация въ нашата страна. Това сж носителитѣ на малкитѣ, не повсемѣстни нужди, които, доведени въ взаимно споразумение и непосредствено допиране, ще установятъ методитѣ на оная работа, която предстои и трѣбва да бѣде извършена, за да се създаде задоволяване на нуждитѣ, т. е. успокоение на развълнуванитѣ народни маси.

И ако би трѣбвало да кажа по-конкретно своето разбиране, азъ ще кажа: въ днешния моментъ, за мобилизирането на нашата политическа и стопанска демокрация първитѣ условия сж икономия, земя и капиталъ. Това сж тритѣ нужди, които стоятъ незадоволенни — не ги задоволи и бившиятъ режимъ — и които предстоитъ днесъ да бѣдатъ задоволени. Икономия и въ държавния бюджетъ. Обществентѣ средства сж твърде малки, твърде недостатъчни, платежнитѣ способности на народнитѣ маси сж твърде съществено, живо изчерпани досега, тѣ сж обременени и за едно твърде неопредѣлено бѣдаше съ извънредно голѣми тежести. И заради това она процесъ, който твърде често се изтъква като едно обикновено, като едно нормално явление, неограниченото, безспирното увеличаване на бюджета, трѣбва да намѣри една спирачка, респективно, съзнателна и ясна. Народното представителство е

длъжно като контролоръ да фиксира своето разбиране и да даде съ твърда воля единъ безвъзвратенъ изразъ на тази обществена нужда — икономията. Икономията е необходима не само въ общественитѣ стопанства, тя е необходима и въ нашето частно стопанство. Днесъ, благодарение на онова раздвижване на народнитѣ маси, което се извърши въ последнитѣ години, се задоволяватъ въ единъ голѣмъ размѣръ личнитѣ нужди, които могатъ да претърпятъ едно значително съкращение. И нека не говоримъ съ общи фрази. Азъ ще взема само единъ примѣръ. Нашето население днесъ консумира спиртъ и спиртни напитки въ много по-голямъ размѣръ отъ всѣки другъ пѣтъ, и онова обществено зло, алкохолизмитъ, за което по-рано, когато ни се говорѣше, или четѣхме, се отнасяхме съ повдигане на рамене къмъ проповѣдта за неговото ограничение, днесъ е социално и национално зло. А това означава едно разпиляване на собственитѣ средства, на спестяванията, това не означава нищо друго освенъ единъ непохваленъ, единъ вреденъ либерализъмъ въ разполагането съ собственитѣ средства.

Що се отнася до втория пунктъ, до земята, почитаеми г. г. народни представители, въпросътъ е извънредно важно, признавамъ, деликатенъ, но той е отъ онѣзи въпроси, които изискватъ отъ народното представителство и отъ правителството на българската държава краткътъ, бързъ и точенъ отговоръ. Това обществено богатство, което представлява земята днесъ, е потребно вследствие на увеличението на частния бюджетъ и на потребноститѣ на отдѣлния български гражданинъ въ много по-голямъ размѣръ, отколкото до тия събития, които преживѣхме. И заради това въпросътъ за даването на земя не може да бѣде разрешенъ, освенъ въ изложителенъ смисълъ. Земята принадлежи на земледѣлцитѣ, но земята трѣбва да бѣде дадена на земледѣлцитѣ. Всѣки другъ начинъ на стопанисване, който съкращава непосредственото допиране и разпореждане на живущитѣ чрезъ доходитѣ отъ земята, чрезъ културитѣ, засѣяни върху нея и чрезъ вложениитѣ въ нейното обработване техника и капиталъ, е отклоняване отъ разрешаването на най-важния въпросъ въ днешно време. И въ днешния моментъ, ако сте си направили трудъ да си обясните събитията, които ставатъ задъ Океана, въпросътъ за демократизирането на земята, въпросътъ за снабдяването съ достатъчно земя на пуждашитѣ се отъ нея, е въпросъ, който смушава тамъ общественя строй и създава революции. Въ Мексико въпросътъ е за ликвидацията съ помещицката психология и съ съществуването на помещицитѣ. Този процесъ на демократизиране на земята и снабдяването на всички нуждающи се съ нея, е онзи процесъ, който поставя първата задача, която трѣбва да бѣде разрешена у насъ въ настояще време. Това не е било и не може да бѣде монополъ на онѣзи, които до 9 юний управляваха, защото ако има действително нѣщо, съ което се е вършило злоупотребление, то е това: онѣзи, които управляваха до 9 юний, претендираха и днесъ най-много претендиратъ за поставката и разрешението на този въпросъ. Голѣмата спекулация, която се извърши съ онази недостатъчна, бихъ употребилъ даже думата кекава организация, която създаде закона за трудовата поземелна собственостъ, създаде по-голямъ безспокойствие въ обществото, отколкото това можеше да се очаква. Днесъ земята, тоя най-недвижимъ капиталъ, е раздвиженъ повече отколкото най-движимия капиталъ, защото нѣма сигурностъ за това, кой въ какви размѣри и до кога може да владѣе земята.

Има и друго едно обстоятелство, което отекчава разрешението на този въпросъ, обстоятелство, което бѣ създадено отъ миналия режимъ. То е, че вследствие демагогията и липсата на съзнание, увеличението на дохода на нашия земледѣлецъ, което трѣбваше да стане, се извърши или се насърчи да се извърши за смѣтка на засѣяването на по-голяма площъ, а не за смѣтка на засѣяването на продуктивността на земята изобщо. И заграбването на земитѣ създаде действително отекчение на положението, както въ правно отношение, така сжщо и въ стопанско отношение. Голѣмитѣ задължения, които стоятъ предъ това съзнавамъ — разрешавани съ обхващането на все по-голямъ и по-голямъ площи земи и обработването имъ съ плугъ, освенъ съ засѣяване още и на продуктивността.

А това поставя третия въпросъ за капитала. И безъ това липсата на капиталъ е граматна. Днесъ ако има нѣкаква възможностъ най-малко тази проблема да бѣде разрешена — създаването на капитали — това би значило половината отъ трудноститѣ, които стоятъ предъ управлението, да бѣдатъ отстранени моментално. И заради това най-важния въпросъ за мене е засѣяването на производството. Само

засиленото производство ще създаде излишъци, ще гарантира удовлетворението на потребностите, ще осигури пропеса на образуването на капитали. Паралелно съ това сигурността — това, което липсваше до 9 юний — ще засили съзнанието на всекиго едногo за неговата самостоятелност и ценност като личност, а тази сигурност е свързана и съ една предпоставка отъ веществена възможност за проявление волята на личността — това е нейната собственост. Раздълженето на тѣзи два елемента компрометира цѣлия процесъ на производството. И въ онѣзи страни, където днесъ тия два елемента, личния интересъ, чувството на потребност и средствата на производството сѫ раздѣлени, въ тия страни настѣпва бедността, и като не могат да се изселват хората, които сѫ излишни въ тѣхнитѣ територии, тѣ трѣбва да мратъ — случаи, каквито имаме въ Русия.

Бившиятъ режимъ допринесе да имаме националенъ трудъ съ рѣко подчертаванъ непроеводителенъ характеръ; работи се по-малко, работи се по-малко производствено. Вследствие на това отношението между труда и представителитѣ на капитала е турнато на съвършено друга основа и неговото установяване въ форма на задължителни норми не може да стане отведнажъ. Искане се ново трудово законодателство, нови гаранции както на онѣзи, които сѫ заинтересовани въ по-голямата производителност, така и отъ онѣзи, които сѫ заинтересовани въ по-големитѣ заплати. И това трудово законодателство иде отчасти по собствена инициатива на всѣка една държава, иде отчасти и по международнитѣ задължения, които Нейския миръ и въобще договоритѣ за миръ създадоха за всичкитѣ страни.

Капиталътъ въ нашата страна е разстроенъ въ своето дѣло. За това допринесе извънредно много бившиятъ режимъ. Причинитѣ стояха въ основа, което войната създаде и наложи да се изтърпи. Но бившиятъ режимъ допринесе да се компрометира капитала и въ най-трайнитѣ негови пламенти. Компрометираше капитала и въ най-трайнитѣ пламенти, това означаваше съкращението на възможността на нацията да произвежда, да твори богатства, това значеше създаване на причини за обедняването на нацията. И днесъ нацията — не само нашата, това горе-доле е едно повсемѣстно явление — работи съ по-малко капиталъ и най-важно, една голѣма частъ отъ капитала, трансформиранъ отъ производителитѣ въ консомативенъ, рѣшително засилва процеса на съкращението на оная плоскост, върху която народното стопанство би трѣбвало да стои, за да гарантира по-изобилното, по-достатъчното задоволяване потребноститѣ на нацията и да гарантира процеса на увеличение населението въ страната. Това е единъ отъ дефектитѣ на нашето управление. И естествено е, че въ това отношение на правителството, на народното представителство, на нацията предстои да твори много и внимателно.

Азъ казахъ вече за земята. Азъ считамъ, че и земята, вследствие на този режимъ, на който тя бѣ подложена, отъ най-неподвиженъ, отъ най-сигуренъ факторъ на производството е преобърната въ най-подвиженъ, несигуренъ. Това причини въ Русия съкращението на плоскостта на засѣването, това осуети прилагането на цѣлия оня режимъ, който съветската властъ по отношение на поземелната собственост желаше да създаде, и по тоя начинъ съкрати възможността за физическото изхранване на населението. Въ едни малки размѣри ние имаме сѣщото явление и у насъ: земята на земледѣлца, земята на производителя, земята демократизирана, по земята укрѣпена въ частна собственост, укрѣпена въ пълно разпореждане на она, който по лично и по социално право трѣбва да бѣде нейнъ стопанинъ.

И най-после, нашата държава, заставена да работи въ единъ дълъгъ периодъ отъ време изключително съ дефицити, днесъ не разполага съ ония средства да може да бѣде въ всѣки единъ конкретенъ моментъ най-ловкия, най-бързия, най-просвѣтения събирачъ на производственитѣ фактори, за да гарантира максимума отъ богатства. И заради това тя изпадна изцѣло въ радетѣ на отдѣлни групи, на отдѣлни лица или въ лицето на отдѣлни учреждения, изпадна въ положението да бѣде слуга, да осигурява прехраната, заботяването на представителитѣ на тия отдѣлни групи. За смѣтка на държавата въ последнитѣ три години следъ войнитѣ ние имаме създаването на нова буржоазия, на нови богатши. Държавата отиде непосредствено въ тѣхна услуга и на първо мѣсто пионеритѣ на тоя процесъ бѣха индивидуалнитѣ членове на синдикатитѣ, на които държавнитѣ богатства, активи и капитали, бѣха оставени неограничено въ безплатно, безвъзмездно използване, и тѣ създадоха новата буржоазия. И всичко

това, г-да, разколебането или изхабяването на труда, съ рѣшителното подчертаване на неговия непроеводителенъ характеръ, съ разколебането на капитала въ трайнитѣ пламенти — а трайнитѣ пламенти сѫ тия, които създаватъ основитѣ за производството въ страната, защото азъ поддържамъ възгѣда, както въ поддържането на една индустрия колкото е заинтересованъ капитала, толкова е заинтересованъ и работника, който влага своя трудъ тамъ, заради туй, защото само при тоя начинъ на стопанствуване, въ рамкитѣ и подъ формата на крупната индустрия, събирането на голѣми маси отъ населението и осигуряването гѣмъ на единъ сръбденъ уровень на животъ за удовлетворение на своитѣ потребности е възможно — и всичко това, казвамъ, г-да, разколебането и компрометиранието на държавата вследствие на голѣмитѣ дефицити и на изпадането ѝ подъ служба на отдѣлни групи и лица, стана при едно рѣшително подчертаване, при единъ знаменателъ на всеувеличаващитѣ се разлики между бедни и богати. Разликитѣ между бедни и богати въ нашата страна, следъ всички събития, които имаме отъ 1915 г., сѫ много по-големи, отколкото всѣки другъ пътъ. Социалната физиономия на нашата страна е видоизмѣнена: между сигуренъ и несигуренъ гражданинъ въ стопанско отношение днесъ разликата е много по-голема, отколкото по-рано. Това, естествено, води следъ себе си отруднение задачата на управлението; това поставя нови проблеми предъ народното стопанство; това изисква заздравяване или спиране на тоя процесъ на унищожение ценности стопански и културни, спирането на тоя процесъ на разпиляване национални богатства, за да може да се консолидира едно положение въ даденъ моментъ.

Въ това отношение азъ признавамъ, че има да се извърши твърде много, но между всичкото друго азъ смѣтамъ, че на първо мѣсто трѣбва да бѣде поставена една практическа задача — то е рационализациата на нашето фискално законодателство. Отношениата между гражданина, като стопанинъ, и държавата, като власт, която трѣбва да има своитѣ учреждения и своитѣ акции финансирани, трѣбва да бѣдатъ урегулирани върху тая широка база на измѣнения, настѣпили въ нашата социална и стопанска сграда. Рационализациата на финансовото законодателство, на фискалното законодателство изисква, щото въ това отношение да се внесатъ ония естествени, ония необходими, ония съществени поправки, които да намалатъ до минимумъ чувството на липса и чувството на тежестъ, на сравнително по-тежко обременение. Колкото държавата въ това отношение съ своята акция допринася за предотвратяването на това увеличение на дисансцитѣ, толкова повече тя върши своята социална служба на омиротворение и заедно съ това допринася за засилване чувството на отговорностъ у всѣкого едногo. Това чувство на отговорностъ, чувство или съзнание на задължение къмъ държавата, което е единъ отъ най-необходимитѣ елементи въ творчеството въ стопанско отношение, е което въ най-слаба степенъ или сравнително въ слаба степенъ досега е култивирано. Да се обложи сравнително по-малко селото, да се обложи повече града, да се обложи по-малко земледѣлцето, да се обложи повече индустрията, да се постави предъ привилегии заетачнитѣ, а дребната градска собственост да бѣде поставена подъ тоя или оня режимъ — всичкото това поставя въпроса: какво отношение въ разпредѣленето на тежеститѣ, преди всичко за издържането на фиска, държавата ще въведе, въ каква степенъ и съ какви средства ще се приближи къмъ разрешението на проблемата — разширяването на социалното чувство на дължителностъ къмъ държавата. Разбира се, азъ не отричамъ, тоя процесъ е извънредно мъженъ, той бавно се изживява, особено когато е напластена толкова голѣма демагогия въ това отношение, когато финансовата администрация и финансовото законодателство сѫ обременени съ толкова недомислени институции и прѣмо противни въ финансово и социално отношение деятельности при разхвърлянето на данъцитѣ, какъвто случай имаме съ данъка върху общия доходъ.

Но, въ всѣки случай, при голѣмитѣ тежести, при голѣмитѣ данъци, при тежкото облагане, което вследствие на факта на съществуването на държавата и на това, което ние сме наследили отъ предшественицитѣ, се постави, ние имаме да разрешимъ въпроса: къде трѣбва да бѣде пренесенъ центърътъ на тежестта въ облагането; върху кои обществени групи, върху кои форми на производството трѣбва да бѣде пренесенъ този центъръ на тежестта? Това е една проблема извънредно тежка. Азъ въ това отношение изхождамъ отъ съображението, че за разрешението на тази тежка проблема трѣбва да бѣдатъ

внесени две институции, а именно: да се създаде институцията на самооблагачето — гражданството, задължено да се пропие отъ съзнанието на своитѣ задължения къмъ държавата и преди всичко въ плащането на данъцитѣ, е длъжно да вземе въ собственитѣ си ръце процеса на успоредяване величината на финансовитѣ тежести и величината на онова, което изработва въ даденъ периодъ отъ време, въ година, нацията въ лицето на активнитѣ нейни стопански деятели. Процесътъ за самооблагането е извънредно деликатенъ и тежъкъ. Той, почитаеми г. г. народни представители, въ най-критическия времена на английската данъчна история е билъ най-целесобразния способъ за свързване на двата крайща, а днесъ това е една редовна, всеобщопризната и неатакувана отъ никого данъчна система, която признаватъ културнитѣ народи, чието фискално законодателство — кога въ по-голямъ, кога въ по-малки размѣри — ние подражаваме. И втората институция, вториятъ фактъ — той е, че въ разпродълженето на данъчнитѣ тежести трѣбва да се постави принципа на обективното установяване и оценка на плателжитѣ сили на всѣки единъ гражданинъ. Съ помощта на тѣзи два факта, на тѣзи две основни средства, а не съ демагогията, която е трвила и данъкоплатеца и държавата, въ лицето на нейнитѣ представители, тежката финансова проблема на днешното време би създаде едно опростотворение на отношенията и би съкратила една голѣма частъ отъ смута, който се носи въ нашата политическа и обществена атмосфера. Азъ смѣтамъ, че само по този начинъ ние ще можемъ да добиемъ и другъ единъ резултатъ въ стопанско отношение: да подготвимъ нашата страна къмъ оная годностъ, която обективно, убеденъ съмъ, и днесъ съществува — да може да получи чужда помощъ, отъ гдето чуждъ капиталъ да дойде. Сигурността, редътъ, законността — принципи, които толкова биваха осмивани — причиниха на България това велико зло, че въ последнитѣ осемъ години и специално въ последнитѣ четири години, когато страната показва, че разполага съ достатъчно още активъ, въ сравнение поне съ държавитѣ, които участвуваха въ войнитѣ, не можа да привлече чуждия капиталъ. Нѣщо повече, тя застави своя собственъ капиталъ да бѣга въ странство; тя създаде срамния фактъ, че она капиталъ, който повече или по-малко се приспособи къмъ перспективитѣ на спекулацията у насъ, да издигне чуждъ флагъ, и то не толкова за производство, колкото за използване на тѣзи колебания въ пазара, и да се причини по такъвъ начинъ единъ екзотъ, едно излизане на онова, което представляваше спестяването — капиталътъ на нацията. Подготовката на нашето държавно стопанство, или — което е по-важно — на нашето народно стопанство, за да може то да получи и да приеме помощта на чуждия капиталъ, е също една отъ най-големитѣ проблеми, които предстои да бъдатъ разрешени. И колкото тоя процесъ бѣде поставенъ на широкитѣ основи на едно твърдо почитане на законността, на едно зачитане правата на гражданина, на човѣка и на стопанина, толкова принуденето на чужди капитали ще бѣде единъ нормаленъ процесъ, защото тѣхъ ги има въ странство, г-да, ако не въ близкитѣ държави, ако не въ тѣзи, които участвуваха въ войнитѣ, то има ги задъ океана, тѣ търсятъ пласментъ, по търсятъ сигуренъ пласментъ. Защото при всѣки другъ начинъ на поставяне въпроса за подготовката на получаване на чужда помощъ и капитали, това ще бѣде за смѣтка не на трайни производителни пласирания, а на временни дохождания за използване съотношенията на пазара въ даденъ моментъ. Намъ това дохождане не ни е потребно: то ще засли и засилва спекулацията; то ще увеличи нашитѣ задължения. И азъ въ това отношение и другъ пътъ по-рано съмъ изтъквалъ обстоятелството, че, ако не се създаде режимъ на правото, на стабилитета, дохождането на чужди капитали ще става за смѣтка на специални привилегии, за смѣтка на концесии — същия тоя случай, който ние имаме въ държави, изпаднали да не могатъ да се справятъ съ положението си съ собствени средства.

Ето защо азъ смѣтамъ, че подготовката въ това отношение на нашата държава и на нашето народно стопанство може да бѣде извършена само за смѣтка на стабилитета, на сигурността въ управлението.

Има още едно обстоятелство, на което азъ искамъ да обърна вашето внимание. То е обстоятелството, почитаеми г. г. народни представители, че нашата нация въ стопанско отношение мисли сега друго-яче, отколкото мисли по голѣмитѣ промѣни въ нашия общественъ и политически животъ. Масата отъ нашитѣ производители търси нови форми, въ които да излѣе своята стопанска дейностъ. Тя

недовѣрва на досегашнитѣ форми, отнася се съ една резерва къмъ тѣхъ, съкращава клиентелата на тия стари форми и може би съ преразходъ въ средства; но отива въ другата крайностъ: нѣкога дава твърде голѣмо довѣрие на новитѣ форми — моята дума е за кооперациитѣ — които представляваха монополъ на г. г. земледѣлицѣ до 9 юний. Трѣбва по-голямъ ясностъ въ това отношение. Азъ разбирамъ, че въпросътъ за кооперациитѣ предтавлява важностъ въ настоящия моментъ; азъ разбирамъ, че ролята на кооперациитѣ, на новитѣ форми, въ които се иска да се развива дейтелността на българския стопанинъ — нѣщо, което толкова често се казва и захваща да омръзва — на новия български стопанинъ, е роля граматна. Право е, че това недовѣрие, съ което производителътъ днесъ се отнася къмъ посредника и къмъ неговата стопански функция — да му открие възможностъ за реализирането на неговото производство — е една отъ голѣмитѣ причини, за да се създаде основа за търсенето и концентрирането на довѣрие и внимание къмъ кооперацията. Но има и други известни преимущества, които трѣбва да се иматъ предъ видъ. То е обстоятелството, че днесъ нашитѣ стопанинъ — както обикновено и по-рано — е ликвидиралъ съ натуралното стопанство и е свързанъ съ всемирното тържище; той носи риска на колебанията въ ценитѣ на своето производство и колкото е по-самичекъ поставенъ върху тия колебания, толкова рискътъ за него е по-голямъ, толкова ушаката за него, че той трѣбва самъ единичекъ да стопанисва и да стои предъ посредникитѣ и предъ онова, което представлява голѣмия пазаръ, е по-голямъ и повече го силва. Обстоятелството, че нашитѣ стопанинъ, при една малка промѣна, която би настъпила въ конюнктурата, веднага се свива въ себе си и не продава или се ограничава да купува това или онова въ даденъ моментъ, азъ си го обяснявамъ съ тази ушаката, съ този, естественъ за мене, страхъ на новия български стопанинъ, че той има предъ себе си голѣмото тържище и не го знае. Неизвестността, предъ която отдѣлнитѣ стопанинъ е поставенъ, когато той е свързалъ своето производство съ онова, което диктува голѣмиятъ пазаръ, е, която налага необходимостта отъ тия нови стопански форми, на първо мѣсто кооперацията. Освежъ това кооперацията носи въ себе си една възможностъ за по-голямъ връзка между еднакво заинтересованитѣ и, следователно, едно разпространяване върху повече стопани, върху една по-голямъ плоскостъ, на она рискъ, който носи съ себе си колебанието на голѣмия пазаръ. Тукъ иде вече обстоятелството, че кооперацията дава на производителя щитъ; той като не довѣрва на посредникитѣ, на търговцитѣ, или най-малко като съкращава своето довѣрие къмъ тѣхъ, търси тая нова форма, кооперацията, която да му даде спокойствие — да даде спокойствие на стопанина, да даде спокойствие на производителя, да даде спокойствие на човѣка да разполага съ единъ стопански активъ за своитѣ потреби. Вѣрно е, че кооперацията работи бавно; тя мъчно се ориентира, тя изисква квалифициранъ персоналъ, който да я представлява, изисква себеотричане, изисква ограничение, вследствие на което работи бавно, по затова работи по-сигурно, по-спокойно. Това е именно обстоятелството, което популяризира въ настояще време, по което разбираме, тая нова форма на стопанисване и застава и ще застава и правителство, и общество, да погледнатъ на нея съ много по-голямъ сериозностъ. Кооперацията не е монополъ на ония, които управляваха до вчера, тя не може да бѣде монополъ на ония, които така или иначе сѣ застапали начело на една организация като тѣхна; тя е единъ доменъ, едно обществено благо, единъ капиталъ на цялата нация, съ всичкитѣ форми, които може да вземе. И заради това, нашето задължение за внимание и регулиране на тая институция сега е много по-голямъ отколкото всѣки другъ пътъ. Като прибавимъ къмъ всичко това и туй, че кооперацията насърчава процеса на засилването или увеличението на известни добродетели — на снестовностъ, на самоуправление, на самоограничение — то заедно съ всичко това тая форма на стопанисване, естествено, поставя и практически задачи на законодателството. Никакви действия въ това отношение бившитѣ режимъ не е извършилъ. Тукъ неговитѣ представители се тупаха въ гърдитѣ, че тѣ държатъ кооперациитѣ; но тѣ не направиха нищо, за да се консолидира правното положение на кооперациитѣ. Нѣщо повече: Централната кооперативна банка, единствениятъ резервоаръ на средствата за кооперациитѣ — малкитѣ кооперации; за които собствено ми е думата — този резервоаръ отъ средства, и въ неговото функциониране и въ неговитѣ богат-

ства, съ които можеше и трѣбваше да разполага, тѣ го съвършено съкрати и поставиха въпросътъ даже за ликвидирването на Централната кооперативна банка. Тѣ си позволиха лукса, въждето отиде Х или У, въ банка или учреждение, да се открие кооперативно отдѣление. Туй бѣ внасяне на поквара въ използването на тая форма на стопанисване, за да се създаде личенъ активъ, за да се създаде личенъ капиталъ. Злоупотрѣбленията, които се извършиха съ идеята за кооперацията внесоха твърде голѣмо охлаждане въ нашето общество и специално между производителитѣ къмъ кооперацията. И тукъ е задачата на управлението, щото това охлаждане да бѣде спрѣно въ своето разширение, да не се оглуви въ обществото и да заседне тамъ, защото тогава дезорганизацията въ нашето народно стопанство ще се засили. При недовѣрието къмъ посредника и при компрометирането на кооперацията, азъ не мога да кажа какви ще бѣдатъ формитѣ, въ които ще се излѣе стопанската дейностъ на производителя. Система въ всѣки случай не може да се създаде, а тая система е необходима. И азъ смѣтамъ, че тия 150 до 180 милиона, които синдикатитѣ сж погълнали отъ капиталитѣ на Земледѣлската банка, които капитали не съществуватъ вече, че това е злоупотрѣбление съ кооперативната идея; съ тѣхъ е финансирана новата буржоазия, която имаше удоволствието да се числи въ редоветѣ на Земледѣлския сѣюзъ.

Тоя общественъ скандалъ, г-да, трѣбва да бѣде ликвидиранъ. Всички онѣзи дефекти, които излѣзоха въ това отношение, показватъ, че у насъ твърде рядко се създава и цени онова, което е потрѣбно за обществото — а това е една незыбѣжна форма — за да се твори, за да се пости за да се създаватъ ценности. Чрезъ кооперативната идея се отиде даже още по-нататъкъ; не се излякоха само капиталитѣ на държавата, а се излякоха и нейнитѣ активи: арсенала съ неговитѣ голѣми богатства, които останаха вследствие на войната, военнитѣ магазини, които имаха голѣми количества отъ вещи и предмети отъ голѣма стойностъ — свърши се съ тѣхъ чрезъ тѣзи синдикати и главно чрезъ деятелността на тѣхнитѣ индивидуални членове. Нѣщо повече: тѣзи индивидуални членове въ своята частна търговия разполагаха съ паритѣ, съ аванситѣ, които имъ се даваха като на представители и агенти на Консорциума, защото и Консорциумътъ, по моео разбирање, не представляваше нищо друго, освенъ едно изверкване на идеята за организираната колективна масова продажба съ помощта на държавата, за да се създадатъ пренумерации за тѣзи или онѣзи лица. Ликвидацията не още не сме видѣли; доколку ми е известно, по нареждането на г. министра на финанситѣ, ревизията е извършена и ние ще бждемъ запознати съ нейнитѣ резултати. Но, по моео разбирање — това, което азъ своевременно говорѣхъ, когато се обещаваше нѣколкократно въпросътъ за Консорциума — Консорциумътъ не бѣше нищо друго, освенъ чрезъ замѣвянията на масата производители съ повече банкноти, а фактически срещу по-малко суми пълноценни монети, да се събира производството на нацията и да се финансиратъ тѣзи посредници, които заседаха начело на синдикатитѣ. Акционерното дружество, въпрѣки всички отпразвени тукъ срещу него грѣмъ и молнии, остана, г-да, онази форма, която паралелно съ кооперацията и частната, отдѣлната инициатива, се явява необходимостъ за правилното оформяване на стопанската деятелностъ на населението. И тукъ трѣбва да се уговоримъ, че въ последно време, въ последнитѣ години, когато спекулативнитѣ моменти въ нашето производство и нашата търговия се твърде много засилиха, вследствие несигурността на валутата, голѣма частъ отъ акционернитѣ дружества се отдадоха на спекуляция и се постави въпросътъ, който трѣбва да бѣде разрешенъ — за контролъ върху акционернитѣ дружества, нѣщо повече, за контролъ върху капитала. Азъ разбирамъ — и съмъ убеденъ, че това разбирање се сподѣля и отъ почитаемитѣ г. г. народни представители — че всѣки капиталъ самъ по себе си е една обществена ценностъ, която има да изпълни едно обществено задължение. То е да бѣде въ услуга на нацията въ производството и да се съкрати нему възможността за спекуляция. Въ този процесъ на ограничєние, акционерното дружество, като едно отъ най-популярнитѣ, най-подходящитѣ и най-често практикуванитѣ форми за проявление, трѣбва да бѣде поставено подъ тоя контролъ. Населението въ своето грамадно мнозинство трѣбва да има убеждение, положителното убеждение, потвърдено и отъ политическата властъ, какво тѣзи експеси, които могатъ да се вършатъ и сж се вършили въ миналото, ще бѣдатъ

ограничени и капиталътъ, въ изпълнението на своята стопанска и социална служба, ще има преди всичко интереситѣ на обществото въ неговата цѣлостъ. Вѣрно е — и азъ съмъ длъженъ да изтъкна това — че представителитѣ на капитала съ своитѣ лични разбирания, съ своето поведение въ това отношение внасятъ твърде голѣми дисонанси и създаватъ на управлението голѣми затруднения. Старата наша буржоазия, тази, която има на плещитѣ си актива да създаде нашата индустрия, да организира нашата голѣма търговия, да постави на национални и ясни основи сѣщипското естество на нашия търговски и платеженъ балансъ, тази стара буржоазия въ лицето на твърде много свои представители още продължава да страда отъ своитѣ стари недостатѣци. Тѣсногрудство, малко или ограничено чувство къмъ потрѣбността отъ едно ново социално трудово законодателство, . . .

А. Господиновъ (с. д): Никакво.

П. Стояновъ (д. ст): Моля Ви се, азъ се изразявамъ точно. — . . . липсата на замахъ характеризиратъ въ твърде чести случаи нейната деятелностъ, и преди всичко или въ много отношения и това обстоятелство, че нейното внимание е съсредоточено преимуществено къмъ вътрешния пазаръ. А използването на вътрешния пазаръ ограничава размѣритѣ на стопанския замахъ и въ най-голѣма степенъ поставя буржоазията въ положение да търси и най-малки поводи за реализиране на печалби и по този начинъ я прави въ достатѣчна степенъ спекулативна, а съ това се създава раздражение върѣдъ обществото. Това чувство на социална отговорност е потрѣбно да се прояви въ тази областъ. А пъкъ новата буржоазия, тази, която я създадоха активитѣ на държавата и лошото управление, се характеризира съ своята алчностъ, съ липсата на елементарно съзнание за време и мѣсто, липса на чувство на каквато и да е отговорност. Алчността на новата буржоазия въ това отношение внася, почитаеми г. г. народни представители, голѣмо раздражение въ обществото. Ней чувството на социална отговорност е още по-малко достъпно, отколкото на другата, старата, съ активъ буржоазия у насъ. И заради това нейното пласиране е преимуществено въ използването на монополистичнитѣ тенденции: акапариране, верижна търговия, сглашения и на систематичното, отъ всички страни, атакуване на покупателнитѣ способности на гражданитѣ и използване извъ дѣлно на вътрешния пазаръ. А пъкъ въ другата областъ, въ отношенията си къмъ държавата, къмъ управлението, тамъ е абсолютно безкрупна. Азъ съмъ убеденъ — това мога да ви го докажа, сжко и г. министърътъ на финанситѣ ще ви го докаже — че за поковарата на държавнитѣ служители въ нашата страна, тази нова буржоазия е допринесла извънредно много. Подкупитѣ — това е стихията въ доставитѣ, въ вноса, въ износа; подкупитѣ — това сж стихията на тази буржоазия. И азъ съмъ убеденъ, че тя е дала въ последнитѣ три години на тия посредници и на тия, които е покварила, атакувала и унищожила тѣхния моралъ, много повече, отколкото на финансовия министъръ като данѣци.

А. Господиновъ (с. д): Вѣрно.

П. Стояновъ (д. ст): Тази липса на съзнание е едно обществено зло. И когато ние ще трѣбва да култивираме съзнанието и чувството за отговорност къмъ държавата, преди всичко, трѣбва да се атакува възпитанието. Ние вѣроятно знаеме, но азъ ще изтъкна единъ фактъ. Търговско-индустриалнитѣ камари сж професионални организации, отъ публично правенъ характеръ, на търговци, на занаятчии. До недавна, почитаеми г. г. народни представители, тамъ занаятчинитѣ нѣмаха свои представители — тѣ не се допускаха. И тая пролѣтъ, при изборитѣ, които стѣлаха тукъ, а ми се струва и на други мѣста — за тѣхъ не съмъ прѣвѣрилъ факта, но за тукъ знамъ положително и мога да го изтъкна — казвамъ при изборитѣ, които се направиха за пово членство въ търговско-индустриалнитѣ камари, имаше борба между тия хора, които досега бѣха пренебрегвани и ония, които имаха досега залазентъ теренъ тамъ. Това е липса на разширенъ кръгзоръ, който кръгзоръ при дневнитѣ перспективи, които стоятъ предъ нацията, предъ тая сложностъ на условията, при които сме поставени да действуваме и да се организираме, е абсолютно необходимъ. Както работницитѣ, г-да, чрезъ това, че трѣбва да съществува индустрия и да си запази тя доминирующето положение на външния и вътрешенъ па-

заръ сж свързани съ интереситѣ на капитала, така е потребно и буржоазията у насъ да съзнае, че нейнитѣ печалби и възможността да работи сж свързани съ държавата, съ нацията, съ институциитѣ; тѣ сж, които ѝ гарантиратъ възможностъ за свободно проявяване и за комбинации съ факторитѣ, съ които разполага, за да осигури резултатитѣ къмъ които се стреми. Азъ чухъ и ще чуемъ — не само досега казвано, но и отъ сега нататкъ ще се казва — и тукъ и вънъ, че това или онова като се установи, като се атакува тази или онази институция, съ това се разколебава социалниятъ строй. Не, г-да! Азъ въ това отношение имамъ малко по другъ възгледъ. Надъ всички институции, надъ всички наредби стои една величина, една ценностъ, задъ която сж всички институции — това е свободниятъ човѣкъ, свободниятъ гражданинъ. И когато животътъ на тоя свободенъ човѣкъ и свободенъ гражданинъ, било поради политика, било поради стопанство се заплашва; когато той трѣбва да изчезва; когато се съкращаватъ възможноститѣ за неговото съществуване — тогава тия институции, тия наредби, тая политика, трѣбва да си отидатъ. Такава голѣма система, като съветското устройство, днесъ ликвидира, защото е възможно да съществува каквато и да е уредба само дотолкова, доколкото осигурява живота на хората. Чезне ли живота, унищожаватъ ли се най-голѣмата ценностъ въ обществения животъ, не съществува и не може да съществува никаква организация. Това сж длъжни да знаятъ и трѣбва да го знаятъ всички представители на социални и стопански групи у насъ. Това е голѣмиятъ знаменателъ и голѣмата база, върху която творчеството на политическата и икономическа българска демокрация трѣбва да бъде поставено. За да се извърши всичко това, обаче, потребно е подходящитѣ фактори, ония обществени сили, които носятъ тия ценности, които сж проводници на това съзнание, да добиятъ широкъ просторъ. Това е интелигенцията. Съ нея е създадена българската нация, чрезъ нея е извоювано всичко онова, което представлява основата на едно свободно културно и политическо съществуване. Посегна се и на тази крупна величина. Право е, че нашата интелигенция, противъ която толкова много се говори и всѣкога е било потребно да се говори, има своитѣ дефекти. Тя е словоохотлива, тя е склонна къмъ абстрактни построения, тя често нѣма чувството на реалностъ, тя често изпада въ стридание; често има въ своитѣ схващания елементи на утопизъмъ. Много пкти, въ нашето минало, тя грѣшеше въ това, че не схващаше народнитѣ и племеннитѣ интереси или ги схващаше, но ги игнорираше. И това, което е за менъ най-важното, което азъ смѣтамъ за най-голѣми недостатѣкъ на нашата интелигенция, това е, че тя не бѣ възпитана и не се възпитаваше въ чувството да сравнява две величини и да предпочита по-малката предъ по-голѣмата — да върши реална политика. Възпитана въ съзнанието, въ чувството, въ идеята на равенство, тя игнорираше, по моему разбиране, други два момента — въ което отношение корекция съ школата, съ подбора на държавното служителство трѣбва да бъде извършена — първо, идеята за личенъ подвигъ и второ, чувството за отговорностъ. Тѣзи два момента въ възпитанието на нашата интелигенция, при липсата на чувството за реалностъ, представляватъ органически дефекти на нашето строителство. И азъ признавамъ, че политическата и икономическа демокрация на България въ това отношение има да разполага съ единъ елементъ не особено производителенъ. Но даже тази интелигенция, съ тѣзи недостатѣци, бѣ достатъчна да създаде, въпрѣки всички противодействия, които отъ всички страни се вършеха, тѣзи активи, съ които разполага днесъ нашата нация, и да дойде до онази голѣма концепция, която се излѣ въ такъвъ единъ актъ, какъвто бѣше актътъ на 9 юний. Обезценението на интелигенцията и даването просторъ на полуграмотността и на елементи, които въ най-малки размѣри сж засегнати отъ чувството на отговорностъ, отъ идеята за личенъ подвигъ, характеризираше миналия режимъ въ това отношение. Интелигенцията — това е свободното гражданство въ лицето на своя елитъ; това е свободната критика, свободната оценка; интелигентитѣ — това сж проводнитѣ на голѣмото демократическо схващане; тѣ сж представителитѣ на онова, което изключва личната воля, централизма. Тѣ бѣха най-удобната жертва и походътъ бѣ жестокъ. Проповѣдта на класосъзнанието, проповѣдта на съслownостта не сж нищо друго, освенъ изолация на общественитѣ групи съ целъ за консолидиране на собственъ политически теренъ. Въ това отношение, презъ миналия режимъ ние винаги имахме следното: да се консолидира единъ теренъ, да

се запази селото, да се запази полуграмотността и аривизмътъ за насъ, съ помощта на проповѣдта за съслownостъ и за класосъзнание. И въ това отношение борбата, която поведе интелигенцията, бѣ борба на нацията, на свободното гражданство, борба за тържеството на принципа на мнозинството. Принципътъ на мнозинството може да бъде погрѣшенъ, по той винаги довежда до най-добри резултати. При неговото тържество, никога не може да господствува меншество. Въ сжщността на режима и борбата на демокрацията — политическа и икономическа — има това основно начало: борба съ малцинството, унищожение на всѣки режимъ, въ който малцинството се проявява и отрича, спѣва проявленето на мнозинството.

Азъ дохождамъ, г. г. народни представители, къмъ края на своитѣ мисли. Произлязалото въ насъ не е случайно — то не е и временно — и то не може да бъде премахнато отъ веднѣжъ. Болезнениятъ исторически моментъ, който ние днесъ преживѣваме, не се обявява само съ инфлацията, съ заразата отъ вѣтъ. Тя съществува, това е вѣрно. Но този болезненъ и критически моментъ, който ние преживѣваме, се обявява и съ дефектитѣ вътрешни на нашия режимъ и строй. Не може винаги, презъ всичкото време да се развива деятелностъ къмъ осигуряване на личното забогатяване, не може да се мисли само за лично забогатяване — на народа сж нужни културни водители безъ упрѣкъ и безъ недостатѣкъ. Тѣ за смѣтка на безграмотността и алчността не могатъ да бъдатъ създавани. И най-после, уровеньътъ на чувството на право трѣбва винаги все по-високо и по-високо да бъде издиганъ. Така само при тоя болезненъ исторически процесъ, въ който ние се намираме, ще ни се даде възможностъ да диагностираме нашитѣ вътрешни причини за болестта, и да намѣримъ начина за нейното лѣкуване. Азъ съмъ убеденъ — новиятъ гражданинъ ще създаде новата властъ. Новата властъ е длъжна да създаде новия гражданинъ. А той трѣбва да бъде гражданинъ на инициативата, на убеждението, на волята, на правното чувство, на националното съзнание. Новата школа, новата властъ, дисциплината обществена и увеличението, издигнатото обществено съзнание ще ни дадатъ тоя новъ гражданинъ — голѣмата сигурна основа на новата властъ. Въ нашето минало има свѣтли страници. Днесъ ние имаме създаденъ голѣмъ активъ, имаме повече обществени богатства, повече удобства за културенъ животъ, по-голѣма грамотностъ, и на сжщата плоскостъ сравнително по-голѣмо население — отколкото въ началото на нашия самостоятеленъ животъ — и въ по-голѣма околностъ живуемъ. Но имаме всичкото това, по моему убеждение, въ голѣма степенъ доbito срещу голѣми преразходи. Тѣзи преразходи не трѣбва да бъдатъ повтаряни въ бъдещето; задължението на демокрацията е да ги избегне, да ги съкрати. И въ това отношение претенцията, която заявя единъ отъ предшествуващитѣ оратори отъ тукъ — че миналиятъ режимъ е създавалъ това, онова, трето, десето — трѣбва да бъде поставена при тази точка на гледане, подъ голѣмъ въпросъ не, но да бъде отречена окончателно. Защо? Предшествуващиятъ режимъ имаше на разположение милиардни богатства на държавата въ складовѣтъ и депата ѝ, останали отъ войната.

Р. Маджаровъ (д. сг): Разграбиха ги.

П. Стояновъ (д. сг): Миналиятъ режимъ имаше на разположение въ своето тригодишно съществуване два грамадни уроява, които всепобезнѣятъ Богъ даде на България безвъзмездно. Миналиятъ режимъ имаше въ разпоредането си една нация, излѣзла отъ войната съ изпитания, сж огорчение и съ голѣми преживѣвания, но достатъчно дисциплинирана, въпрѣки нанесеното зло, и следователно, годна за бързо репарирание, за бързо създаване на нови инициативи въ това отношение. Всичкиятъ този активъ бѣ проигранъ. И това е дълбокиятъ смисълъ на пакостното съществуване на бившия режимъ. Той проигра всичкия този активъ, той доведе нацията до покруса, като я лиши отъ всичко онова, което бѣше национално богатство, уби духа въ нея, раздѣли я на групи, за да изпъкне най-безскрупулниятъ и най-малко пропитиятъ отъ каквото и да е обществено съзнание елементъ и да вземе доминирующе положение въ нашето управление, въ нашата култура.

И всичко онова, което се говори тукъ отъ господата, които поддържаха тоя режимъ, въ тази областъ, въ тази посока, не може да бъде защитено; тѣ не могатъ да защитятъ бившия режимъ въ тѣзи направлення, защото тѣ

самитъ — азъ даже бихъ визиралъ лично тѣви, които говориха отъ тукъ — на своето време отричаха този режимъ, който причиняваше тази пакостъ. Тѣ бѣха заради това свое възражение въ онова време поставени подъ запрещение. И азъ не мога да разбера отъ къде е оная морална смѣлостъ, отъ де иде онзи мораленъ куражъ — лично на тѣзи граждани — да защищаватъ една кауза изгубена още на времето си, таксувана отъ тѣхъ свое временно като такава.

Задачата въ днешно време, по мое разбиране, е организация на масовата акция. При това усложнение на условията, при които е поставена новата власт и новиятъ гражданинъ да вършатъ своето дѣло, да изпълняватъ своитѣ задължения, при това усложнение на обстоятелствата, разпокъсаността на общественитѣ сили и едно засилване на нещастieto, е откриване нови простори на изхабяване уцѣллитѣ още културни, стопански и морални ценности. И заради това практическата задача — това е организацията на масовата акция на демокрацията. Необходимо е намъ въ днешно време да създадемъ армията на дълга къмъ отечеството, армията на гражданствеността (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). Тази практическа задача може да бѣде схваната и въ близки и въ по-далечни перспективи. Азъ бихъ казалъ — и съмъ убеденъ, това е лично мое мнение — че ако организацията на масовата акция на българската политическа и икономическа демокрация бѣде поставена върху началата на осигуряването на по-далечни перспективи, съ обхващане на близкитѣ, това ще бѣде по-голямо осигуряване на ценности и избѣгването на ново изхабяване на уцѣлели досега ценности. Народнитѣ маси трѣбва да бъдатъ повикани организирани къмъ властта, къмъ управлението. Малцинствата, които съ своя малкъ моралъ, съ своята силна ржка — въ кавички казано — унищожиха и унищожаватъ и могатъ да унищожаватъ — и единствено това е тѣхната действителност — ценности, трѣбва да бъдатъ ограничени. Заради туй събрането на общественитѣ сили се налага, по мое разбиране, преди всичко, по принципа на икономия, на второ мѣсто — отъ гледището на запазване нацията на тоя културенъ уровень, на който въ настоящия моментъ тя се намира. Казахъ по-рано, заявявамъ и сега — мое то убеждение се потвърди и отъ това, което говориха ораторитѣ преди мене — че вълната на обедняването иде къмъ насъ, тя ни е засегнала, тя може да унищожити още много ценности, и заедно съ това да компрометира уровня културенъ — и правенъ, бихъ прибавилъ — на който нацията о успѣла да се издигне, да унищожити ония опори, въ които националното съзнание може да намира засега — намирало е и въ миналото — възможностъ за окуражаване, за съживяване. Съ запазването на тоя теренъ въ културно и стопанско отношение, при който се налага събирането на общественитѣ сили, националното съществуване на българския народъ мсже да бѣде осигурено. А не може да има по-голяма ценностъ отъ тая: националното единство — чувството, духътъ, бодростта на нацията и гражданството — независимо отъ фактическия режимъ, при който то се намира, да бѣде държано на най-голяма висота (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). Нашиятъ народъ, въ лицето на неговата демокрация, трѣбва да бѣде възпитанъ съ създаването на масовата акция, съ събирането и употребяването на всички сили за достигане до положителни резултати. Нашата демокрация трѣбва да бѣде възпитана, за да се укърпи въ убеждението, да укрепи въ волята, че чрезъ политиката, чрезъ разрешаването на политическитѣ проблеми, животътъ и неговитѣ тежести могатъ и трѣбва да бъдатъ облекчени. Ако ние създадемъ това съзнание въ нашата маса — тя да е убедена, че чрезъ събирането на силитѣ си винаги ще дойде до положителни резултати, ще отстрани хетерогеннитѣ елементи, ще отстрани малцинствата, ще осигури победното шествие на болшинството, ще дава изразъ на онова, което е национално и общо — ние въ това отношение съ организацията на масовата акция ще извършимъ едно отъ най-голямитѣ положителни дѣла въ днешния моментъ. Ние сме въ услуга на тази масова акция, г. г. народни представители. Тя е поставена подъ знаменателъ на програмата на Радикалъ-демократическата партия. Това още повече създава ангажменти за истинскитѣ представители на демокрацията.

Азъ ви отнехъ много време и затова ще свърша. Въ организацията на масовата акция на демокрацията, политическа и стопанска, е потребно да се пожертвува всичко, а потребно да се пожертвува временното, за да се създаде трайното. Ние, г-да, имаме това съзнание!

Отъ сговориститѣ: Bravo! (Продължителни и бурни ржкоплѣскания)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Хрелопановъ.

И. Хрелопановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Разискванията по отговора на тронното слово, изнесени въ повечето случаи съ голѣма вежина и съ достатъчно подробности, разляниха всички въпроси, които отъ тази трибуна и въ самия проектъ за отговора на тронното слово бѣха поставени. На Народното събрание предстои една твърде важна законодателна работа: има вече внесени законопроекти отъ г. г. министритѣ, които чакатъ редъ да бъдатъ поставени на разглеждане тукъ, въ пленума. Независимо отъ туй, доколкото азъ следихъ дебатитѣ, струва ми се, че повече отъ десетъ души се изказаха.

Председателъ: Вече дванайсетъ души сж се изказали.

И. Хрелопановъ (д. сг): Ако нѣкоя отъ партийнитѣ групи не е още застъпена съ свой ораторъ на трибуната, смѣтамъ, че на нея може да се даде и трѣбва да се даде възможностъ да представи свой ораторъ, за да се изкаже. Струва ми се, че почти всички групи се изказаха чрезъ свои оратори и че само още една не е представена съ свой ораторъ. Затова моля г. председателю на Събранието да положи на гласуване мое то предложение за прекратяване дебатитѣ по отговора на тронното слово.

А. Ляпчевъ (д. сг): Следъ като се изкажатъ всички групи.

Председателъ: Съгласно чл. 18 алинея втора отъ правилника, когато се направи предложение за прекратяване на дебатитѣ, това предложение не може да се постави на гласуване, ако не сж говорили десетъ души. Понеже по отговора на тронното слово вече сж говорили 12 души, азъ съмъ длъженъ да поставя това предложение на г. Хрелопановъ на гласуване.

Моля, ония отъ васъ, които сж за прекратяване на дебатитѣ, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Съгласно пъкъ края на алинея втора отъ сжщия членъ, ако следъ прекратяването на дебатитѣ има политическа група, която не се е изказала, дава ѝ се право да се изкаже чрезъ единъ представителъ. Въ числото на говорилитѣ досега нѣма представителъ на парламентарната група отъ Националъ-либералната партия. Г. Кьорчевъ, членъ на тази група, е записалъ въ числото на ораторитѣ. Следователно, ще трѣбва и той да се изкаже по проекто-отговора на тронното слово.

Отъ сговориститѣ: Отдихъ дайте.

Председателъ: Тѣй като сега вече е 19⁴⁵ ч., а г. Кьорчевъ, навѣрно ще говори повече отъ половина часъ, то ще трѣбва да гласуваме продължение на заседанието за следъ 20 ч. Моля, ония отъ васъ, които сж съгласни да се продължи заседанието и следъ 20 ч., да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Отъ сговориститѣ: Додето свърши г. Кьорчевъ.

Председателъ: Г. Кьорчевъ! Имате думата.

Нѣкои отъ сговориститѣ: Отдихъ!

Председателъ: Моля, тишина. Нѣма да дамъ отдихъ, тѣй като следъ отдиха не мога ви събра. Които иска да си почине, нека отиде въ бюфета.

Д. Кьорчевъ (н. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Наистина, събранието е уморено, но азъ съмъ доволенъ, че правителството въ пълния съставъ е тукъ, по мѣстата си, и г. г. министритѣ не могатъ да чуятъ онова, което азъ отъ името на Националъ-либералната партия ще изложа, разглеждайки пасажитѣ на проекта за отговора на тронната речъ.

Длъженъ съмъ да констатирамъ, че дебатитѣ се развиха тукъ до тоя моментъ при една свобода, пълна и широка — толкова широка, че всеки имаше възможностъ да каже онова, което мисли, и да даде съветитѣ, които сж

полезни. Нашата конституция въ чл. 183 посочва какъ трѣбва да бѣде текстътъ на тронната речъ. Тамъ се казва, че царътъ открива сесията на Народното събрание съ тронно слово, въ което се изброяват мѣропріятията, законопроектитѣ, които ще бѣдатъ подложени на вниманието на народнитѣ представители. Обаче, следниятъ членъ на конституцията, чл. 184, не казва нищо по какъвъ начинъ трѣбва да се направи проектътъ на отговора на тронната речъ. Въ нѣкои конституции има специаленъ пасажъ за това. Въ нашата конституция нѣма, и поради туй е останало и като традиция, и като навикъ, адресътъ на царя, както казва чл. 184 отъ конституцията, да бѣде една парафраза на онова, което е въ самата тронна речъ. Обаче комисията по отговора на тронното слово не се задоволи съ едно парафразиране на тронната речъ. Всѣки пасажъ отъ проекта на отговора е широко дебатиралъ и обмисленъ при една по-малка аудитория, при една вещина и спокойствие, каквито сѣж възможни, когато дебатитѣ ставатъ между малко хора.

Понеже липсва въ нашата конституция една народна относително това/какъ трѣбва ние да отговаряме на тронната речъ, позволете ми да ви припомня какво е било, напр. въ Франция, когато сж се мъчили, когато сж искали да откриятъ политическия смисълъ на отговора на тронната речъ. При откриването на Парламента въ Парижъ на 4 февруарий 1861 г. отъ Наполеонъ III, последниятъ въ своето тронно слово казва следното: (Чете) „Речта за откриването на всѣка сесия резюмира въ малко думи миналитѣ събития и проектитѣ на бъдещето. До днесъ това съобщение, ограничено по своята природа, не поставаше правителството въ отношения твърде интимни съ първитѣ органи на държавата, и тия органи бѣха лишени отъ свободата да дадатъ своето публично одобрение на правителството или да му помогнатъ съ своитѣ съвети. Азъ решихъ“ — казва Наполеонъ III — „че едно общо експозе на положението на империята ще трѣбва да бѣде поставено предъ вашитѣ очи, г. г. народни представители, и че депешитѣ дипломатически отъ най-важно естество трѣбва да бѣдатъ депозираны върху вашитѣ банки. Вие ще можете така въ единъ адресъ, въ отговора на моята речъ да манифестирате вашето чувство не само върху фактитѣ, които сж извършени, както досега го правехте, чрезъ една парафраза на тронната речъ, но чрезъ едно свободно и лоялно излагане на вашето мнение — *mais par une libre et loyale expression de votre opinion*“. Тая мисълъ на Наполеонъ III минава въ известни конституции. Но нашата традиция е да разискваме при отговора на тронната речъ и минали събития, и бъдещи законопроекти въ една ширина, повече отъ гледището на партиитѣ, които представяваме.

Макаръ всички народни представители, които се изказаха досега, да произлизаха въ по-голямта си частъ отъ групата на болшинството, тѣ споредъ мене не застъпиха общата, опредѣлената и ясната държавна политика на правителството, тѣ поставиха дебатитѣ въ известна полемика, въ извѣстно освѣтление, доколкото опозицията нападна правителството, но не зачекнаха нито единъ отъ голѣмитѣ въпроси отъ промѣната, настъпила следъ 9 юний, нито посочиха нови държавни проблеми.

Азъ нѣма да говоря за причинитѣ, които предизвикаха 9 юний, защото това се изясни. Но когато се говори за армията като факторъ, който бѣше принуденъ да изиграе една политическа роль и да създаде 9 юний, т. е. политическата промѣна, не бѣше достатъчно само да се направятъ хвалби на армията, не бѣше достатъчно да се посочи на нейната честност, на нейната преданостъ, на нейния героизъмъ и себестрипание, защото това е очевидно, защото това е казано и защото това, споредъ мене, не е истинското освѣтление на ролята, която армията игра въ тоя превратъ.

Въ втория пасажъ на тронното слово се казва: (Чете) „За задравяването на народнитѣ рани и за насочването на България къмъ миръ, напредѣкъ и стопанско творчество, станалата на 9 юний политическа промѣна бѣ отъ репително значение“.

Тая промѣна трѣбва да бѣде хвалена отъ партиитѣ, но тя не бѣше дѣло на партиитѣ. Когато на 15 юний г. министъръ-председателътъ повика партийнитѣ представители въ своя кабинетъ, при него стоеше военниятъ министъръ г. Вълковъ, и той къмъ края на тая среща каза следнитѣ думи: „Г-да! Армията извърши своето дѣло, но вие отсега нататѣтъ трѣбва да говорите и да обяснявате, че това дѣло трѣбваше да бѣде извършено така, както е извършено, но че то е пригърнато вече и отъ партиитѣ“.

Партиитѣ преди 9 юний бѣха бити, партиитѣ бѣха смазани, партиитѣ бѣха лишени отъ възможността да продължаватъ своята политическа деятелностъ въз основа на конституцията и по навика на своитѣ легални борби.

Когато нашата армия извърши едно такова дѣло, за което г. Буровъ казва, че е велико, за което г. Рапко Маджаровъ казва, че е знаменито, че е спасило страната, за което вие, г. г. земледѣлци, казвате, че е дѣло, дошло поради грѣшки на бившия земеделски режимъ, неужели не трѣбваше отъ болшинството — отъ васъ, които поддържате правителството — да ни се кажеше нѣщо за бъдещето на тая армия и за голѣмата и дълбока реформа, която настъпи съ факта, че цивилниятъ воененъ министъръ, по решението на правителството, се замѣни вече съ офицеръ? Азъ много държа на тоя фактъ. Азъ излагамъ гледището на едно политическо разбиране, което по-рано, следъ войната, бѣ усвоено отъ всички, които говорятъ за демокрация, които се боятъ да се наречатъ буржоазия, които се боятъ да казватъ мисълта си ясно и точно, когато нѣма възможностъ тя да бѣде аплодирана и може да дразни известни срѣди — тогава изпъкна мисълта военниятъ министъръ да бѣде цивилно лице. Представителътъ на армията трѣбваше да бѣде човѣкъ на партията, а началникъ-щаба, техническото лице, да управлява армията. Вие посегнахте, г-да, по-зле и по зловещо съ тая реформа върху армията, отколкото посегнаха на нея въ Ньой, като решиха тя да стане отъ наборна — наемна.

И за да разберете значението на моята мисълъ, толкова кардинална и важна за политическото бъдеще на нашата страна, позволете ми да ви направя единъ малъкъ прегледъ. Социалното и държавното устройство на една държава, на единъ народъ зависятъ винаги, всѣкога, презъ всички епохи, отъ начина, по който е устроена военна държавата. Има едно невежество, има едно недоумение, има едно презрение къмъ този голѣмъ общественъ въпросъ днесъ въ цѣла Европа и азъ смѣтамъ 9/10 отъ международния хаосъ и отъ всичко онова, което днесъ се казва политическа и социална буржотия, се дължи не само на презрението за обсъждане на този голѣмъ въпросъ, но и на общото нежелание и невежество, той да бѣде предметъ на разискване въ политическитѣ и парламентарни прения. Съществуването на политическия хаосъ настъпи следъ измѣненieto на военното устройство на победители и победени следъ войната. Римъ, великата империя, която винаги се взема за примѣръ въ всички времена, победи цѣлъ свѣтъ, безъ да има една казарма; Римъ нѣмаше войска въ мирно време; въ Римъ всички граждани бѣха войници. Когато сенатътъ решеше известна частъ отъ народа да воюва, консултътъ получаваше решението на сената, намѣташе червената тога, наречена *impregium*, т. е. правото да командува, и повеждаше войницитѣ да изпълнятъ заповѣдта на сената. Когато се свършеше тая работа, войницитѣ се връщаха въ града и ставаха граждани. Римъ презъ времето на своя републикански режимъ създаде класицизма и примѣра на всички епохи, примѣръ на величието на една държава, безъ да има войска — но тамъ всички граждани бѣха войници и се дълѣха споредъ това, кой какво оръжие носи. И думата „класицизъмъ“, *classicus*, произхожда отъ това, кой римски гражданинъ къмъ коя класа, къмъ кой родъ оръжие принадлежи. По-късно, къмъ II вѣтъ следъ Христа, известни писатели дадоха друга смисълъ на думата „класицизъмъ“. Когато въ Римъ сенатътъ гласуваше единъ законъ, законътъ не можеше да се приложи, докато липсваше силата, която трѣбва да даде авторитетъ и значение на този законъ, докато гласуването отъ сената законъ не се приемеше чрезъ плебисцитъ отъ войницитѣ — тѣ да го одобрятъ. Тая система, римската система, днесъ съществува само въ Швейцария. Въ Швейцария нѣма въ мирно време войска, но всѣки швейцарецъ е войникъ, и когато федералното правителство реши да мобилизира войската, то прави това съ заповѣдъ, която изпълняватъ гражданитѣ като войници. Но понеже въ Швейцария нѣма една постоянна военна сила, която да крѣпи авторитета на властта и да нази властта, швейцарското правителство е длъжно винаги да прибѣгва до допитване къмъ народа, да пита народа чрезъ плебисцитъ, чрезъ референдумъ, за своитѣ решения и за своитѣ идеи дали сж възприемчиви или не. Вие виждате, когато всички станатъ войници, какво е велико значението на тоя фактъ за оная демокрация, за която плачете. Едни обикновени политически доктрини могатъ да се проповѣдватъ съ вещина и красноречие, но тѣ нѣматъ значение, когато вадъ

тѣхъ нѣма една авторитетна власт и една сила, която, като направи тѣзи доктринни обзозадължителни и принудително изпълнителни за всички, т. е. да ги облече въ формата на законъ, за да може този законъ да бѣде изпълняванъ отъ всички. Привързаността къмъ отечеството, къмъ неговия просперитетъ и къмъ социалнитѣ и икономически неговни задачи може да стане само при условнето вие, ние, всички, българскиятъ народъ, да усвоимъ за своето устройство една система, чрезъ която тая демокрация, която всички вие искате, ще може да бѣде наложена, ще може да бѣде създадена фактически. Всички сегашни задокоеански републики, иматъ наемна войска. Наемната войска, както у насъ, е изворъ, нещаственъ изворъ на злоупотребления съ властта. Тя се създава тамъ, където едно меньшество иска да се налага на мнозинството. Русия, рускиятъ болшевишки съветски режимъ, трѣбва да има наемна войска.

М. Маджаровъ (д. ст): Но има наборна система.

Д. Кьорчевъ (н. л): Тая пиемна войска, червената армия, има за задача да не позволява на цѣлия народъ да се изкаже по социалното си устройство, т. е. по въпроса какъ трѣбва да бждатъ разпределени богатствата, богатата на живота, а така сѣщо и по своето държавно устройство. Английската армия има за целъ да пази Парламента, неговитѣ решения, престожа на английската империя — малцинството се налага на мнозинството. Въ южно-американскитѣ републики, и въ всички републики, които иматъ наемна войска, политическото господство на малцинството е осигурено чрезъ режима на плащаната войска, и колкото по-добре се плаща на тия войски, толкова по-добре за ония, които си служатъ съ тѣхъ. Е добре, на насъ ни дадоха наемна войска, но ние не искаме да се възползуваме отъ нея, ние караме Европа да дойде и провери нашитѣ политически и обществени условия. Ние въ България нѣмаме обществени групировки и обществени класи, които да искатъ да злоупотрѣбаватъ съ наемната войска и съ нейна помощ да се крѣпятъ на власт. Това е единъ вѣкъ отъ изтокъ и единъ упрѣкъ отъ тукъ, отъ Балканитѣ къмъ Европа, която не иска заедно съ мира да ни даде истинска демокрация. Този фактъ трѣбва да бѣде дълбоко прецененъ отъ васъ. На насъ ни дадоха наемна войска, но Стамболийски почувствува, че тая наемна войска може да му послужи за неговни цели и се постара да я рекрутира така, че доброволцитѣ да излизатъ отъ дружбитѣ, обаче не можа да се справи съ офицерския персоналъ. Той имаше вече смѣтна идея за това, какъ да си служи съ тая наемна армия. Ще дойде другъ Стамболийски, който утре вече ясно ще си служи съ нея. Не е правителството, което ждае туй нѣщо. Азъ бихъ молялъ днешното правителство, чрезъ своя воененъ министъръ, да заяви въ отговора на тѣзи дебати, че ние искаме наборна система, за да може вътрешниятъ редъ, миръ и спокойствие въ България да бждатъ гарантирани. Защото наемната войска, това е войската, която иде отъ малоимотитѣ и безимотитѣ и която чрезъ плащане служи на ония, които я държатъ. Г. г. народни представители! Когато по договора за миръ ни наложиха ограничения въ тая областъ, когато се каза, че българската армия отъ народна, т. е. събирана отъ всичкитѣ слоеве на народа, ще стане наемна и ще ѝ се плаща, мотивътъ за това не бѣше, че България е победена. Който е целъ договора за миръ, трѣбва да знае, че не защото сме бити ни взеха армията. Въ частъ IV отъ мирния договоръ, за военнитѣ, морски и въздушни клаузи, се казва: (Чете) „Съ целъ да се направи възможна подготовката за едно общо ограничение на въоръженията на всички нации, България се задължава да спазва строго военнитѣ, морски и въздушни клаузи, които сж изложени по-долу“.

А. Христовъ (д. ст): Вие вѣрвате ли на тѣзи мотиви?

Д. Кьорчевъ (н. л): Г. Христовъ! Стъгласете се, че преговоритѣ, които се водятъ и ще се водятъ по този предметъ, сж пълни съ деликатностъ, съ умение да бждеш гъвкавъ, съ вецината да знаешъ да пледирашъ и съ възможността да увличашъ здравето обществено мнение въ Европа, отъ начало формално, а после и политически.

А. Христовъ (д. ст): Това, тукъ, не е нужно.

Д. Кьорчевъ (н. л): Ако въ договора за миръ на насъ се казва, че ни се отнема армията, за да може да се на-

прави възможна подготовката за ограничение на другитѣ армии, българското правителство, което и да бжде, е длъжно непрекъснато и постоянно да издига своя гласъ и да иска страната да се управлява така, както сж естествениитѣ условия на нейното развитие. Още повече ние искаме наборна войска, за да можемъ не само да направимъ спестяване въ бюджета, но и за да се запазимъ отъ онѣзи неслоди, които открива наемната войска, плащаната войска. Вие трѣбва да знаете, че когато има наборна система мъчно е да си послужите съ войска, защото за да си послужите съ нея трѣбва да проследите настроението и чувството на войницитѣ и на офицеритѣ. Нѣкога ние бѣхме принудени да се боримъ, щото войската да не бѣде замѣсвана въ политическитѣ борби; войската да стои далечъ отъ партизанскитѣ ежби, войската да бѣде надъ партийнитѣ фактори, както и чл. 11 отъ конституцията казва, че царътъ е върховенъ вождъ въ мирно и военно време на войскитѣ. Тая фраза, която се отнася до всѣки държавенъ глава, билъ той царъ или председателъ на република, има значение, защото войската като факторъ трѣбва да стои далечъ отъ политическитѣ и обществени борби. Като благодаримъ на нашата наемна войска, която не е успѣла още да си оформи психологията на такава, а продължава да бѣде по душа войска отъ стария образецъ, ние трѣбва да искаме на войска цена правителството да потърси пътища за измѣнение на този режимъ.

За насъ участието на армията въ политическия животъ, при промѣната на 9 юний, е днесъ единъ предметъ на толерантна критика. Ние считаме обаче партиитѣ виновни, защото тѣ докараха това положение, че не бѣха изчерпали всички възможности за борба съ Стамболийски. Създадениятъ блокъ противъ него не използва всички обществени сили. Нашата партия беше отблъсната отъ едно сътрудничество съ блока, макаръ че тя води борба противъ Стамболийски. Блокътъ, преди изборитѣ на 22 априлъ, искаше самъ да води тази борба, макаръ и убеденъ, че нѣма да спечели. По него време при менъ идваха запасни офицери, които сж били вече въ съзвклятието, безъ да знамъ азъ това, и молиха партията ни да участвува въ единъ общи коалиционни избори противъ тираническия режимъ на Стамболийски. Казахъ, ние сме готови. Започнатитѣ преговори, обаче, пропаднаха. Пропаднаха защо? Защото не поискаха една партия да участвува въ общата борба. Между това, сжщиятъ блокъ, преди да бѣде открита изборната борба, посети царя и го моли, когато усети, че Стамболийски ще разтури Народното събрание, да не натоварва сжщия премоеръ да произведе новитѣ избори, а да създаде единъ националенъ кабинетъ. Отъ де сжществуваха тѣзи противоречия въ тая опозициона тогава коалиция наречена конституционенъ блокъ? Азъ считамъ, че и отговорността на онѣзи политически фактори, които отказаха едно общо политическо сътрудничество на всички партийни групировки тогава трѣбва да бѣде смегната, когато ще се дирятъ причинитѣ, защо Стамболийски бѣше сваленъ отъ армията. Армията свали Стамболийски, защото политическитѣ фактори паднаха.

А. Христовъ (д. ст): Вие погрѣшно мислите, г. Кьорчевъ, че армията е авторъ на преврата. Запомнете това, тази мисль е погрѣшна. Армията допринесе за преврата, а авторитѣ на преврата сж други лица, не армията.

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ считамъ, че армията бѣше най-важниятъ политически центъръ, душата, мисльта, енергията, инструментътъ, за да се създаде превратътъ. За мене превратътъ е начина, по който можа да бѣде сваленъ Стамболийски. Превратътъ не е политическа конвенция, превратътъ не е философия, превратътъ не е доктрина на демокрацията, ами е дѣло, станало на 9 юний, въ София на 2 ч. презъ нощта, когато централната властъ бѣше обезглавена и вързана.

А. Христовъ (д. ст): Не отъ армията — това запомнете добре.

Председателътъ: (Звъни) Моля, недейте прекъсва!

Д. Кьорчевъ (н. л): Армията ръководѣше, армията понесе всички рискове, тя прояви своя героизъмъ, и ако вие стнемете на армията този тѣй високъ подвигъ, тѣй нравственъ, тѣй великъ, вие унижавате ония, които помогнаха на тази армия, които се бориха наредъ съ нея, които отидоха на помощъ, повикани отъ нейния зовъ, и които

успѣха да дадатъ своето съдействие, за да бѣде довършенъ превратътъ. Ако мислите вие, че трѣбва да ме прекъсвате съ единъ апострофъ, какво политическиятъ причини на преврата стоятъ въ оная продължителна борба, която се водѣше до 9 юний, вие имате право. Но тая борба вече отслабваше, тя кретаеше, тя гѣмаше вече настъпателенъ характеръ, политическиятъ партии бѣха въ отбрана. Превратътъ изненада всички и неговото величие е въ неговата бързина, е въ неговата тактика, е въ неговия завършекъ, е въ неговия бързъ успѣхъ. А това се извърши само съ средствата на военната дисциплина, само съ средствата на подчиненето, на онова, което се казва военна организация. Ако превратътъ бѣше извършенъ отъ граждани, ако не участвуваше нито единъ офицеръ и нито единъ войникъ въ този превратъ, начинътъ, по който се извърши той, пакъ има видъ на едно военно дѣло, за което нѣма примѣръ въ историята на другитѣ народи.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Това е вѣрно!

Д. Њорчевъ (н. л.): Та какво искате вие? Да се ловимъ за думи?

А. Христовъ (д. ср.): Само че вие, които искате да рисувате велжди, съ цель да се поправите, ще си извадите очитѣ.

Д. Њорчевъ (н. л.): Азъ не стои на тази трибуна, за да се правя на политически групи, защото онова, което говоря тукъ, съмъ го говорилъ на публични трибуни вѣнъ и съмъ го казвалъ навсѣкѣде. Но, ако вие искате, г-да, на всѣка цена да дадете такъвъ характеръ на преврата, че Стамболийски падналъ подъ тежестта на своитѣ грѣхове и пр. и пр., ще ви кажа че вие имате право дотолкозъ, доколкото можете да обясните причинитѣ, по които съзакланицитѣ почнаха да действувать, но вие не можете да обясните нито тѣхната тактика, нито тѣхната преданностъ, нито тѣхното себеприцание, а то е центрътъ на това дѣло. Недейте забравя, че начинътъ, по който водихте борбата противъ Стамболийски, неминуемо трѣбваше да доведе до превратъ, такъвъ, какъвто стана. Политическиятъ партии, чрезъ известни свои представители, когато бѣха уведоменни, че ще стане превратътъ, дадоха куражъ, насърчиха ония, които ходиха при тѣхъ. Известни хора казаха: докарайте кучета да ги разкъсатъ, само да се отървемъ. Но тѣ не питаха, по какъвъ начинъ ще стане това, защото тѣхнитѣ политически методи не можеха да бждатъ усвоени отъ хора, които другояче разбиратъ своята отечествена задача.

Като казвамъ това, азъ считамъ, че дѣлото на преврата повдигна въпроса за нашата армия, единъ въпросъ отъ голѣма важностъ. Ако ние въ бждатъ си останемъ съ тази наемна армия, нашиятъ социаленъ строй, нашиятъ държавенъ строй, нашето управление ще бждатъ подъ знака на известни разбирания, които нито вие (Социалистическото), нито вие (Соци опозицията) ще одобрите. И затуй по този общъ въпросъ за промѣната на армията у насъ, именно, какво трѣбва да бжде нейното устройство, азъ считамъ, че групитѣ на Парламента сж длъжни да проявятъ своето единодушие, защото договоритѣ за миръ излъга българския народъ, като му каза, че му отнема наоборната войска, за да му даде наемна войска, тѣй като щѣло да настѣпни ограничѣние въобще въ въоръженieto на всички народи. Едновременно съ това, когато намъ ни отнеха оръжieto и народната армия, навсѣкѣде въ юго-източна Европа ставатъ въоръжения, въ парламентитѣ на съседнитѣ и по-далечнитѣ страни се гласуватъ кредити, подготвятъ се политически замисли за задачи, които вѣроятно не могатъ да бждатъ завършени по другъ начинъ, освенъ съ средствата на армията, съ средствата на оръжieto. Неуже ли когато въ единъ публиченъ актъ отъ таква велико историческо значение, какъвто е предговорътъ на мирния договоръ, който предшествуваше текстоветъ на всички мирни договори, на Севърския, на Трианонския, на Версайския и на нашия, Њойския, се казва, че ще има общо разоръжаване и уйлсонизмътъ, идентъ на Уйлсона се прокарава, неуже ли не е настѣпило времето за малкитѣ държави като насъ, да не се ползватъ отъ тѣзи придобити права, дадени имъ отъ международнитѣ трактати? Очевидно, че трѣбва да се ползватъ. И ние трѣбва да се ползваме отъ тѣхъ въ този моментъ не съ желанието да се въоръжаваме на Балканитѣ и да бждемъ носители на нѣкаква агресивна идея, а да се въоръжаваме, да, да казимъ Итока — и азъ ще ви обясня защо — да

запазимъ вътрешния миръ и спокойствие, толкова нужни на насъ, колкото на близкитѣ и далечни държави. Г. г. народни представители! По този въпросъ съществуваше една празнота, една неясностъ не само въ развитиѣт тукъ дебати, но и въ програмитѣ на политическиятъ групи. В. „Земледѣлска защита“, който печата декларацията на парламентарната група и постоянното присѣствие на Земледѣлския народенъ съюзъ, казва: „Земледѣлскиятъ съюзъ е за организиране на една здрава народна отбрана като средство за защита на родината“. Това е много неясно: „за една здрава народна отбрана“? Единъ врагъ може да тълкува тая „народна отбрана“ по своему и въ вреда на насъ, ние можемъ да я тълкуваме като „народна отбрана“, която принадлежи на Народния земледѣлски съюзъ, а трети ще я тълкуватъ по своему. Азъ казвамъ — безъ да правя мои лични тълкувания — че една неясностъ царува въ онѣзи, които сж дали последнитѣ директиви на последното постоянно присѣствие на Българския земледѣлски народенъ съюзъ.

П. Петковъ (з.): Смыслътъ е този, че България не може да нѣма средства за защита на своята територия, а не за партизански борби.

Д. Њорчевъ (н. л.): На последния конгресъ на запаснитѣ офицери се взема резолюция, която на тѣзи въпроси пакъ не дава отговоръ. Резолюцията въ пунктъ 3 казва: „Насаждайки родолюбieto, съюзътъ съ особена настойчивостъ ще поведе борба срещу разрушителнитѣ прогиводържавни и противонародни идеи на организациитѣ, които отъ редъ години разяждатъ устоитѣ на родината. Съюзътъ на запаснитѣ офицери държи връзка и съ корпорацията на действувачитѣ офицери“. Тѣ казватъ само, че се поставятъ въ услуга на отечеството, когато то бжде застрашено или разяждано отъ елементи противодържавни. Въ сжщата резолюция се казва, че тѣ признаватъ царя като върховенъ вождъ на армията, че ще искатъ законъ за защита на държавата, че конгресътъ вмеснява въ дѣлгъ на централното управление да следи зорко развивачитѣ се събития, и бжде ли родината застрашена отъ размърни елементи, да даде бързо сигналъ за пареждане подъ народното знаме. Тамъ се говори за 9 юний, но общиятъ, голѣмъ и кардиналенъ въпросъ въ тази корпорация не е засѣгнатъ. Тамъ сж пропуснали да дебатиратъ въпроса за разликата между естеството на наемната армия и природата на наборната войска.

С. п. Петровъ (д. ср.): Тѣ го знаятъ.

Д. Њорчевъ (н. л.): Народътъ трѣбва да бжде освѣтленъ по тѣзи голѣми въпроси, защото, повтарямъ, социалното и държавното устройство на всѣка страна зависи ¼ отъ нейното военно устройство.

И. Руневски (с. д.): Има ли нѣкой запасенъ офицеръ да е защитилъ наемната армия?

Д. Њорчевъ (н. л.): По този въпросъ, ако искате да правите политика, ще съберкате. Азъ не правя тукъ политика. Въпросътъ ооаче самъ по себе си има оощественъ характеръ дотолкозъ, доколкото нашиятъ законъ, доколкото авторитетътъ на властятъ, доколкото авторитетътъ на всички органи на държавата, трѣбва да се опиратъ на една организирана сила, която само трѣбва да бжде органъ на тази държава. Мислете ли, че безъ това е възможно държавно уреждане?

А. Христовъ (д. ср.): Г. Њорчевъ! Това е за военния бюджетъ.

Д. Њорчевъ (н. л.): Азъ го казвамъ при тѣзи дебати затуй, г. Христовъ, защото ако въ началото на отговора на тронната речъ стои мисълта, че 9 юний е една политическа промѣна, ако вие въ дебатитѣ изнесохте, че авторитѣт на 9 юний сж велики нравствени герои, ако вие смѣтате, че армията е участница въ този 9 юний, не ужели нѣмаме право ние, опозицията, тази опозиция, въ която вие сте длъжни да се вслушате, защото по известни въпроси тя има повече свобода на изразъ и действие отколкото вие, да си каже думата? Вслушвайте се, вие печелите отъ това, не губите; вие нѣмате тукъ представителъ само на партия, а имате народенъ представителъ, който се изказва по едни държавни въпроси.

А. Христовъ (д. сг): Не е моментътъ сега.

Д. Кьорчевъ (н. л): Моментътъ е днесъ, моментътъ е закъснѣлъ дори, защото вие не успѣхте да издигнете дебатитѣ на нужната политическа висота.

А. Ляпчевъ (д. сг): Дебатитѣ се издигатъ отъ опозицията, а не отъ правителственитѣ оратори.

Д. Кьорчевъ (н. л): Мерси!

А. Ляпчевъ (д. сг): Тѣй е.

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ приемамъ тая бележка.

Г. Чернооковъ (с. д): Най-високи дебати сѣ когато кажемъ: „Водата е мокра!“ Има ли споръ, че вие искаме наборна армия? Нѣщо, което е ясно и общонародно искане, г. Кьорчевъ иска да го припие на своята партия. Това е тѣхната тактика винаги: патентъ за патриотизъмъ, патентъ за наборна армия — вие нищо не щемъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Г. Чернооковъ! Вие, които сте освѣтленъ по тия въпроси, щомъ считате, че сѣ разрешени сами по себе си и че нѣма нужда отъ дебати по тѣхъ, бихъ желалъ утре това да го повторите въ вестникъ „Народъ“, а не да пишете следъ 9 юний, че страната е заплашена отъ едно правителство на военни. И министъръ-председателътъ следъ 9 юний заяви на представителитѣ на партиитѣ, като се обърна къмъ г. Сакжаова: „Защо пишете уводна статия, че режимътъ е на военни, когато знаете много добре, че имате представителъ въ този кабинетъ и че той е народенъ?“

Г. Чернооковъ (с. д): Две минути и две думи. Никога в. „Народъ“ . . .

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ ще Ви го денеса, вие само плещите.

Г. Чернооковъ (с. д): Азъ не плеща. Имайте куража да чувате моето обяснение. — И вестникъ „Народъ“, и нашата партия винаги сѣ държали, че въ странство ще направи лошо впечатление, ако днешното правителство се таксува като правителство на военни. Ако 9 юний е дѣло на българската войска, а не дѣло на българския народъ чрезъ неговитѣ политически организирани и отговорни предъ народа партии, тогава наистина подозрение върху днешното управление ще тежи, и тежи за жалостъ. Това е само съображението да се даде друга фирма на управлението. Но никога вие не сме казвали, че по съдържание българското правителство е военно, както вие го казвате, за да се похвалите предъ военнитѣ, и никога нашата партия не е участвувала въ едно пронунциаменто, ако нѣмаше убеждението, че цѣлиятъ народъ ще пригърне отъ все сърце дѣлото на деветоюнцитѣ (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председателътъ: (Звъни)

Д. Кьорчевъ (н. л): Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че следъ 9 юний, . . .

Г. Чернооковъ (с. д): Наемна армия, наборна армия!

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ ще говоря и по въпроса за странство. Вие съ странство имате толкозъ връзка, колкото и съ народа въ България!

К. Лулчевъ (с. д): Чрезъ Деклозиера.

Председателътъ: (Звъни) Моля оставете тѣзи закачки.

Г. Чернооковъ (с. д): Ние дадохме цѣлия мораленъ авторитетъ на правителството, а васъ като ви изгониха отъ правителството, отидохте да защищавате Кабакчиева.

Председателътъ: (Звъни)

Д. Кьорчевъ (н. л): Опититѣ на известни срѣди следъ 9 юний да създадатъ реставрация, бунтоветѣ, които станаха презъ септемврий, намиратъ мѣсто въ отговора на тронното слово. Тамъ се казва: „Вратата, която се създаде въ новото правителство можеше да бѣде покурсена, тая вѣра можеше да се обърне въ една безнадежностъ, до-

ради опититѣ на известни срѣди да възстановятъ старото положение и да погубятъ страната“. За тѣзи бунтове, за стремеше на дружбашитѣ и комуниститѣ да възстановятъ едно ново работническо-селско правителство говориха всички, изказаха се всички. Азъ ще добавя само едно, че болшевизмътъ, който бѣше източникъ на идеитѣ легнали въ движенията, изразени въ бунтоветѣ презъ септемврий, този болшевизмътъ въ България се прояви по единъ начинъ, който изключва всѣка самокритика и бѣше просто заповѣданъ. Рускиятъ болшевизмътъ въ този моментъ и въ момента, когато станаха бунтоветѣ въ България, не е оня болшевизмътъ, за който говорѣше „Работнически вестникъ“. Преображенски, единъ отъ голѣмитѣ доктринери на болшевизма въ Русия, единъ отъ най-вѣрнитѣ приятели на Ленина казва: „Ние сме длѣжни да правимъ голѣми концесии на нуждитѣ на деня, но това не значи, че ние напушаме нашата основна и радикална идея, т. е. свѣтовната революция“. И наистина възможността да изнесатъ една формула политическа и да я наложатъ на своитѣ приятели и другари е намѣрена. Самиятъ Ленинъ казва: „Ние ще се приспособяваме къмъ условията безъ да забравяме нашата крайна и велика целъ“. Единъ видъ тѣ приематъ еволюцията, но казватъ, че нейниятъ край ще бѣде свѣтовната революция, както Хамбургскиятъ интернационалъ въ своитѣ резолюции казва: „Ние защищаваме еволюцията, която ще свърши съ социална революция“. Когато рускиятъ болшевици правятъ тая концесия на нуждитѣ на действителността, очевидно е, че тѣ съ това корегиратъ всичко, което по-рано сѣ проповѣдали, и се мѣчатъ да нагодятъ своя политически животъ къмъ формитѣ на една зараждаща се въ тѣхъ буржоазия, която има до известна степенъ уредби за собствеността, за назаиритѣ, за банкатѣ, за борситѣ. Една такава политическа доктрина, каквато напоследъкъ съществува въ Москва, нѣма нужда да вдига въ тоя моментъ свѣтовната революция. Защото болшевитѣ знаятъ, че тѣхниятъ успѣхъ се длѣжи благодарение на развитата руска армия, благодарение на свѣтовната авангаръ. Тѣ знаятъ, че ако тѣхната червена армия стане войнгардъ на свѣтовната революция и бѣде обгта, тѣ сѣ погубени. Тамъ въ Москва не царува днесъ мисълта, идеята да се върши свѣтовна революция. Ако, г-да, въпрѣки туй отъ Москва се даватъ заповѣди, въ България да се започватъ революционни движения, съгласете се, че тѣ не сѣ единъ етапъ отъ общата мирова революция, но иматъ едно конкретно политическо съдържание, което трѣбва да подиримъ, да откриемъ, да проникнемъ и да разберемъ. Ако въ единъ моментъ отъ Бѣлградъ — една страна буржоазна, победителка, организирана, съ голѣма армия, управляваща се макаръ и чрезъ единъ разжесанъ парламентъ — искатъ въ нашата страна да има революция; ако въ Москва по други, тѣкмо противоположни, причини искатъ у насъ да има революция и размирие, ако тия срещуположни възгледи се спиратъ на нашата земя и искатъ тя да стане арена на събития, то е отъ желанието тази земя да бѣде свободна за комбинации политически, за смѣтки и за съображения, които иматъ голѣмъ, широкъ, всеевропейски характеръ. Задачата на комуниститѣ и дружбашитѣ, бързо да свалятъ правителството на Цанкова, не е отъ желание само за мѣстъ, не е отъ желание да се продължи тѣхното властвуване; азъ считамъ, че у известни комунисти е съществуvalo проясненіето за ролята, която тѣ играятъ. И понеже сѣ фанатици, тѣ сѣ готови да отрекатъ отечеството заради голѣмитѣ свои мирови задачи. Но дружбашитѣ сѣ жертва, слѣпа жертва. Тѣхнитѣ страсти, умраза и истинки бѣха използвани за каузи, за които тѣ не сѣ подготвени дори да мислятъ.

Азъ ще се помъча съ деликатни думи да зачекна този въпросъ и да посоча, че ако болшевикитѣ въ Москва искатъ въ България да иматъ база, то е не за нуждитѣ на болшевизма. Тѣ биха търпѣли и едно буржоазно правителство, съ което могатъ да преговарятъ; тѣ биха станали другари — както ставатъ днесъ на Мусолини — и на най-голѣмия представителъ на българската буржоазия, ако могатъ да го поставятъ въ положение той да поужи на тѣхнитѣ московски интереси. Какви сѣ тѣ? Служби общитѣ задачи на болшевизма, да бждатъ изхабявани правителствата, да бждатъ компрометирани държавницитѣ, да се създава политически и социаленъ хаосъ въ Европа, има и специални задачи, задачи политически, азъ бихъ казалъ исторически. Не е възможно днешната Москва, по известни свои исторически схващания на руската политика, да бѣде отдѣлена отъ историческото си назначение. Сегашнитѣ москвичи, обаче, иматъ една формула. Тѣ казватъ: ние можемъ да чакаме, ние можемъ да търпимъ. Когато въ Брестъ-Литовскъ Тропки отиде да преговаря и по заповѣдъ на Ленинъ жертвува всичко, когато и самитѣ солдати и офи-

цери се възмуцаваха отъ това леко третиране на единъ договоръ за миръ, той каза: „Ние имаме време, ние можемъ да чакаме“. Когато въ Рига болшевикитѣ преговаряха съ поляцитѣ и когато имъ отстъпиха много зѣми и пакъ имъ се направиха упрѣци, тѣ казаха: „Ние можемъ да чакаме“. Когато Чичеринъ отиваше въ Генуа, казваше: „Азъ отивамъ да използвавамъ момента — азъ знаа, че нѣма да получа нищо“. Когато отиваше въ Лозана, той казваше същото. Когато това лѣто отказаха да подпишатъ Лозанския миръ за Дарданелитѣ и го подписаха въ Цариградъ и пакъ жертвуваха своитѣ интереси, тѣ казаха: „Ние можемъ да чакаме“. Кремль, мѣстото нѣкога на царетѣ, Кремль, мѣстото днесъ на болшевикитѣ, е мѣсто на голѣмитѣ пространства и на великото дълготърпение. Тамъ може да се чака, тамъ могатъ да бѣдатъ спокойни при тия обширни задачи, които тѣ си създаватъ въ своитѣ обширна земя. Когато България загине, тѣ могатъ да кажатъ: „Болшевикитѣ може да чака да се създаде една нова секция въ България за историческитѣ нужди на руската държава“. Сегашнитѣ руси не сж последователни въ своята външна политика. Когато искатъ да разбъркатъ Балканитѣ, тѣ отстъпватъ отъ своята доктрина и вършатъ глѣци, които биха били смѣшни, ако тѣ не поставяха задъ тѣхъ извѣстни политически задачи. Когато грѣцкия кралъ Константинъ се върна въ Гърция, следъ като бѣше изгоненъ, отъ Москва пристигна радиотелеграма да поздравя грѣцкия народъ, че се е сдобилъ съ своя любимъ царъ. Неужели това бѣше преданостъ къмъ царския институтъ? Не, това бѣше единъ поздравъ къмъ ония, които забъркватъ отншенията на великитѣ държави, намѣсени въ тоя грѣцки въпросъ. Когато Мусолини окупира Корфу за убийството на генералъ Телини на южната епирска граница, болшевикитѣ казаха: „Правъ е Мусолини да окупира Корфу, защото това е една санкция, която цели да накаже виновнитѣ за едно убийство“. И адвокатитѣ на гражданскитѣ ници по дѣлото Вороски въ Лозана използваха и тоя фактъ при гледането на процеса преди единъ месецъ. Вие виждате, че нѣма една политическа последователностъ отъ сегашнитѣ москвичи, когато тѣ трѣбва да правятъ ориентирова не само за своята балканска политика, но и за своята европейска политика. Азъ считамъ, г-да, че желанието на болшевикитѣ да поддържатъ у насъ една възможностъ на постоянна политическа криза, напълно кореспондира съ желанието на нашитѣ съседни да поддържатъ отъ други съображения, буржоазни съображения, сжщата тая криза. И ние се намираме въ положението на една не временна, а на една историческа отбрана. Защото, споредъ мене, ако рускиятъ народъ стѣпи до Срѣдиземно море, до Бѣлото море презъ насъ, той може да живѣе братски съ сѣрбитѣ, обаче винаги сѣрбитѣ ще мислятъ, че ние не можемъ да живѣемъ съ тѣхъ. Тѣ винаги сж подъ тая психоза, че ние сме опасни за тѣхъ и винаги ще продължаватъ, по свои съображения, да поддържатъ този огънь, който отъ Москва по други съображения сжщо поддържатъ тукъ. И затуй не е партийна работа, не е правителствена дейностъ, не е задача само на отдѣлна групировка да унищожаватъ бунтовницитѣ, да ги гонятъ и да не позволява възможността да ставатъ въ България бунтове. Тая нужда е всенародна и трѣбва да бѣде трайна задачата за отстраняване опасноститѣ и за заздравяване отечеството.

Г. Чернооковъ (с. д.): Само че трѣбва да бѣдете и вие внимателни и да ни помагате, а не да помагате на комуниститѣ. Това е свършено друго. Подъ такава концепция и азъ се подписвамъ съ дветѣ рѣце.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Г. г. народни представители! Азъ благодаря на г. Черноокова за тази декларация.

Г. Чернооковъ (с. д.): Че комуниститѣ сж оржде на империалистическата политика на болшевикитѣ правителство — това е и моето мнение.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Обаче азъ считамъ, че бунтоветѣ не трѣбва да се разглеждатъ отъ това становище, отъ което се разглеждаха тукъ отъ други, защото, при единъ такъвъ методъ на работа, ние се облъскваме неминуемо съ личности, съ страсти, съ спомени и съ начини на действие. Не! Азъ считамъ, че голѣмата частъ отъ нашитѣ болшевики въ своето съзнание сж жертва на тази тъмна и широка всеевропейска, бихъ казалъ, задача, и ако въ нашия народъ трѣгнатъ агитатори, трѣгнатъ дейци просвѣтени да изнесатъ съ достатъчно свѣтлина обяснението на тѣзи въпроси, както азъ го посочвамъ, убеденъ съмъ, че тѣ ще унищожатъ комунистическата работа на българска почва

и ще станатъ стражъ, какъвто България трѣбва да има воради ползловенитѣ отвѣсти. Но за туй се има нужда отъ просвѣти, отъ пропаганда, която да носи политическа просвѣта. И азъ считамъ, че следъ като Народното събрание се насити на дебати, на речи и на пререкания и следъ като се опознаятъ депутатитѣ — особено депутатитѣ на болшинството — първата имъ работа е да правятъ своитѣ събрания и своята просвѣтна пропаганда между народа, съ който известна частъ отъ това болшинство не държи достатъчно връзки. И тогава вие ще имате ония резултати, които и правителството търси, които и българскиятъ народъ очаква.

Г. г. народни представители! Вие виждате, че азъ се ограничавамъ само въ текста на отговора на тронното слово. Единъ другъ неговъ пасажъ е пасажътъ за излаза на България на Егейско море и пасажътъ за покровителствуване на малцинствата. — Тамъ се казва: (Чете) „Изпълнявайки, по общо признание, добросъвестно своитѣ задължения по договоритѣ, България се надѣе, че нейното поведение ще бѣде справедливо оценено и че малкото права, които има по сжщитѣ договори — излазътъ на Егейско море и покровителството на малцинствата — ще бѣдатъ зачетени“. Азъ гласувахъ за този пасажъ въ комисията, но азъ не съмъ напълно доволенъ отъ обясненията, които по него ни даде уважаемиятъ г. Каранджуловъ, и то по следнитѣ съображения. Г. Каранджуловъ, каза, че по чл. 48 на договора за миръ, макаръ въ текста да се казва, че на България се обещава икономически дебушета, намерението на съюзницитѣ е било да ѝ дадатъ единъ териториаленъ излазъ и че този излазъ трѣбва да се даде, и понеже договорътъ е договоръ между две страни, той направи сравнение, че както едни кредитори, които не изпълняватъ условията, които сж поели по договора спрѣмо своя дължникъ, принуждаватъ последния и той да не изпълни поетитѣ по договора спрѣмо кредиторитѣ задължения, така и България, като не ѝ даватъ единичкитѣ права, които сж и признати по договора за миръ, да кажемъ, по въпроса за репарациитѣ да направи известна обструкция. Този анализъ юридически е правъ, обаче г. Каранджуловъ забравя, че правителството подписа Лозанския договоръ за миръ, въ който се признава, че цѣла Западна Тракия до Марица принадлежи на Гърция. Договорътъ се подписа презъ юлий, следъ падането на Стамболийски, отъ представителитѣ на сегашното правителство. Тукатози съмъ дълженъ, обаче, да забележа, че този договоръ за миръ, нареченъ Лозански бѣше подписанъ отъ България съ уговорката, че не ѝ се отнма признатото право, че тя не се отказва отъ това право, че тя държи за него — единъ анекдъкъ къмъ подписа на българския представителъ следва въ този смисълъ. Но независимо отъ тази формална страна, за която ни помена г. Каранджуловъ, азъ искамъ да ви обърна вниманието върху голѣмата политическа важностъ на тоя въпросъ, и азъ бихъ говорилъ за него независимо отъ това, дали въ договора за миръ ние имаме предвидени права или не.

Предъ мене е една книжка, въ която по тоя въпросъ има една студия на г. Цанковъ, сегашния министър-председателъ; предъ мене сж редица депешѣ отъ времето, когато настоящето правителство дойде на властъ и бѣше подозрено отъ великитѣ сили, че то свали Стамболийски, защото България не е удовлетворена по тракийския въпросъ. Тѣзи документи сж извънредно интересни. Така, напр. ние имаме вестникъ „Temps“ отъ 11 юний, дѣто се казва: (Чете) „Г. Стамболийски имаме много неприятели. Най-после той не можа да избегне една революция. Ето защо не е изненада държавниятъ превратъ, за който съобщаватъ телеграмитѣ отъ София. Напразно последнитѣ избори дадоха компактно мнозинство на правителството. Когато сж записани кладитѣ, казанитѣ прѣсва по-добре“. — Сжщото сравнение направи и г. Буковъ, аслъ той тогава бѣше въ Парижъ. — „При друго време събитията въ София нѣмаше да иматъ такова голѣмо значение. Тѣхниятъ ефектъ изпърво нѣмаше да преминава границитѣ на вътрешната политика на България. Ви се задалъ само въпросътъ: какъ различнитѣ групи отъ недоволни — буржоа, интелгенция, военни, македонци — ще си раздѣлятъ властѣта, що сж изтрѣгнали отъ рѣцетѣ на селския диктаторъ. Но българскиятъ държавенъ превратъ иде въ едно време на дипломатическа криза. Втората лозанска конференция е къмъ своя край. Идната седмица, надѣватъ се, ще може да си привърши тя работитѣ. Или ще има миръ, сир. затвърдяване на всички балкански граници, или нѣма да има миръ и всѣки ще се бои, или ще се надѣва за нова промѣна на географската карта. България е съседка на всички други балкански държави. Какъ нѣма софийскиятъ

превратът да накара лозанските пълномощници да се замислят?

„Правителството на Стамболийски искаше миръ и това именно му помогна да подобри въ скоро време международното положение на България. То бѣше въ коректни отношения съ съседитѣ си, особено съ сѣрбитѣ и бѣ склопило Репарационната комисија да намали значително задълженията на България. Но то не доби западна Тракия, въпреки усилията, що положи последната есен. Напоследък, когато Гърция върна Караагачъ на Турция, създаде се за България още една пречка между нея и Бѣломорското пристанище Дедеагачъ. Наистина тоя резултатъ не бѣше последица на нѣкаква грѣшка на Стамболийски. Всѣко друго българско правителство щѣше да изпита сигурно щѣстието разочарования. Но България се разочарова въ своитѣ амбиции. Мѣжко може да се върва, че враговетѣ на Стамболийски не сѣ използвали народното недоволство. И ако тѣ го използваша, бидейки въ опозиция, нѣма ли да държатъ смѣтка за него, като сѣ на власт? Тѣ се обявяватъ за миролюбиви, но ще могатъ ли да бждатъ такива?

„За турцитѣ могатъ да изпъкнатъ нови възможности, поради единичкия фактъ, че ставатъ неизвесни намѣренията на България. Следъ своитѣ дълговременни преговори съ Съглашението, Ангорското правителство се намира предъ крайния въпросъ: да склучи миръ или да прекъсне преговоритѣ. Досега бѣ абсурдно да сѣжа преговоритѣ, но следъ българския държавенъ превратъ, възможно е положението да се е промѣнило. Нищо не би попречило да се мисли за една комбинация, при която нова България да би се оближила съ непримиримата Турция“.

Вие виждате, г. г. народни представители, че мѣрдованиятъ вестникъ „Temps“, който представлява френското правителство, смѣта, че преврата, съ който падна Стамболийски, е въ връзка съ голѣмитѣ национални въпроси за излаза на Егея и за удовлетворение правата на България, които тя има по договора. При едно таква положение, при такъв единъ политически анализ на самия превратъ, съгласете се, че българскитѣ политически пълномощници въ Лозана не можеха да измѣнятъ въ нищо решението на Великитѣ сили да се сключи бървъ миръ на Изтокъ и България да подпише този миръ, който ѝ отнема правата за излазъ, защото англичанитѣ, французитѣ и италианцитѣ, всички наблюдѣха България да даде доказателства за умѣреностъ, да даде доказателства, че превратътъ нѣма връзка съ събитията, които ставатъ на Изтокъ и че той е вътрешна работа. Вие виждате — азъ поне казвамъ за себе си и съмъ убеденъ въ това — че българскитѣ пълномощници сѣ били поставени въ много трудно положение, предъ опасността новото правителство да не бжде признато, да бжде тормозено, да подпишатъ ли договора за миръ или не. Тѣ се съгласиха и подписаха съ уговорката за която ви поменахъ. Но самиятъ излазъ, самата идея, България да получи този излазъ на Егейско море, дали политически може да се реализира днесъ и ще бжде ли отъ полза за насъ, дори при съгласието на Великитѣ сили за това? Дали България, като стѣпи на Бѣло море, ще има тамъ единъ източникъ на национални, политически и стопански блага, или ще има единъ изворъ на политическа и икономическа опасностъ? Ето важниятъ въпросъ. Споредъ менъ, г. г. народни представители, много опасно е днесъ България, при своята културна и политическа слабостъ, да предприеме разрешаването на тая задача, защото тя не може да се опре, дори на една федерация, каквато е Югославянската, за да спечели тия права. Трѣбва една по-голѣма композиция политическа, трѣбва една конфедерация политическа, на която страната да се опре, за да стѣпи на Бѣлото море безъ опасностъ и трайно да остане тамъ. Какъвъ е този теренъ, какво е това мѣсто? Бѣло море и Тракия отъ дълги вѣкове сѣ мѣстото, презъ кждето отъ една страна отдолу идатъ гърцитѣ, за да възстановяватъ своята икономическа и монархическа мощъ, както бѣше въ Византия; отереша презъ Мала-Азия върватъ турцитѣ, които като минаха презъ Тракия, можаха да стигнатъ Косово-поле, па и Виена. На пътя на тия срещуположни движения, тъкмо перпендикулярно, се изправи едно друго историческо движение, движението на славянитѣ къмъ югъ. Гърцитѣ никога нѣма да се откажатъ да държатъ тия мѣста. Ние тоже никога нѣма да се откажемъ да сѣвземъ при тия мѣста. Днешниятъ министъръ-председателъ въ своята студия по излаза на България на Егея, четена публично отъ името на дружеството на учениитѣ и писателитѣ въ София, казва: „Следъ договоритѣ за миръ въ Букурещъ презъ 1913 г. и Нѣойския отъ 1919 г. Византия възкрѣсва“.

Това бѣше преди гърцитѣ да ядатъ бой въ Мала Азия — „Тя добива обширни територии; нейнитѣ погледи сѣ обрънати наново къмъ Цариградъ, нѣкогашната нейна слава и величие. Тя доби и владѣе днесъ най-важнитѣ, свързани съ икономическото съществуване за държавитѣ отъ Балканския полуостровъ морски пристанища — Солунъ, Кавала, Дедеагачъ. Тоя фактъ самъ по себе си създава условия за ново противоречие на интереси и условия, за новъ голѣмъ конфликтъ, който неминуемо ще се изрази въ борба, и тоя пътъ борбата ще бжде ограничена не между държави, а ще се разрази между раситѣ на полуострова“. Азъ подчертавамъ тия думи, искамъ самъ г. министъръ-председателътъ въ своитѣ обяснения да ги подчертае — „между раситѣ на полуострова“. „Като разбира твърде добре всичко това и предвижда грозящата опасностъ за Гърция отъ стремлението на славянството да проникне и се закрепи на свободно море, грѣцката държавна политика е насочена наново да извоюва онова посрѣдвическо мѣсто, което нѣкога имаше древна Византия въ обмѣна между Истока и Запада. Това е смисълътъ, дето Гърция т. е., нейнитѣ държавни мѣже сѣ наклонни да дадатъ на насъ свободенъ изходъ на Бѣло море при Дедеагачъ, да ни дадатъ даже единъ коридоръ за свободно движение на нашитѣ стоки и произведения, да направятъ отъ Солунъ даже свободно морско пристанище“.

И още единъ пасажъ ще ми позволите да цитирамъ, макаръ че има други много интересни; той е крайниятъ отъ тази студия. Ще го цитирамъ съ известни прѣскачания.

„Азъ не съмъ несимистъ“ — казва г. професоръ Цанковъ. — „Единъ миръ, който като че ли злоумишлено липи цѣлото славянство отъ излазъ на свободно море, единъ такъвъ миръ е невъзможенъ. Той ще бжде съборенъ. Но какъ? Дали нѣма да бжде съборенъ съ нови кръвопролития и опустошения? Специално тракийскитѣ въпроси има едно разрешение: Тракия не може да бжде интернационализирана. Това не е разрешение на въпроса. Тракия трѣбва да бжде българска. Ала главнитѣ съюзни сили, разпоредителитѣ съ съдбата на народитѣ отъ Европа, разпоредиха друго. Тѣ искаха да издигнатъ Гърция, да я засилатъ съ чужди земи, за да направятъ отъ нея стражъ на интереситѣ си въ Срѣдиземно море и предна Азия. Една държава, която остава длъжникъ, която дължи Солунъ, Кавала, Дедеагачъ, Смирна и пр., и е изложена следователно на удари и сътресения, не може да бжде такъвъ стражъ. Тая роля успѣшно могатъ да я изпълнятъ балканскитѣ държави изобщо, но за това е необходимо предварително да се разграничатъ териториитѣ на полуострова споредъ националнитѣ и икономически интереси на народитѣ, които го обитаватъ. Само тѣй е осигурено спокойствието и благодатниятъ миръ, необходимъ за Истока, а още повече за Европа“.

Г. г. народни представители! Преди единъ месецъ посрещането въ Римъ на испанското правителство отъ италианското даде поводъ на пресата и на много сериозни хора да твърдятъ, че се е образувалъ единъ латински съюзъ, който иска да държи Срѣдиземно море, да господствува надъ него и чрезъ който съюзъ Испания иска да се обезпечи за вредитѣ, които получи напоследъкъ въ Мароко, а Италия — за вредитѣ, които нѣкога имаше въ Алжиръ и Тунисъ, кждето тя иска днесъ да изпраща своето свръхнаселение като нѣма пречки за това отъ страна на Франция. Тя иска презъ Срѣдиземно море да посегне върху тѣзи плодородни мѣста, за да намѣри тамъ мѣсто за излишѣка на своята раса. Срещу този латински съюзъ за владението на Срѣдиземно море се противопостави една комбинация, която започва отъ Парижъ и свършва въ Бѣлградъ. Преди една седмица въ Бѣлградската скупщина, единъ поставенъ отъ опозицията депутатъ интерпелира правителството: ще може ли то да влѣзе въ връзка и да поднови сношенията си съ Москва, и ще може ли да резшири терена на свободната зона въ Солунъ? Гърция, която е въ революция, която не представлява никаква, ни политическа, ни национална сила, победена и вътрешно бита, безъ самоуправство да продължи по-нататъкъ единъ здравъ държавенъ животъ, е извънъ смѣтитѣ и комбинациитѣ на тѣзи голѣми планове. Трѣбва друга държава, и тая държава въроятно ще бжде Югославия. И ако наново на Балканитѣ започнатъ разговори, предвижкатъ се изявления, мисли, обяснения върху единъ голѣмъ и съдбоносенъ въпросъ — съдбоносенъ за насъ, за югоизточна Европа, за европейския миръ и за бъдещитѣ отношения на държавитѣ — ако настѣпи това време, азъ считамъ, че правителството ще може да намѣри пътъ да осветли българското общество и неговитѣ представи-

тели, и да вземе инициативата, шото подобни преговори да допринесат да стане действителност оная фраза от проекта — отговор на тронното слово, която казва: „Пастливата балканска общност от интереситъ на балканските народи“.

За насъ тракийскиятъ въпросъ е икономически важенъ, той съкращава транспорта на нашитъ стоки съ 24 часа. По една статистика, която самъ г. Панковъ дава — нѣмамъ време да я цитирамъ — нашиятъ транспортъ, воденъ и морски, съставлява $\frac{3}{4}$ отъ пѣлия транспортъ. И ако ние ще можемъ при едно съкращаване на пътя съ 24 часа да пренесемъ нашия транспортъ на открито море, очевидно, ще имаме печалба. Но ние не можемъ да се съгласимъ, ние ще се боримъ до край ще влигаме нашия гласъ, за да бжде чутъ отъ всички, ако, който и да било българинъ, се съгласи на единъ териториаленъ изходъ на Бѣло море презъ единъ коридоръ. Днесъ не е удобенъ единъ такъвъ коридоръ отъ суша, на който да стоятъ отъ дѣсно гърци, отъ лѣво турци, защото една подобна възможностъ ще сприятели тия два враждующи народа за наша смѣтка, а може и да ги съюзи. Тракия географически е наведената частъ отъ нашата земя, къмъ която ще слиза нашето население. Но въ тоя ѝ видъ днесъ, при този климатъ още нездравъ, при съществуването на маларията, най-предприемчивитъ хора на нашата раса ще отидатъ тамъ, за да гинатъ както загинаха германскитъ племена по брѣговетъ на Италия, по брѣговетъ на Срѣдиземно море, когато се мъчеха да ги колонизиратъ, защото не можаха да издржатъ тоя климатъ. България трѣбва да бжде богата вътрешно: да има политическо единение, да бжде пълна съ законность, да бжде членъ на една голѣма конфедерация и тогава да стапи здраво на Бѣлото море и да стои тамъ дотогава, докогато съществува. Днесъ, при тия условия, които могатъ да бждатъ подхвърлени на нашето отечество за нуждитъ на европейскитъ комбинации, ние напаренитъ отъ войнитъ, трѣбва да се боимъ.

Нѣной отъ сговориститъ: Но Бургазъ можемъ да го дадемъ!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Когато гърцитъ дадоха Кара-агачъ по настояването на Венизелоса на турцитъ, това бѣше отъ страхъ да не би европейскитъ сили да се съгласятъ да ни дадатъ единъ коридоръ, който, като ще се използва презъ линията Одринъ—Деле-агачъ, Кара-агачъ да бжде едно препъване една невъзможностъ за използване на тази линия. Азъ имамъ туку депети отъ онова време, които нѣмамъ време да цитирамъ. Напр. швейцарскиятъ вестникъ „Journal de Genève“ отъ 16 юний, следъ като дойде новото правителство, като запишава България, казва: „Българскитъ народъ има основание да се бори и да протестира, защото неговитъ права не сж зачетени. Но и въ Европа се безпокоятъ за поведението на новото правителство. Отъ 1915 г. се случиха такива работи, които каратъ хората да се съмняватъ въ изявленията на българскитъ държавници. Това безпокойствие се дължи може би на обстоятелството че западнитъ сили сами не чувствуватъ съвестта си чиста. Тѣ сж задължени съ чл. 48 отъ Нѣойския договоръ да дадатъ излазъ на България но не го дадоха“. Ние имаме прочее, пѣлото мѣдро, неутрално и неподкупено обществено мнение на Европа въ полза на нашия излазъ: ние имаме и нечистата съвестъ на онѣзи, които пречатъ за нашия излазъ. Какво остава? Остава възможностьта това наше право да го упражнимъ но при условия, които ще бждатъ благодатенъ източникъ за България, а не източникъ на слабостъ.

Г. г. народни представители! Нека премина и къмъ другъ единъ пунктъ отъ отговора на тронната речъ тѣй паречения въпросъ за коалициитъ, който стои сжшо въ текста. Казва се: (Чете) „Затвърдяването на вѣншното положение на страната и обезпечаването на нейното вътрешно развитие и преуспѣване, е една задача, която може да се изпълни съ успѣхъ само чрезъ общитъ усилия и искреното сътрудничество на всички здрави елементи на реда и напредѣка“. Коалициитъ сж най-последната молба за управление: коалициитъ въ широкъ мащабъ като политическо средство се проявиха въ войната. И ако нѣкой иска да анализира дълбоко добритъ и лошитъ страни на политическитъ коалиции, били тѣ партийни или междупартийни, нека се взре въ коалициитъ, извикани на животъ въ единъ такъвъ сжбносенъ моментъ, какъвто бѣше войната. Отъ една страна имаме широката, почти всевъѣтска коалиция на Антантата, а отъ друга страна — Съюза. Трѣбваше дълго време да се воюва, и едната коалиция да търпи поражения само поради липсата на пен-

търъ, на единство и на възможность за общо главно командване. Когато се преололѣ тая грѣшка, Антантата победи. Политическитъ коалиции ни дадоха примѣтъ въ Германия, въ Англия и въ Франция съ националния блокъ. Добрата страна на тѣзи коалиции е че тѣ обединяватъ въ една примирителна общностъ враждующитъ елементи, а лошата страна е, че решенията се взематъ бавно, че преговоритъ сж мъчителни и, следователно, дейността на такива колективни тѣла не може да се прояви бързо въ моментъ, когато е необходимо. За да може да съществуватъ и да могатъ да дадатъ онова което се очаква отъ тѣхъ, коалициитъ непременно трѣбва да бждатъ обзети отъ желанието да се подчиняватъ на една воля, на единъ центъръ, на единъ авторитетъ. Коалиции, които сж съставени отъ части, отъ които всѣка една поотдѣлно иска да извоюва авторитетъ само за себе си, сж опасни. Азъ не съмъ съгласенъ напълно съ г. Костурковъ че е невъзможно една коалиция, която да се състои отъ представители на разнородни и враждующи стопански интереси, да действува съвмѣстно и резултатно.

С. Костурковъ (д. ст.): Г. Кьорчевъ! Вие ми приписвате една мисль, която азъ не съмъ изказалъ. Азъ не говоря за коалиции; азъ говоря за създаване на партии отъ разнообразни класи. Това не е едно и сжшо. Коалициитъ сж възможни и азъ го потвърдихъ. 9 юний и следъ него обединението на всички сили въ народа отъ разни политически направления, за да се закрепятъ извоюваното на 9 юний, бѣше доказателство отъ най-голѣма величина, че такова едно групирание на сили, когато отечеството, дѣлжавата се намира въ опасность, е не само възможно, но и става. Тѣй че недейте ми приписва мисль, която не съмъ казалъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Г. Костурковъ! Извинете, че Ви приписвамъ мисль, която не сте казали, но ще се съгласитъ, че има други, които я твърдятъ. Но и така, както сега казахте мисльта си, г. Костурковъ, азъ сжшо считамъ, че не е права. Вие казахте, че въ този моментъ не е възможно да се съединятъ партии, които представляватъ различни класи, за да образуватъ една обща партия.

С. Костурковъ (д. ст.): Партия, не коалиция. Коалицията е съюзъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Г. г. народни представители! Единъ много интересенъ и много важенъ въпросъ е въпросътъ: отношението на партиитъ къмъ класитъ. У насъ има единъ лошъ вкусъ къмъ дебати които трѣбва да изясняватъ основни въпроси, като се счита, че основнитъ въпроси сж нѣкакъ си далечни и безспорни. Вѣрно е, че задъ всѣка партия може да стои класа и трѣбва да стои класа, но не е вѣрно, че партия и класа се покриватъ.

С. Костурковъ (д. ст.): Това никой не твърди.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Назначението на една партия не е само да може въ известенъ моментъ, когато вземе политическата власть да реализира своята програма, но сжшременно да изпълни и удовлетвори нуждитъ на всички съсловия и класи. Защото покрай строго опредѣленитъ материални интереси има интереси общи, интереси на хигиена, интереси на искусство, интереси на литература и интереси за запазване отечеството. Ако една партия трѣбва да бжде вѣрна на своята класа тя неоминуемо ще има за представители само хора отъ своята класа, а вие знаете, че идеологията на една класа е едно нѣщо а нейниятъ съставъ е друго нѣщо. Единъ Енгелсъ, който бѣше търговецъ, представляваше пролетариата: единъ Зиберъ бѣше фабрикантъ, но той подаде фабриката си на партията — той по идеология принадлежеше на пролетариата. Както е възможно една партия да представлява повече класи, дори всички класи така е възможно и необходимо партии, които поотдѣлно искатъ да представляватъ отдѣлни класи, да считатъ като основенъ инструментъ за тѣхната политическа дейность, политическитъ компромисъ, чрезъ който се извѣкватъ на животъ отношенията между класитъ и групировкитъ. Въ индустриалнитъ страни, въ странитъ се развито и хармонично стопанство класитъ сж подчертани, знае се кой е работникъ, кой е индустриалецъ, кой е едѣръ земледѣлецъ, кой е еснафъ, кое е интеллигенция; трудътъ, квалификацията на умствения и физическия трудъ е строго подраздѣлена. По помнети, г-да, че тѣкмо въ тия страни, където има най-пълно и почти абсолютно икономическо подраздѣление на класи и групи, тамъ най-постоянно, бихъ казалъ, непрекъснато дѣлжавитъ се управляватъ чрезъ политически и партийни

компромиси. Защо? Вижте Германия. Въ Германия само по тая причина не е възможно болшевиизмът — защото това — защото тамъ абсолютното разграничение на класитѣ призовава всѣка една отъ тѣхъ съзнателно къмъ едно сътрудничество въ момента, когато тѣ всички сѣ застрашени. Въ Германия ако спрете фабриката на единъ фабрикантъ, работниците оставатъ безъ работа банката, която поддържа фабриката остава въ застои, ония, които сѣ направил поръчки отъ тая фабрика не могатъ да получатъ поръчките — всичко това е преплетено едно съ друго. Финансовиятъ, индустриалниятъ и търговскиятъ капитал се преплитатъ по единъ магически, по единъ мистериозенъ начинъ, за който нѣма доктрина за който нѣма логика, и въ тая мистична общност се поражда съзнанието на всички да се съгласятъ на компромиси и да работятъ заедно. Когато въ Русия, г-да, където нѣма разграничение на класи, по има почти изолиранъ общественъ животъ на съсловията, селянитѣ си живѣятъ сами, еснафитѣ си живѣятъ сами за себе си едриятъ землевладелецъ си живѣе самъ за себе си; тамъ където не е възможенъ компромисътъ, болшевиизмътъ вирѣе, защото изолирано вирѣятъ отдѣлнитѣ класи. Въ България, поради сжпата тая обществена и стопанска структура, има опасностъ отъ болшевиизъмъ, защото нѣма една преплетена общностъ отъ интереси, която като позволява разграничение на класитѣ, като позволява разграничение на интереситѣ, не позволява по никакъвъ начинъ изолираното тѣсно съществуване.

Азъ държа на мислитѣ, които сѣ предизвикани тукъ инцидентно затуй, защото по-често трѣбва да правимъ анализъ върху тия нѣща и то дълбокъ, за да можемъ да разберемъ г. г. народни представители, че слова, което стои задъ една партия, не е винаги неопемѣнно класата, чиято програма партията иска да реализира, но тя е основата само, тя е зърното, тя е идеята, а партията бже ли по-волюва на власт, бже ли призована практически да работи, тя ще усвои методи полхолящи и отговарящи на действителността. Затуй и Петко Каравелозевъ казваше: „Чрезъ партия се иде на власт, но чрезъ партия не се управлява“.

Г. г. народни представители! Коалиционитѣ сѣ полезни. Ние искаме, ние желаемъ вапниятъ Сговоръ да бже вътрешно спеленъ, да се въздрави да се засили и нека той бже последната, но трайна надежда на българския общественъ животъ. Но вие трѣбва да считате, че опоритѣ на Сговора не сѣ въ желанието той да съществува: вие трѣбва да имате обективни опори, вие трѣбва да имате опори, които ако напуснете властта, не съществуватъ пакъ за васъ. Тѣ не сѣ въ вапнитѣ протоколи, въ вапнитѣ съглашения и въ вапнитѣ решения — тѣ сѣ въ желанието ви да пазите законността, да пазите основния законъ, да пазите конституцията И въ отговора на тронната речъ е подчертана тази мисълъ.

Още нѣколко минути върху възможността коалиционитѣ да живѣятъ чрезъ законность, чрезъ базиране на конституцията. Позволете ми да направя единъ анализъ на двата основни и много важни закони, оставени, отъ пражното законодателство които трѣбва да занимаютъ вашето внимание и които азъ считамъ, че сѣ нарушение на конституцията — това е законътъ за отчуждаване на злания, за който се говори, и законътъ за трудовата поземелна собственость. Законътъ за отчуждаване на злания нарушава чл. 67 и чл. 68 на конституцията. Това много често се говори, но азъ не видѣхъ единъ убедителенъ аргументъ въ тая областъ.

Н. Пастуховъ (с. д): И законътъ за народната катастрофа.

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ ще помѣна и него, г. Пастуховъ. Може ли единъ законъ като този за народната катастрофа, който върна България къмъ срѣднитѣ вѣкове, да стане предметъ на единъ майтапъ и на една закачка?

Н. Пастуховъ (с. д): (Възвразява нѣщо).

Д. Кьорчевъ (н. л): Ще говоря и за него. — Азъ знамъ г. Пастуховъ че вие бѣхте достатъчно честовъ, когато видѣхте дивото и незаконно прилагане на този законъ, да напуснете поста си на държавенъ обвинителъ.

Н. Лулчевъ (с. д): То е другъ въпросъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Вие ни изказвахте симпатии и ни давахте надежда, че сме жертва на този законъ; въ затвора

азъ съмъ получавалъ отъ Васъ поздравъ и симпатии, защото вие чувствувате, че сме жертва на василници. Така ли е?

Председателъ: Продължавайте г. Кьорчевъ; само че не се увеличавате много, защото времето Ви за говорене изтича.

Д. Кьорчевъ (н. л): Когато говоря за закона за отчуждаване на злания, позволете ми единъ малкъ анализъ, който тутакси ще ви убеди, че наистина конституцията е нарушена. Чл. 67 отъ конституцията казва, че правата на собствеността сѣ неприкосновени а чл. 68 казва, че има изключение отъ това правило — за обществена и държавна полза може да се отчуждава собствеността. Когато се прави изключение отъ единъ такъвъ генераленъ, основенъ принципъ, очевидно е, че изключението трѣбва да се тълкува ограничително. Миналиятъ режимъ искаше да отчуждава злания и да ги заплаша по цената на емлячинитѣ регистри. Пакъ чл. 68 отъ конституцията казва, че могатъ да се отчуждаватъ злания за държавна и обществена полза, когато бжлатъ справедливо опенени и предварително заплашени. Но какво значи държавна и обществена полза? Г. Геповъ писа една статия, извъртъ нѣщо пелено, мъчихъ се да го разбера, но не можахъ, и видѣхъ намѣрението му, че иска да бже само много лѣвъ. Писаха и други статии, обаче малцина сѣ, които виднаха дълбоко въ въпроса. Подъ обществена и държавна полза се разбира ползата, която е необходима за държавата само отъ единъ конкретно опредѣленъ имотъ, частна собственость. Когато зланията или окръгътъ или общината иска да отчужди една нива, за да мине отъ тамъ желѣзницата, иска да отчужди една ливада за да стане тамъ игрище за депата, иска да отчужди едно мѣсто, което е необходимо, за да стане площадъ въ града или селото, държавната или обществена полза се проявява по единъ начинъ строго и конкретно опредѣленъ т. е. само ако отчуждимъ този имотъ, ние можемъ да удовлетворимъ държавната полза, а не другъ — само нивата, презъ където ще минава трасето, тя трѣбва да бже отчуждена и тя се отчуждава, въпрѣки волята на собственика, но предварително се заплаша при справедлива оценка. Вие не можете да отчуждавате здания, защото трѣбвало за прогимназия, защото трѣбвало за банка, защото трѣбвало за телеграфопощенска станция, защото държавата е длъжна да си направи тѣзи здания. Когато държавата набава и удовлетворява своитѣ нужди по договоренъ начинъ, когато се договаря съ своитѣ доставчици тя предлага условия, които се приематъ, върху които се спори. На държавата трѣбвали здания — да си ги намери. За държавна или обществена полза не могатъ да се избиратъ здания, да се харесватъ и да не се харесватъ. Държавната и обществена полза може да се удовлетвори само отъ конкретно посочения и строго опредѣления имотъ частна собственость.

Какъвъ е законътъ за трудовата поземелна собственость? Всѣко едно стопанство не може да има повече отъ 300 декара земя; ако има повече отъ 300 декара земя, тя се изземва, като се заплаша процентно, при условие: колкото е по-голяма площта, която се отчуждава, толкова сѣ по-голями процентитѣ на отбива отъ цената, която е между 1906 и 1915 г. срѣдната цена. Но, г. г. народни представители, законътъ като отчуждава тѣзи земи, като взема и земитѣ на монастыритѣ, които непосредствено не се обработватъ отъ братята, като взема земитѣ на държавата, образува отъ тѣхъ тѣи наречения фондъ за раздаване земя на онѣзи, които нѣматъ достатъчно и се наричатъ маломогни, или на онѣзи, които хичъ нѣматъ и се наричатъ безимотни. Този фондъ не може възъ основа на конституцията, чл. 68, да се поддържа въ името на обществената и държавна полза, защото подъ обществена полза се разбира ползата отъ известенъ имотъ, която се дава на обществото Когато вие вземете отъ менъ земя, за да я дадете на другито, тя пакъ става частна собственость, тя не е обществена собственость съ това отчуждаване.

Г. Дановъ (с. д): Има една обществена нужда тукъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Вие не удовлетворявате една обществена нужда, а удовлетворявате пакъ една частна нужда. Но вие казвате: когато една страна преживѣва известна криза, когато тя иска да подготви едно бжлаще, което да бже сносно и по-добро за поколѣнията, вие трѣбва да дадете възможность за едно широко приложение на труда,

а не да ограничавате пълната свобода и пълната защита на труда и ума. Ето основният начална на демокрацията. Е добре, когато вие ще защитавате този велик принцип, не тръбва да внасяте въ него елементи на разрушение, защото той според вас, тръбва да бъде елемент на творчество. Въ Чехия отчуждиха земи. Но какво представлява Чехия? Ами че тамъ желѣзницата вървѣше съ часове презъ частни имения, презъ именията на единъ графъ Тунъ, на единъ князъ Шварценбергъ, на единъ Чернингъ и пр. Но какъ ги отчуждиха? Не само че повишиха този минимумъ отъ 300 декара повече, отколкото е у насъ, но върното е, че отидоха къмъ една цена отъ 1914 г., цена, която за това време е ималъ имотътъ; една частъ отъ тая цена се заплати, а за останалото се дадоха държавни облигации съ единъ вѣченъ — стогодишенъ мисля срокъ, които носятъ лихва 3%. Г. Швехла, министър-председателъ, земледѣлецъ, днесъ въ Чехия прилага тази реформа, но тамъ не нарушиха конституцията; тамъ сж много внимателни, г-да, къмъ своя основенъ законъ, не само защото сж млада държава, но защото сж и културни хора. Напоследъкъ самитъ социалдемократи, самитъ работници тамъ поискаха да се измѣни законътъ за 8-часовия работенъ денъ, да стане 9 часа, за да се преодолѣе кризата. Работниците искаха това! Депутатия тогава се яви при Масарикъ, но той имъ каза: „Вие, г-да, сте увлѣчени, вие искате вѣроятно сега това по известни съображения общи и за класата ви и за народа, но вие отъ временни, отъ случайни побуждения и съображения на обстоятелства не тръбва да се водимъ, ако искаме да бъдемъ държава, която тръбва да създава традиции“. Азъ нѣмамъ земя, азъ нѣмамъ златно, азъ нѣмамъ собственостъ и нещастieto ми бѣ въ това, че въ София презъ време на изборитъ само за туй разпразвахъ — за здания, за капитали, за собственостъ, тъй като буржоазията стигна дотамъ, че тръбваше да я защитаватъ онѣзи, които нѣматъ нищо, а тя да се приспособява къмъ всички, които могатъ да я нападатъ; тя бѣше отказала да се бори, когато се издигна принципътъ да се боримъ за създаване на една конституционна традиция, една традиция, безъ която не може нашата държава по-нататкъ да продължава.

Г. г. народни представители! Отговорътъ на тронното слово започва съ единъ пасажъ много интересенъ, много важенъ.

Председателъ: Г. Кьорчевъ! Имате още десетъ минути.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Азъ ще искамъ да привърша своята речъ съ този пасажъ отъ отговора на тронното слово, а той е следниятъ: (Чете) „Горчиви бѣха изпитанията, на които бѣ подложена България, следъ като българскиятъ народъ бѣ безпримеренъ героизъмъ! Се бори за народнитъ идеали.“ Г. г. народни представители! Народнитъ идеали така, както се разбиратъ отъ онѣзи, които редактираха отговора на тронната речъ, не сж единъ предметъ върху който вие можете да се спремъ безъ да жертвуваме и внимание, и трудъ, и усилия, за да проникнемъ въ тѣхната същностъ. Ако вие признавате, че тѣзи народни идеали съществуватъ, че тѣ съществуватъ не отъ преди тѣзи войни, или презъ време на тѣзи войни, но тѣ съществуватъ откакто съществува България, откакъ съществува племето, позволете ми съ две думи да ви обясня какъ азъ ги разбирамъ.

Насъ ни обвиняватъ, че, съ намѣсата си на страната на Централнитъ сили, сме станали причина да се продължи войната и съ продължението на тази война сме нанесли вреди на Антантата, на народитъ, които сж се борили за демокрацията и за запазване цивилизацията. Азъ приемамъ туй обвинение. Вѣрно е, че победитъ на България продължиха войната, но продължението на тази война роди единъ принципъ, като докара интервенцията на Америка презъ началото на 1917 г., която дойде за да провъзгласи принципа за свободното самоопредѣляне на народитъ. (Оживление върѣлъ сговориститъ)

Отъ социалдемократитъ: А-а-а!

Д. Кьорчевъ (н. л.): България се би, България воюва...

К. Лулчевъ (с. д.): Още единъ принципъ чухме!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Вашитъ апострофи ще струватъ скъпо на България, г-да! Мислете, когато ги правите.

Председателъ: (Звънъ)

Д. Кьорчевъ (н. л.): Когато България воюва,...

П. Аленковъ (с. д.): Обявихте войната въпрѣки волята на цѣлия народъ. На вашата съвестъ тежи едно грамадно престѣпление.

Д. Кьорчевъ (н. л.): ... когато България се бори, когато България искаше да разреши своитъ народни задачи, тя побеждава, тя продължи войната и тя има дѣлъ въ предизвикването намѣсата на Америка. Но когато се провъзгласи принципътъ за самоопредѣляне на народитъ, нашиятъ народъ спре да се бори. Едни казватъ, че е извършилъ предателство, други казватъ, че е отказалъ да се бори; трети казватъ, че той бѣше въ невъзможностъ да се бори; но той извоюва единъ принципъ — принципа за свободното самоопредѣляне на народитъ.

П. Аленковъ (с. д.): Той бѣше отчаянъ отъ работитъ, които ставаха на фронта.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. ст.): И скъпо му струва това.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Г-да! Не забравяйте, че две дълбоки кризи вълнуватъ Европа отъ половинъ вѣкъ насамъ, двѣ дълбоки неправди: неправдата извършена на западъ съ вземането на Елзасъ и Лотарингия въ 1871 г., и неправдата извършена на изтокъ чрезъ Берлинския договоръ и по-после въ Букурещъ. За първата неправда се намѣри възмездие. За неправдата на изтокъ не се намѣри цѣръ. Когато преди години дѣлото на Македония и дѣлото на македонцитъ бѣше повѣрено на реформената акция на Европа въ 1909—1910 г., когато тая Европа искаше сама да приложи чл. 23 отъ Берлинския договоръ, вие бѣхте спокойни, вие вѣрвахте на нейния престижъ, вие вѣрвахте на нейнитъ думи, вие очаквахте отъ нея провъзгласяването на тоя принципъ за свободното самоопредѣляне на този народъ. Но какво сме криви вие, че сжшитъ тѣзи реформатори — европейци повѣрваха на младотурцитъ, преустановиха своята реформена акция, като се отказаха да приложатъ чл. 23 отъ Берлинския договоръ, и станаха причина, по изричната тукъ, въ Народното събрание речъ, по изричното, ако искате, и интимно дори заявление на самия г. Геповъ, да се започне Балканската война. Ако вие сж известни всичкитъ документи, които днесъ въ такова грамадно богатство се трупатъ въ Европа по историческитъ причини и историческото развитие на Истока, ако дори ви сж известни само документитъ на тоя парламентъ, събирани по Балканската война, вие ще признаете, че тя се е предизвикала отъ отказа на Европа да се намѣри въ тая реформена акция. Противъ Балканската война бѣха Русия, Лондонъ, Парижъ. Тя се наложи, защото дѣлото на Балканитъ тръбваше да се повѣри на балканскитъ народи. А кой ще съжалява за резултатитъ, създадени следъ това отъ други? Не е ли тая балканска политика въ връзка отпосле съ свѣтовната война? И когато вие постоянно ни казвате: „Вие сте гробкопателитъ на България...“

П. Аленковъ (с. д.): Това е вѣрно.

Д. Кьорчевъ (н. л.): ... „вие сте хората, които поразихте 200.000 български синове“, когато продължавате да говорите въ тоя тонъ по вашата преса, по събрания — всичко това не бѣше достатъчно да ни смачка, защото съ това знаме вие днесъ растемъ въ съзнанието на българския народъ.

Х. Баралиевъ (с. д.): Покойниятъ Геннадиевъ каза това.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Вие считаме, че постигането на народнитъ идеали е било предметъ на последнитъ войни, и съ пълно съзнание комисията по отговора на тронното слово вмѣсти тоя пасажъ въ него. Но позволете ми да ви кажа, че когато бъдещиятъ историкъ на Европа, следъ като се уталожатъ враждитъ, следъ като престанатъ умразитъ, подири основната причина, защо следъ тѣзи войни възкрѣснаха за новъ животъ държави и народи, които никога не сж мислили сами, съ свои сили, да достигнатъ това; когато бъдещиятъ историкъ на Европа се попита, какъ израсна Полша, какъ израсна Естландия, Курландия, какъ се повикаха на свободенъ животъ кримскитъ татари, които никога не сж мислили за това, какъ австрийскитъ славяни

дойдоха към свободен живот; когато се попита какъ стана Югославия, бждете увѣрени, че този историкъ ще каже, че между жертвитѣ на свѣтовната война, далени за тържеството на принципа за свободното самоопредѣляне на народитѣ, сж и жертвитѣ на българския народъ Той помогна на много народи да възкръснатъ, да бждатъ призовани къмъ свободенъ животъ, обаче той не можа да помогне самъ на себе си.

Нѣкой отъ сговориститѣ: А на Българи кой помогна?

Д. Кьорчевъ (н. л.): Вие ми казвате: България, която помогна на другитѣ, не може да помогне на себе си. Вѣрно е, обаче помнете, че римекитѣ солдати съ сжщия цинизъмъ казаха на Исуса: „Ти, който си синъ божи и можешъ да помагашъ на другитѣ, защо не помогнешъ на себе си?“ Тѣзи исторически думи можете да ги кажете и днесъ. Но не забравяйте, че българскиятъ народъ е миналъ презъ огънь и презъ кръвь въ своята племенна история.

П. Алековъ (с. л.): За да освободи поляцитѣ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Нѣма народъ на свѣта, който да е водилъ борба тѣй дълговѣчна, тѣй страшна, като нашия; борба съ мечъ, борба съ чети, борба съ възстания, възстания, които свършваха съ масови кланета, възстания, които свършваха съ залдани, съ заточения, съ унищожавания на села, масови кланета, за които Тургеневи и Достоевски въ Русия, най-нежнитѣ гени на Англия, като Уайлдъ, писаха сонети, писаха позови, правиха митинги за величието на тѣзи борби и на тѣзи жертви. Тѣзи страшни борби сж били придружавани и съ борби противъ клевети, противъ интриги, противъ доносничества на Балканитѣ и вънъ отъ Балканитѣ. Ако такива страшни борби се водѣха за свободното самоопредѣляне на единъ народъ, ако тѣ се водѣха дълго време, преди да дойде на ума на Уйлсона да го провъзгласи въ своитѣ точки, съгласете се, че тѣ не сж рожба на капризъ, че тѣзи борби не сж рожба на партии, че тѣ не сж плодъ на глупци, нито на капризни хора, нито на нѣкакви случайни нѣща, но тѣ сж единичното средство, за да може този народъ да отстоява своята сжщностъ, своята народностъ. Ние поздравяваме всички народи отъ тази трибуна, които следъ тази кръвопролитна война, въ която пролѣхме много кръвь, получиха най-накрая чрезъ тържеството на този принципъ своята свобода. Дори народи като еврейския, който никогѣ не е мислилъ за това, и той получи следъ две хиляди — годишно разпокъсване свободна държава. Ние и нему честитимъ. Но съгласете се, г-да, че единъ народъ като нашия, който въ тѣзи борби е вложилъ само честностъ, само жертви, само онова, което му е най-милло, съгласете се, че този народъ не може да загине, че съ него не може да се играе и последнитѣ събития отъ това лѣто ви посочиха, че нему не могатъ отдѣлни диктатори, или отдѣлни групи, или отдѣлни програми, да му се налагатъ и да го терзаятъ. Това е невъзможно.

Председателъ: Г. Кьорчевъ! Времето Ви изтече.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Позволете ми да завърша. — На Балканитѣ, г. г. народни представители, има единъ фактъ, има една опасностъ, страшна по своето естество — това е опасността отъ начина по който се управляватъ балканскитѣ държави. И тази опасностъ влияе на групитѣ и партиитѣ въ всѣка една отдѣлна държава. И ако вие хвърлите единъ исторически погледъ върху всичкитѣ балкански народи, ще видите, че не само българскиятъ народъ, ами и гръцкиятъ, и сръбскиятъ, и ромънскиятъ сж жертва и носятъ бележитѣ на тѣзи борби, които имаме и ние. Има нѣщо, обаче, което се недоумѣва и не се разбира. Да вземемъ Сърбия. Тази държава, повикана на свободенъ животъ преди повече отъ 100 години, се управлява монархически чрезъ една конституция, която признава наследствената монархия. Но въ тази страна нито единъ монархъ не се е качилъ спокойно на сръбския престолъ и не е слѣзълъ доброволно отъ него. Въ 1807 г. князь Карагеорги бѣше първия нейнъ князь.

Отъ сговориститѣ: Е-й-й!

Председателъ: Не се увличайте, г. Кьорчевъ!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Моля ви се; за две минути, г-да. Моляте да ви отидете, ако обичате, но това е единъ важенъ

въпросъ. Въ 1817 г. Милошъ Обреновичъ го замѣа; въ 1838 г. Милошъ, поради народно вълнение, бива отстраненъ. На негово мѣсто идва Миланъ — най-стария му синъ. Въ 1842 г. бива детрониранъ Миланъ. Следъ това се възкачва на престола единъ отъ неприянитѣ потомци на Карагеорги. Въ 1858 г. и той бива детрониранъ и на негово мѣсто се качва Милошъ, обаче и той умира следъ две години и следъ него иде Михаилъ, който биде убитъ въ Топчи-дере. Следъ туй дойде 14-годишниятъ му синъ, Миланъ. Той абдикира въ 1889 г. Следъ това идва синъ му Александъръ, Александъръ и Драга биватъ убити. Следъ това идва краля Петъръ, обаче наследството не остава на неговия прякъ наследникъ, а на по-малкия синъ.

Сжщото е и въ Гърция. И тамъ кралетѣ се избиватъ и наследствената монархия е опорочена.

Сжщото става и въ Ромъния.

Албания, вчерашна държава, и тя направи сжщото. Сжщото е и у насъ. Вие чувствувате, че известна анархия сжществува въ управлението на тѣзи балкански държави. Ако се взрете по-дълбоко, вие ще видите, че падането на правителствата въ тѣзи държави и тѣхното качване стави по сжщия тѣменъ и неестественъ начинъ. Това показва че всички балкански държави се разяждатъ отъ условия, които сж чужди, може-би, на тѣхната срѣда, но които се налагатъ отъ вънъ. Пита се: въ републиката ли е тѣхното спасение? Не! Но когато ние провъзгласяваме принципъ, че монархитѣ е неприкосновенъ и че този монархъ по наследствена линия се качва и неговата династия е запазена, на Балканитѣ този принципъ нито еднакъ не е спасенъ. Разликата между обикновенитѣ републики и балканскитѣ монархии е тази, че въ обикновенитѣ републики държавнитѣ глави сж за опредѣленъ срокъ и тѣ знаятъ какъвъ е този срокъ, когато въ балканскитѣ държави държавниятъ глава иде за неопредѣленъ срокъ и не се знае какъ ще си отиде. Шомъ като е така, съгласете се, че една общностъ отъ интереси и нещастия за тия балкански държави сжществува и поради това тѣ трѣбва да се прощяватъ отъ нундата на една обща балканска самоуправа, за която има достатъчно условия и която г. Костурковъ тукъ подчерта, като каза само думитѣ: „Азъ съмъ за едно братско споразумение на балканскитѣ народи“. Това не стига, г-да, да се каже само „братско споразумение“. Има въпроси на интереси, има въпроси на споразумение и има въпроси на етническо разграничение на народноститѣ на тия полуостровъ. И ако, както г. Цанковъ по-рано е смѣталъ че известни голѣми политически балкански проблеми ще могатъ да се разрешатъ при взаимодѣйствието на балканскитѣ народи, но при предварително етническо разграничение на тѣхнитѣ права, съгласете се, че тукъ, когато ще се почувствува нужда — азъ мисля, че тая нужда приближава и имаме признаци за нея и вие скоро ще почувствувате тия признаци — когато приближава тая пужда, азъ смѣтамъ, че българскиятъ Парламентъ, който представлява страната въ тоя моментъ, има за залача да каже точно, недвусмислено, и ясно и искрено условията, при които е възможно уреждането на балканския полуостровъ, а заедно съ това и уреждането на балканскитѣ държави и спасението имъ отъ хаоса, въ който тѣ отъ половинъ вѣкъ насамъ се хвърлятъ често пѣти и почти винаги по причини, които лежатъ извънъ условията на балканскитѣ държави.

Н. Лулчевъ (с. л.): Тоя Български парламентъ да уреди България.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Съжалявамъ, г-да, че азъ не можахъ да завърша своята речъ. Но декларацията на нашата партия е, че ние, като, желаемъ вашия Сговоръ, като искаме този Сговоръ да бжде спеленъ не забравяйте чрезъ него да постигнете не вашитѣ партийни и вътрешни смѣтки, но разрешението на голѣмитѣ държавни и национални задачи, . . .

Председателъ: Вие отново почвате, г. Кьорчевъ, нали свършихте!

Д. Кьорчевъ (н. л.): . . . за които вие постоянно говорите, и сте призовани отъ половинъ година насамъ да ги разрешите.

П. Миновъ (з): Трѣбваше да добавите, г. Кьорчевъ, че министъръ-председателъ на Албания, преди нѣкожи

дена отреля въ Министерския съветъ срещу военния министъръ. Това показва, че ние сме варварски народи.

Председателъ: Г. г. народни представители! Моля, малко търпение. Има да ви съобщя, че въ бюрото е постъпило предложение за измѣнение на чл. 83 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание. Тази наредба се отнася до печатането на стенографскитѣ дневници на Народното събрание, като безплатна притурка къмъ „Държавенъ вестникъ“. Това предложение ще бѣде напечатано и ще бѣде раздадено своевременно.

Следъ това има да ви съобщя, че въ бюрото е постъпило заявление отъ следнитѣ г. г. народни представители: Д-ръ Никола Сакаровъ, Д-ръ Никола Максимовъ, Андрея Кар-тунковъ, Димитъръ Кашуджковъ, Хараламби Стояновъ, Никола Тарашмановъ и Тодоръ Страшимировъ, значи отъ цѣлата група на комуниститѣ, съ което заявление се съоб-

шава на бюрото на Народното събрание, че тя се конституира въ независима трудова парламентарна група. (Смѣхъ всрѣдъ социалдемократитѣ)

Г. г. народни представители! Преди да вдигна заседанието, ще трѣбва да опредѣлимъ дневния редъ за идущото заседание, което ще стане въ петъкъ. Председателството предлага като първа точка на дневенъ редъ да имаме изложението на г. министъръ-председателя по политиката на правителството; като втора точка да имаме трето четене на законопроекта за запрещение вноса на стоки, които не сж отъ първа необходимостъ, и като трета точка — продължение провѣрката на изборитѣ. Които отъ васъ приематъ предложениия дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига.

(Вдигнато въ 22 ч. 5 м.)

Председателъ: **Д-РЪ Т. КУЛЕВЪ.**

Подпредседателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ.**

Секретаръ: **ИВ. Г. ЛЪКАРСКИ.**

Началникъ на Стенографското отлѣнение: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народнитѣ представители: Никола Мушановъ, Иванъ Симеоновъ, Христо Господиновъ II и Григоръ Чешмеджиевъ	203	на народнитѣ представители д-ръ Т. Кулевъ, Н. Найденовъ, д-ръ Б. Вазовъ и др.) (Съобщение)	233
Предложения: 1) за одобрение указитѣ подъ № № 98 отъ 16 юний 1923 г., 161 отъ 1 октомврий 1923 г. и 173 отъ 25 октомврий 1923 г. (Съобщение)	203	Питания: 1) отъ народния представителъ Тодоръ Страшимировъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве (Съобщение)	203
2) за одобрение указитѣ подъ № № 97 отъ 16 юний 1923 г., 109 отъ 27 юний 1923 г. и 162 отъ 14 октомврий 1923 г. (Съобщение)	203	2) отъ народния представителъ Петъръ Миновъ къмъ сѣщия министъръ — моли го да съобщи кой народенъ представителъ отъ земледѣлската парламентарна група е държалъ връзка между земледѣлската емиграция и Българския народенъ земледѣлски съюзъ и пр. (Развиване и отговоръ)	203
3) за одобрение указитѣ подъ № № 15 и 16 отъ 25 октомврий 1923 г. (Съобщение)	203	Тронно слово. Продължение разискванията по проекта за отговоръ на тронното слово	205
4) за одобрение 18-го постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 27 октомврий 1923 г., протоколъ № 117, относно начина на експлоатацията държавното пасище „Черна-вода — Мерасж“ презъ 1924 г. (Съобщение)	203	Заявление отъ народнитѣ представители отъ комунистическата парламентарна група, съ което заявяватъ, че се конституиратъ въ „Независима трудова парламентарна група“ (Съобщение)	233
5) за измѣнение чл. 83 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание (Предложение		Дневенъ редъ за следующето заседание	233